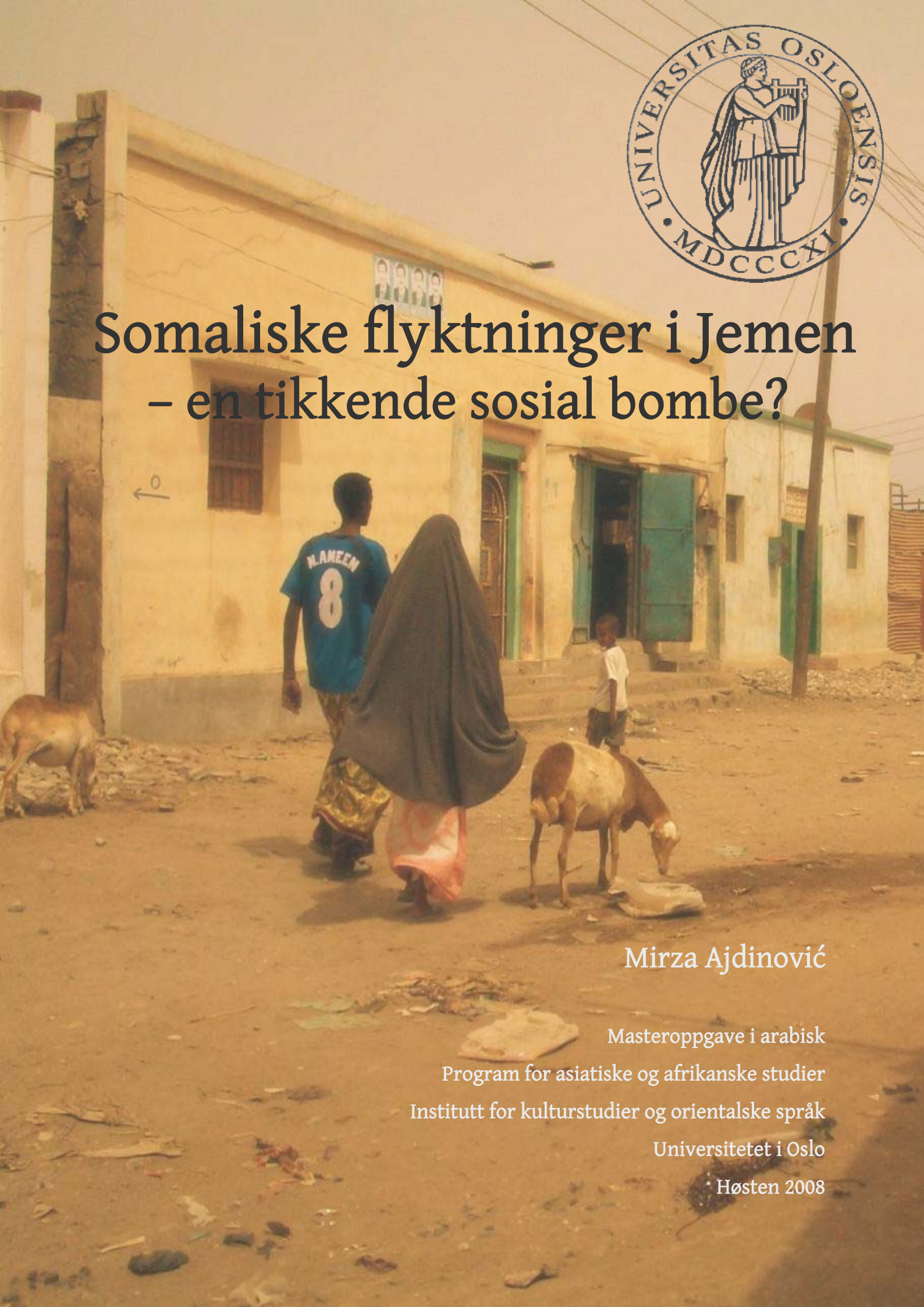

Somaliske flyktninger i Jemen – en tikkende sosial bombe?

Mirza Ajdinović

Masteroppgave i arabisk
Program for asiatiske og afrikanske studier
Institutt for kulturstudier og orientalske språk
Universitetet i Oslo
Høsten 2008

Somaliske flyktninger i Jemen

– en tikkende sosial bombe?

Mirza Ajdinović

Masteroppgave i arabisk

Program for asiatiske og afrikanske studier

Institutt for kulturstudier og orientalske språk

Universitetet i Oslo

Høsten 2008

بسم الله الرحمن الرحيم

Tilegnelse

Til alle de som av ulike grunner ble tvunget til å forlate sitt hjemland!

للإهداء

إلى أولئك الذين أجبرتهم ظروف الحياة المختلفة لمغادرة الوطن

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	4
Translitterasjonssystem	6
Forord.....	7
Prolog.....	8
1 Innledning	9
Presentasjon av tema og problemstilling.....	9
Oppgavens struktur - presentasjon av kapitlene	12
Begrepsavklaring og definisjoner.....	12
2 Teoretisk rammeverk	14
Arabisk gjestfrikultur og tilfluktssted konseptet.....	14
Flyktningenes levekårsstrategier og deres påvirkning av samfunnet	16
Vert-flyktning-forhold.....	21
Tidligere forskning om flyktninger i Jemen	22
Konklusjon	28
3 Metode	29
Innsamling av data.....	29
a) Feltet.....	29
b) Valg av intervjuobjekter	29
c) Kvalitativ data: Livshistorier og dybdeintervjuer	30
d) Intervjusituasjonen.....	31
e) Informantenes profil	31
f) Skriftlige kilder	33
g) Deltakende observasjon	33
Feltarbeid	33
Utfordringer med å utføre feltarbeid i Jemen.....	34
Min rolle i felten -nærhet og distanse	34
Interesse og bakgrunn for valg av tema	35
4 Vertsnasjonen Jemen.....	36
Landets profil – sosiohistorisk bakgrunn.....	36
Jemen – et opprinnelses-, transitt- og bestemmelsesland	37
Hva gjør Jemen til et så attraktivt mål for flyktninger?.....	38
”...nå kan du se en somalier i hver eneste gate i byen”- antall flyktninger i Jemen	39
Jemens flyktningepolitikk – en progressiv flyktningepolitikk?	40
Konklusjon	44
5 Somalisk migrasjon til Jemen	45
Somalia – sosiohistorisk bakgrunn.....	45
Reisen til Jemen.....	49
En typisk reise	50
Å komme i sikkerhet	51
Konklusjon	53
6 Presentasjon av feltet og befolkningen	54
Steder	54
Kharaz flyktningeleir	54
Ṣan‘ā’	55
Aṣ-Ṣāfiyya janūbiyya	55
‘Aden	56

Al-Basātīn = "Qaryat aṣ-Ṣūmāl" (Den somaliske landsbyen)	56
Menneskene - Jemenitter og somaliere	57
Jemenitter	57
Somaliere	58
Hvilken påvirkning har flukten og livet i Jemen hatt på flyktningene	60
Klantilhørighet har mindre å si i eksil	61
<i>Nikāḥ aswad</i> ('Svart ekteskap')	62
Endring av tradisjonelle familieroller	63
Konklusjon	64
7 Forholdet mellom flyktningene og lokalbefolkningen	66
Likheter og forskjeller	67
Forholdet mellom kvinner og menn	68
Sosialisering/ privatsfære	69
Qāt-bruk	70
Graden av sosial kontakt	72
Overfladisk vennskap	72
Ekteskap mellom jemenitter og somaliere	73
Språket som barriere	75
Vanlige holdninger og oppfatninger	76
Hvordan ser jemenitter på somaliere?	77
Hvordan somaliske flyktninger ser på vertsnasjonen?	80
Tilfeller av diskriminering	81
Regionale forskjeller	83
Før og nå	85
Konklusjon	86
8 Flyktninger - en enorm byrde for Jemen?	88
8.1 Effekten flyktninger har på vertsnasjonen	88
"Flyktninger utgjør en fare for landets sikkerhet"	90
"Flyktninger utgjør en byrde for landets økonomi og velferd"	94
"Flyktninger utgjør en fare for den sosiale orden (bærere av fremmede tradisjoner og skikker)"	105
Konklusjon	106
9 Avslutning	108
Hva er dynamikken i vertsnasjonens/flyktningenes forhold?	109
Utgjør somaliske flyktninger en sosiokulturell fare for Jemen?	111
Sammendrag	114
Summary	115
Litteraturliste	116
Vedlegg 1: Intervjuer og samtaler	127
Vedlegg 2: Informasjonsskriv	129
Vedlegg 3: Kart	130
Vedlegg 4: Bilder fra feltarbeidet	133

Translitterasjonssystem

Arabiske ord og navn som vises i teksten vil bli translitterert i henhold til til standard angitt nedenfor:

ا ā	ر r	ف f
ب b	ز z	ق q
ت t	س s	ك k
ث th	ش sh	ل l
ج j	ص ṣ	م m
ح ḥ	ض ḍ	ن n
خ kh	ط ṭ	ه h
د d	ظ ḏ	و w, ū
ذ dh	ع ʿ	ي y, ī
	غ gh	ء ʾ

- lange vokaler: ā, ī og ū .
- diftonger: aw og ay.
- *Nisba*-endelse: -ī (maskulin) og -iyya (feminin).
- assimilasjon av bestemt artikkel før 'solbokstav' markeres.
- *hamzat al-qaṭʿ* markeres, men ikke *hamzat al-waṣl*.
- *tā marbūṭa*: -a, -at i *idāfa*)
- ved navn fra engelske kilder er original skrivemåte beholdt

Forord

De siste 15 måneder er blitt viet til masteroppgaven. Det har vært en lærerik og spennende prosess, hvor utfordringene har vært mange. Feltarbeidet var nok den mest spennende fasen i arbeidet. I forbindelse med dette er det mange jeg ønsker å takke.

Mange takk til mine jemenittiske naboer og venner: Ashraf ‘Abdulqādir, en god venn, nabo og forskningsassistent som har fulgt meg overalt og vært en utrolig støtte ute i felten, Nāsir for alle morsomme stunder i ‘Aden. Ungdommene fra Ṣan‘ā’: Aḥmad, Ḥusayn, Fikrī, ‘Alī, ‘Imād, Khayrī og Yūsūf. En spesiell takk går til *Yemen College of Middle Eastern Studies* i Ṣan‘ā’ for å ha ordnet mitt forsknings- og oppholdsvisum i Jemen. Min lærer Faḍl, doktor Ḥamūd og andre ansatte på senteret. Takk til dr. ‘Abd al-Ḥakīm ash-Sharjabī fra Ṣan‘ā’-universitetet for alle gode tips, Aḥmad Ghamdān for alle kontakter på universitetet. Takk til Zakariyya, Dūdi og ungdom fra Stereo Elyāj i *al-Basātīn*, Fāiz, Jābir og Khālīd fra Universal TV i Ṣan‘ā’.

Tusen takk til alle informantene, familier og enkeltpersoner, som har åpnet sine hjem og hjerter for meg og delte sine livshistorier med meg. Jeg glemmer ikke frasen ”*Baytī baytak*” (Føl deg som hjemme), som jeg hørte ofte, både fra jemenitter og somaliere. Jeg vil også takke min onkel og tante bosatte i Ṣan‘ā’. Dere har vært en stor støtte under hele oppholdet mitt.

Her hjemme vil jeg takke min mor og far for at dere alltid er her for meg og har så stor tro på meg. Takk til min bror Amir for all inspirasjon. En stor takk til veilederen min, Dag H. Tuastad, for alle gode råd og tilbakemeldinger på mine rotete utkast. Takk også til min biveileder Albrecht Hofheinz. Og ikke minst alle dere som har oppmuntret meg på veien fortjener en stor takk.

Mirza Ajdinović
Oslo, november 2008.

شكر و عرفان

يسعدني أن أقدم بالشكر والعرفان إلى الجيران والأصدقاء في اليمن. أخص منهم على سبيل المثال لا الحصر الصديق الوفي الذي لازمني في كل مكان السيد أشرف عبد القادر. والصديق العزيز ناصر المازح الضحك دائما، وشباب الحارة: أحمد، حسين، فكري، علي، عماد، خيرى ويوسف. كما أقدم شكرا خاصا إلى الكلية اليمنية لدراسات الشرق الأوسط في صنعاء. وبالذات لأستاذي عزيز فضل والدكتور حمود وغيرهم من العاملين في الكلية. شكرا جزيلا أيضا للدكتور عبد الحكيم الشرجي وأحمد غمدان على النصائح المفيدة. والشكر كذلك لذكرى دودي والشباب من ستيرو الياج في حي البساتين وفايز وجابر وخالد من Universal TV في صنعاء. وفي الختام لا يفوتني أن أشكر جميع الأسر والأفراد الذين فتحوا لي بيوتهم وقلوبهم فجزاهم الله عني خير الجزاء.

ميرزا

والحمد لله أولاً وآخراً

أسلو، نوفمبر 2008

Prolog

Ruqia er en 33 år gammel jente som er født og oppvokst i Somalias hovedstad Mogadishu. I 1992 kom hun til Jemen som krigsflyktning som så mange andre av hennes landsmenn. Ruqia er en livsglad jente, en optimist og en visjonær. Etter å ha studert IT som stipendiat fra et tysk veldedighetsprogram, bestemte hun seg i 2005 for å lage en internettside² tilegnet somaliske flyktnings liv i Jemen. Her skriver hun om de vanskelige levekårene somaliske flyktninger lever under, samtidig som hun prøver å gi flyktninger en stemme og vise de lyse sidene av deres liv også. Under feltarbeidet mitt hadde jeg anledning til å møte Ruqia. Det følgende er noen utdrag fra nettstedet:

Borgerkrig forårsaker vold, død, sult, ødeleggelse av et samfunn og migrasjon fra et land til et annet, nær eller fjern.

Vi vet at mange flyktninger opplever belastende og traumatiske hendelser under flukten fra sitt land til nabolandene. Vold, tyveri, og separasjon fra familien. Når de ankommer vertslandet står de overfor ytterligere tap, som tap av språk, kultur, venner og de begynner et nytt liv i et nytt samfunn, som har forskjellig språk, forskjellig kultur, noen ganger en annen religion.

Somaliske flyktninger startet et nytt liv i Jemen, og selv om Jemen er et muslimsk land er dets tradisjon og kultur forskjellig fra somalisk tradisjon og kultur. Somalia er også et muslimsk land, men det er et afrikansk land, og var en koloni en gang i tiden.

Jemen er et veldig vakkert land, med flotte fjell og dets skjønne natur er virkelig noe fantastisk og sjelden å finne i andre land verden over.

Livet er vakkert tross omstendighetene. Hvert problem har sin begynnelse og den vil ha sin slutt, før eller senere. Hva man trenger og det man ikke har er tålmodigheten.

Det er stor forskjell mellom begynnelsen av 1992³ da de første somaliske flyktninger kom til Jemens havn og i dag, 2005. I løpet av de 14 år av livet i Jemen er mange ting blitt forandret. Flyktninger lærte mye av jemenitter, og jemenitter lærte mye av somaliske flyktninger og andre også. Somaliske flyktninger prøvde sitt beste til å leve igjen og selv om det tok dem mange år har de ikke mistet håpet på livet og de ble ikke lei livet, men de kjempet, igjen og igjen, inntil de vant.

Denne studien handler om somaliske flyktninger i Jemen og deres jemenittiske verter.

² <http://www.somalirefugeesinyemen.com/>

³ Jeg antar at dette er en liten forsømmelse fra Ruqias side, for de første somaliske flyktninger begynte å ankomme Jemen rett etter staten Somalias sammenbrudd i januar 1991.

1 Innledning

Fluktruten fra det krigsherjede Somalia til Jemen, nabolandet i nord, blir stadig mer trafikkert og tilstrømmingen av flyktninger har økt dramatisk de siste årene. I løpet av 2007 druknet et rekordstort antall flyktninger i 'Adenbukta på sin vei til Jemen. 1400 mennesker mistet livet.⁴ UNHCRs statistikk viser at frem til oktober i år har 37.333 nye flyktninger kommet til Jemen. 616 ble rapportert som enten døde eller savnede.⁵ Dette er en stor økning hvis vi sammenligner med tall fra 2007, da det ble registrert om lag 23.000 nye ankomster. Langt de fleste blant disse er somaliere (ca. 90 %). Etiopiere og eritreere utgjør de største ikke-somaliske grupperinger. Myndighetene føler seg maktesløse i forsøket på å bremse ankomsten av nye flyktninger til landet.

Det har i århundrer eksistert økonomiske og kulturelle bånd mellom Afrikas Horn og Jemen. Etter Somalias politiske sammenbrudd i 1991 og borgerkrigen som fulgte, har denne nabokontakten fått nye dimensjoner etter at bølger av flyktninger stormet den jemenittiske kysten. Flyktninger ble godt mottatt, men 17 år etter har et økende antall flyktninger og den svake økonomien i landet gjort at stadig flere jemenitter nå ser på flyktninger som en byrde, både økonomisk og sosialt.

Presentasjon av tema og problemstilling

"Flyktninger er en tikkende bombe som vil eksplodere i den nærmeste framtid"⁶, skriver 'Abd al-Ḥāfiẓ Hazā' i sin spalte på regjeringspartiets taleorgan *al-Mu'tamar.net*. Under en diskusjon om flyktninger i det jemenittiske parlamentet (*Majlis an-nawāb*) går parlamentariker 'Abd al-'Azīz Jabārī inn for at alle flyktninger i Jemen bør forflyttes til leire, pga. den sosiale faren de

⁴"al-Yaman: tadaffuq al-lāji'īn yushakkil ḍagħṭan 'alā mawārid al-bilād É mas'ūl". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 14.10.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=1006> (oppsøkt 27.11.2008).

⁵"al-Yaman yarfuḍ al-intiqādāt al-muwajjaha ḍidahu fī qaḍīyyat tadaffuq al-lāji'īn". *Yamanāt.net*. 23.10.2008. <http://www.yemenat.net/details.asp?id=3059&catid=1> (oppsøkt 29.11.2008).

⁶Hazā', 'Abd al-Ḥāfiẓ. "Qunbulat al-lāji'īn". *al-Mu'tamar.net*. 14.02.2004, <http://www.almotamar.net/news/6522.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

utgjør for samfunnet.⁷ Stadig flere stemmer i det jemenittiske politiske liv krever justering av landets liberale flyktningsspolitikk.

Den somaliske faren og forestillingen om den

Målet med denne avhandlingen er å undersøke tesen som hevder at somaliske flyktninger i Jemen ikke kun utgjør en økonomisk byrde for staten, men også er en forstyrrende faktor for samfunnsforholdene i mottakerlandet. Hovedproblemstillingen for studien blir så: *Utgjør somaliske flyktninger en sosiokulturell fare for Jemen?*

Gjennom mine funn fra feltarbeidet utført blant somaliske flyktninger og lokale jemenitter samt relevante kilder som omhandler temaet, vil jeg forsøke å teste validiteten av denne og lignende teser. Jeg ønsker å undersøke hvor forestillingen om 'den somaliske faren' kommer fra, og hvor begrunnet den er.

Mottakelsen av somaliske flyktninger på begynnelsen av 90-tallet var varm, og jemenitter følte en forpliktelse til å strekke en hjelpende hånd ut til somaliere som naboer og trosfeller. Både flyktninger og jemenitter mener at mye har forandret seg siden da. Jemenitter trekker ofte kulturelle forskjeller inn som forklaring på denne forandringen. Jemen er et lukket og homogent samfunn, og tilstedeværelse av et stort antall flyktninger med egne skikker og tradisjoner blir av mange sett på som en stor utfordring. Disse holdningene reflekteres gjennom stadig mindre gjestfrihet og fremmedfrykt. Flyktninger må i tillegg til å møte vanskelige økonomiske levekår også forholde seg til de stadige sterkere negative holdninger de blir møtt med i samfunnet. De føler seg marginalisert og overlatt til seg selv.

Jeg utforsker de områdene hvor flyktningenes tilstedeværelse mest har satt sine spor. Videre ønsker jeg å se hvordan den eventuelle påvirkningen oppfattes av jemenitter og flyktninger. Sosiokulturell effekt ses på gjennom flyktningenes og jemenittenes erfaring med hverandre, graden av kontakt og holdninger. Dette åpner for en operasjonalisering av problemstillingen hvor jeg spør: *Hva er dynamikken i forholdet mellom vertsnasjonen og flyktningene?*

Jeg forsøker å analysere likheter og forskjeller mellom de to folkegruppene. Videre ønsker jeg å undersøke graden av sosial kontakt og forstå holdningene lokalbefolkningen og 'gjestene' har til hverandre. Jeg undersøker hva kontakten mellom majoritetsbefolkningen

⁷ Nabīl, 'Abd ar-Rabb. "Nā'ib yad'ū duwal al-jiwār listiqbāl lāji'īn afāriqa wa-l-Kahlānī wa-Abū Ra's li-l dustūriyya". *al-Mu'tamar net*. 24.11.2007, <http://www.almotamar.net/news/51268.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

og flyktninger innebærer, og hvor viktig den er for flyktningenes velvære. Hvordan og i hvilken grad blir man kjent med hverandre? Hva mener de to folkegruppene om hverandre? Finner man forestillingen om 'den somaliske faren' hos mannen i gata? Har jemenittenes oppfatning av flyktninger forandret seg siden den første flyktningsstrømmen på 90-tallet? Er vert-gjest-forholdet fortsatt gjeldende? Hvilken betydning spiller felles religiøs tilhørighet mellom flyktningene og vertsnasjonen?

Mens 'mannen i gata' ofte tar opp de sosiokulturelle forandringer flyktningene brakte med seg, legger myndighetene mer vekt på den økonomiske utfordringen av flyktningenes tilværelse i landet. Landets knappe ressurser er årsaken til at Jemen alene ikke klarer å innfri oppgaven med å ta imot et så stort antall flyktninger, og gi dem de rettighetene de har krav på ifølge 1951 Flyktningekonvensjonen.

Jemen er et av verdens fattigste land hvor 42 % av befolkningen lever under den nasjonale fattigdomsgrensen. Landet opplever en demografisk eksplosjon. Befolkningen er blitt fordoblet siden 1990. I dag bor det ca. 23 millioner i Jemen, og det antas at befolkningen om 23 år vil nå 40 millioner.⁸

Et økende antall jemenitter er arbeidsledige, har ikke råd til tilstrekkelig bolig, eller mangler tilgang til drikkevann, helsetjenester og utdanning. Landets olje- og gassreserver, hvis utvinning de siste tiårene var den største inntektskilden til staten, er i ferd med å bli uttømt. For å få internasjonal assistanse til å håndtere situasjonen, presenteres flyktninger som en enorm økonomisk byrde for landet. Slik retorikk fra myndighetene kan påvirke opinionen negativt og ha farlige konsekvenser. På denne måten klarer man kanskje å tiltrekke internasjonal økonomisk støtte men samtidig skape en stemning, som uten tvil kan ha utslag på forholdet mellom flyktningene og vertsnasjonen. Lawrie og Van Damme⁹ viser til Guineas eksempel hvor en slik retorikk resulterte i større fremmedfrykt med påfølgende åpen konflikt i 2001. Her ble flyktninger utsatt for regelmessige angrep i form av plyndring, utpressing og vold av både regjeringsstyrker og lokale sivile.

Representanter for somaliske flyktninger i Jemen mener at myndighetenes retorikk om flyktninger som en stor byrde er falsk, og at de brukes som sydebukker for de stadig større økonomiske og sosiale utfordringene Jemen står overfor. Jeg er langt på vei enig i

⁸ United Nations Development Programme, *Yemen Poverty Assessment Report 2007*. http://www.undp.org/ye/poverty_report.php (oppsøkt 27.11.2008).

⁹ Lawrie Nicolette og Wim Van Damme. "The importance of refugee-host relations: Guinea 1990–2003", *The Lancet* 362, nr. 9383, (2003): 575–575. <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0140673603141244> (oppsøkt 27.11.2008).

dette, og vil gjennom denne avhandlingen drøfte konsekvensene flyktningenes tilværelse har for landet.

Oppgavens struktur - presentasjon av kapitlene

I det første kapitlet presenteres tema og problemstillingen for avhandlingen. I kapittel to tar jeg for meg noen teoretiske tilnærminger relevante for oppgavens empiriske del og presenterer tidligere forskning om flyktninger i Jemen som har en relevans for oppgaven. I kapittel tre presenterer jeg mine metodevalg og utfordringene jeg møtte ute i felten.

I kapitlene fire, fem og seks legges studiens kontekst frem. I kapittel fire presenteres vertslandet og dets flyktningepolitikk. I kapittel fem presenterer jeg senderlandet Somalia. Her gis en historisk innsikt i den somaliske konflikten og en kronologisk beskrivelse av erfaringer som flyktninger går gjennom, fra selve reisen til tilpasningen til et nytt liv i eksil. Kapittel seks er en sosiodemografisk profil av vertsnasjonen og somaliske flyktninger i Jemen og en presentasjon av felten.

Empiridelen består av kapitlene syv og åtte. I kapittel syv setter jeg fokus på samhandlingen mellom flyktningene og majoritetsbefolkningen. Kapittel åtte er en diskusjon rundt påvirkningen flyktningene har på det jemenittiske samfunnet. Den inneholder studiens funn om både positive og negative konsekvenser av flyktningenes tilstedeværelse. I avslutningen vil jeg forsøke å trekke en konklusjon av tidligere kapitler.

Begrepsavklaring og definisjoner

Før jeg går videre, er det viktig å kommentere enkelte begreper og definisjoner som er brukt i oppgaven:

Somalia brukes om området som fortsatt er internasjonalt anerkjent som stat, med sine grenser fra 1960. Nord i landet erklærte Somaliland seg som uavhengig republikk i 1991, men er til dags dato kun anerkjent av noen få stater. I 1998 erklærte nordøstlige Puntland selvstyre.

Flyktning defineres i følge Flyktningskonvensjonen fra 1951 som enhver person som: på grunn av at han har en velgrunnet frykt for forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, befinner seg utenfor det land han er borger av, og er ute av stand til, eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til å påberope seg dette lands beskyttelse; eller som er statsløs og på grunn

av slike begivenheter befinner seg utenfor det land hvor han har sin vanlige bopel, og som er ute av stand til eller, på grunn av slik frykt, er uvillig til, å vende tilbake dit.¹⁰

Somalisk flyktning brukes her om alle somaliere som identifiserer seg selv som folket som måtte flykte fra Somalia grunnet borgekrigen som brøt ut i 1991.

Flyktninger vs. økonomiske migranter - Distinksjonen mellom 'flyktning' og 'migrant' er ikke alltid lett å lage. I og med at somaliere kommer fra et krigsherjet land, er det en implisitt antakelse i denne avhandlingen at de er flyktninger, noe de juridisk sett er i Jemen gjennom *prima facie*-flyktningestatus. Det er imidlertid nokså sannsynlig at enkelte kunne blitt klassifisert som økonomiske migranter, som er et spørsmål om identifikasjon som er utenfor avhandlingens omfang. Grunnet dette kan jeg si at begrepet 'flyktning' i avhandlingen blir brukt i sin bredeste betydning.

'Prima facie'-flyktninger - "I situasjoner der en hel gruppe har blitt forflyttet under omstendigheter som indikerer at gruppens medlemmer individuelt ville kunne anses som flyktninger, er behovet for å gi bistand ofte svært akutt og det kan være umulig av rent praktiske årsaker å gjennomføre en individuell vurdering av flyktningestatus for hvert gruppemedlem. Utveien har derfor vært å foreta en såkalt "gruppeavgjørelse" av flyktningstatus, hvor hvert medlem av gruppen *prima facie* (dvs. i mangel av bevis for det motsatte) blir sett på som en flyktning."¹¹

Menneskesmugling - De Forente Nasjoners *Protokoll mot smugling av innvandrere over land, sjø og luft* definerer menneskesmugling som:

"en anskaffelse for å få, direkte eller indirekte, en økonomisk eller annen materiell fordel, for ulovlig oppføring av en person til en stat som vedkommende ikke er borger av eller en fastboende."¹²

Neste kapittel er en presentasjon av teori brukt i oppgaven, samt en oversikt over tidligere forskning om flyktninger i Jemen.

¹⁰ UNHCR. *Håndbok om prosedyrer for kriterier for å fastsette flyktningers rettsstilling*, (Oslo: Arkan, 2003),13.

¹¹ Ibid.,15.

¹² UN General Assembly. *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. 2000.

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/479dee062.html> (oppsøkt 27.11.2008).

2 Teoretisk rammeverk

I den første delen av dette kapitlet går jeg gjennom noen av de teoretiske perspektivene fra migrasjonslitteraturen som er relevante for det empiriske materialet jeg presenterer i de kommende kapitlene. Jeg begynner med å belyse nærmere jemenittenes tradisjonelle gjestfrihet og asylbegrepet i islam og de implikasjonene disse har for flyktningepolitikken i landet. Hva er det som gjør at Jemen på tross av sin svake økonomi fortsatt godtar somaliske flyktninger?

Jeg presenterer så teorier som tar for seg effekten flyktninger har på mottakernasjonen. Spørsmålet som stilles, er: Utgjør flyktninger en byrde eller en ressurs for vertslandet? Et tema som diskuteres, er hvorvidt flyktningenes bosettingsmønster har noe å si for effekten de har på vertssamfunnet. De fleste flyktninger i Jemen er bosatt i byene. Hvordan vil dette påvirke deres levekårsstrategier?

Flyktningenes påvirkning på samfunnet er avhengig av flere faktorer, og en av de viktigste er sosial mottakelse. Hvordan et samfunn mottar de nye medlemmene, påvirker langt på vei nykommernes sjanser videre i livet. Hvis flyktningene ikke blir mottatt som fullverdige medlemmer av det nye samfunnet, men som "uønskede andre", kan det skape en tilstand av sosial eksklusjon som vil ha en negativ virkning både for flyktningene og vertssamfunnet.

Deretter følger perspektiver på relasjoner og forhold mellom majoritetsbefolkning og flyktninger. Spørsmålet som søkes besvart, er: Hvilke faktorer styrker eller svekker disse relasjonene?

I den andre delen av kapitlet presenterer jeg tidligere forskning om flyktninger i Jemen.

Arabisk gjestfrikultur og tilfluktssted konseptet

"*Baytī baytak*" ("Føl deg som hjemme"/ bokstavelig: "Mitt hus er [også] ditt hus") er en frase jeg hørte uttallige ganger i løpet av mitt feltarbeid i Jemen. Det å ta seg av sin gjest, særlig

hvis han kommer langveisfra, vise ham respekt og tilby det beste en har av mat, er en plikt for jemenittene. Den tradisjonelle gjestfriheten er et sentralt element i den arabisk-islamske kulturen. Man finner en mengde allment kjente anekdoter, profetiske utsagn, samt visdomsord og ordtak som omhandler gjestfrihetens plikter. Også i den førislamske tiden (*jāhiliyya*) la araberne stor vekt på disse edle kvaliteter. *Amān* er en forlengelse av førislamisk praksis av *ijāra*, en form for stammenes gjestfrihet som sikrer trygghet og sikkerhet for utlendinger på reise.¹³ Denne gjestfriheten gjaldt ikke bare dem som var på reise, men også de utstøtte og fordrevne som lette etter et nytt sted å bo. Ifølge denne tradisjonen ble enhver som flyktet fra landet sitt, uansett årsak, gitt beskyttelse, mat og tak over hodet. Etter at noen av de første muslimene flyktet fra undertrykkelsen i Mekka og utvandret til Etiopia, og profeten Muhammed senere utvandret til *Yathrib (Madīna)*, har den gamle skikken også fått religiøse konnotasjoner.

Tilfluktssteds- eller asylbegrepet har eksistert i tusener av år, og beskyttelse av flyktninger eller fordrevne har vært kjent i alle samfunn og religioner. Arnaout skriver at:

”Blant folkeslag i det østlige Middelhavet, særlig egypterne, grekerne og fønikerne, var religiøst asyl svært utbredt og hadde mange av de karakteristiske trekk ved dagens konsept med territorielt asyl. Før-islamsk Arabia hadde praktisert tradisjonen av *istijāra*, en form for territorielt asyl, som ble opprettholdt under islam.”¹⁴

Flere har påpekt de arabisk-islamske samfunns særegenhet rundt asylpraksis. Arboleda og Hoy¹⁵ som i sin studie sammenlignet den historiske utviklingen av asyllover verden over, mener at *”kanskje den mest sjenerøse retten til asyl er funnet i den arabisk-islamske tradisjonen.”*

I sin tale til det 127. møtet av Den Arabiske Ligas utenriksministere i Kairo i mars 2007, roste UNHCRs høykommissær António Guterres de arabiske og islamske land for å ha gitt tilflukt til millioner av fordrevne. Han presiserte at denne holdningen har sitt utspring i den arabiske tradisjon, kultur og islamsk lov. Ifølge ham inkluderer denne tradisjonelle asylpraksisen alle de normene som i dag er fastsatt innenfor den juridiske rammen som UNHCR utfører sitt internasjonale flyktningemandat under. *”Hvis vi ser tilbake på historien, er den mest direkte forbindelse mellom tradisjon og moderne flyktningelov funnet i islam.”*, konkluderte Guterres.¹⁶

¹³ Arnaout, Ghassan Maarouf. *Asylum in the Arab-Islamic Tradition*. (Geneva: UNHCR/International Institute of Humanitarian Law, 1987), 14-16.

¹⁴ Ibid., 11-19.

¹⁵ Arboleda Eduardo og Ian Hoy. ”Convention Refugee Definition in the West: Disharmony of Interpretation and Application”. *International Journal of Refugee Law* 5, nr. 1, (1993) :66-90, 69.

¹⁶ ”Guterres addresses Arab League, urges international solidarity on Iraq displacement”. *al-Ḥuqūq*, nr. 1, januar/februar 2007.

Tradisjonelle normer utgjør ifølge jemenittiske myndigheter en grunnstein i landets flyktningepolitikk, som uttrykt her av 'Ama al-'Alīm as-Sūswa, Jemens tidligere minister for menneskerettigheter:

Jemen er ikke kun forpliktet til å gi beskyttelse til flyktningene pga. de underskrevne internasjonale avtaler, men er også forpliktet på landets islamske, arabiske og humanitære tradisjoner som ivaretar respekt for det mennesket som velger landet ditt som sitt tilfluktssted.¹⁷

Ifølge Arnaout¹⁸, stiller de arabiske samfunn seg generelt medfølende overfor flyktninger, på tross av den økonomiske byrden disse utgjør. Men tradisjonelle verdier viker til side når stadig flere jemenitter ser på flyktningene som en byrde i et land som ikke en gang klarer å ta seg av sine egne innbyggernes primære behov. Og sier ikke et arabisk ordtak "Ad-ḍayfu thalathatu ayām" (En er gjest i 3 dager)?

Flyktningenes levekårsstrategier og deres påvirkning av samfunnet

Det er mest sannsynlig at et samfunns mottakelse vil endres over tid hvis flyktningenes opphold i landet forlenges betraktelig. Holdningene i befolkningen kan da skifte fra varm velkomst i utgangspunktet til minkende gjestefrihet og fremmedfrykt. Kulturelle forskjeller eller knappe ressurser kan resultere i konflikter.¹⁹

Flyktninger blir etter hvert betraktet som en sosioøkonomisk byrde og en trussel mot samfunnet.^{20 21} Sanjugta²² gir eksempel på 3 millioner afghanske flyktninger i Pakistan, hvor vertene med tiden endret sin holdning til flyktningene på grunn av den stadig økende konkurransen om lokale ressurser. Vertsbefolkningen i utviklingsland som huser mange flyktninger, og som i utgangspunktet var svært medfølende overfor dem, har begynt å føle *flyktningetrøtthet*, noe som resulterer i en voksende fremmedfrykt i disse samfunn.

¹⁷ al-Fuḥaydī, 'Abd al-Mālik. "Al-lāji'ūn fī l-Yaman É 'ib' yafūq imkāniyyāt al-muḍīf". *al-Mu'tamar net*. 20.06.2004, <http://www.almotamar.net/news/11491.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁸ Arnaout, *Asylum in the Arab-Islamic Tradition*.

¹⁹ Walarigaton, Coulibaly. *Refugees and Risk of Conflict in Host Countries: Case Studies of Cote d'Ivoire and Guinea*. Ivory Coast: University of Abidjan, 2003, <http://www.ecu.edu/african/sersas/Papers/CoulibalySpring2003.htm> (oppsøkt 21.11.2008).

²⁰ Jacobsen, Karen. "Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes". *International Migration Review* 30, nr. 3 (1996): 655-678. [http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183\(199623\)30%3A3%3C655%3AFITPRO%3E2.0.CO%3B2-9](http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183(199623)30%3A3%3C655%3AFITPRO%3E2.0.CO%3B2-9) (oppsøkt 27.11.2008).

²¹ _____. "African States and the Politics of Refugees: Refugee Assistance as Political Resources". *Feinstein International Famine Center Working paper nr. 6*. Tufts University. 2001. nutrition.tufts.edu/docs/pdf/famine/jacobsenwp.pdf (oppsøkt 27.11.2008).

²² Sanjugta, Vas Dev. *The reluctant host: the socio-cultural impact of refugees on developing communities*. University of Adelaide, 2002, <http://motspluriels.arts.uwa.edu.au/MP2102s.html> (oppsøkt 21.11.2008).

Både forholdet mellom vertene og flyktningene, og flyktningenes påvirkning på samfunnet er avhengige av flere faktorer som avgjør graden av påvirkningen de nyankomne har på vertsnasjonen. Antall flyktninger, myndighetenes politikk, bosetningsmønster og de sosioøkonomiske kjennetegn er de viktigste av disse.

Påvirkningen vil variere avhengig av hvor stor andel flyktningene utgjør av den lokale befolkningen. Blir de gitt de rettighetene de har ifølge Flyktningskonvensjonen, som rett til bl.a. arbeid, utdanning, helsestell og bevegelsesfrihet, er det større sannsynlighet for at de kommer til å ha en positiv effekt på samfunnet. Flyktningenes sosioøkonomiske og demografiske karakteristika (alder, kjønn, sivilstand og familiestruktur) vil også påvirke effekten de har på vertsnasjonen. Deres utdanning og kompetanse vil påvirke sysselsettings mønstre.²³

Ikke minst er flyktningenes bosettingsmønster viktig. Flyktningenes påvirkning av samfunnet har større utslag i rurale og urbane strøk sammenlignet med leire hvor flyktninger bor atskilt fra lokalbefolkningen. Disse flyktninger er daglig i kontakt med sine verter. De er nødt til å omgås hverandre, og flyktningenes velvære avhenger i stor grad av de lokales holdninger og velvilje.²⁴ UNHCRs beregninger fra 2002 viser at 18 % av verdens flyktninger verden over bor i urbane sentre. Sammenlignet er 26 % bosatt i leire, og de øvrige i rurale strøk.²⁵

En god integrasjon, og derav en positiv effekt av flyktninger, vil være best i små, rurale områder med behov for mer arbeidskraft, en rolle som nykommere vil fylle og dermed gi et positivt bidrag til den lokale økonomien. Relasjoner mellom flyktninger og den lokale befolkningen vil som regel være gode, grunnet gjensidige fordeler. De Vriese²⁶ nevner som et slikt eksempel de angolanske flyktningene i Zambia. Her er de fleste flyktningene involvert i de samme næringene basert på småbruk som de lokale. De lever som naboer i samme landsbyer, og barna deres går på samme skole. Zambiske landsbyboere

²³ Martin Susan F., Andrew I. Schoenholtz og David Fisher. "Impact of Asylum on Receiving Countries". *WIDER Discussion Paper 24*, United Nations University. 2003.

http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2003/en_GB/dp2003-24/ (oppsøkt 27.11.2008).

²⁴ Jacobsen, Karen. "Refugees' Environmental Impact: The Effect of Patterns of Settlement". *Journal of Refugee Studies* 10, nr.1, (1997):19-36. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/10/1/19> (oppsøkt 27.11.2008).

²⁵ Jacobsen, Karen. "Refugees and Asylum Seekers in Urban Areas: A Livelihoods Perspective" *Journal of Refugee Studies* 19, nr.3, (2006):273-286, 273. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/reprint/19/3/273> (oppsøkt 29.11.2008).

²⁶ De Vriese, Machtelt. "Refugee livelihoods A review of the evidence". UNHCR EPAU/2006/04, (2006). www.unhcr.org/publ/RESEARCH/4423fe5d2.pdf (oppsøkt 27.11.2008).

tilbød dem land og beskyttelse, mens flyktningene brakte med seg nødvendig arbeidskraft for det lokale jordbruket.

Noe liknende bekreftes også av min empiri hvor somaliske flyktninger jobbet som gjetere eller fiskere på mindre steder rundt omkring i Jemen. De fortalte hovedsakelig om gode arbeidsforhold og relasjoner til vertene.

Høy urbanisering, som kjennetegner mange av utviklingslandene, påvirker også flyktningenes valg og gjør at stadig flere flyktninger bosetter seg i byene. Som den vanligste årsak til at flyktninger velger byen, oppgis større mulighet for arbeid, tilstedeværelse av UNHCR/hjelpeorganisasjoner og sosialt nettverk, samt større bevegelsesfrihet.

Integrasjonen vil være mindre vellykket i folkerike rurale områder og store byer enn i små rurale strøk. Her vil det som regel foregå en kamp om ressursene, og flyktningene vil konkurrere med de lokale på arbeidsmarkedet. Dette kan føre til innstramninger av flyktningenes rettigheter fra myndighetenes side, som for eksempel forbud mot formell ansettelse. Slike tiltak gjør at flyktningene velger den uformelle sektoren eller illegale aktiviteter som prostitusjon eller salg av narkotika.^{27 28}

Flyktningenes bosetningsmønster er i stor grad avhengig av vertslandets politikk. Mens enkelte land ikke har flyktningeleire (f. eks. Egypt), tillater andre kun opphold i leire (f.eks. Kenya). Jemens flyktningepolitikk har gått ut på å la flyktninger velge selv. Langt de fleste (over 90 % av de registrerte flyktninger i landet) velger byene. Med unntak av omtrent 10.000 flyktninger som bor i den eneste leiren i landet, *Kharaz*, er de andre flyktningene selvforsørgende urbane flyktninger. UNHCR i Jemen oppmuntrer lokal integrasjon framfor leir, for å holde igjen leirplassene til den mest utsatte gruppen, hovedsakelig kvinner og barn, som ikke klarer seg uten internasjonal støtte.²⁹

Bosetting av flyktninger i store leire derimot, vil være lite heldig med tanke på integrering, og vil ha den minst gunstige virkningen på vertsnasjonen og flyktning-vert-forholdet. Forskingen har vist at internasjonal bistand til flyktninger gjør relasjonene mellom dem og vertsbefolkningen spesielt anstrengte. Lokalbefolkningen, som i mange

²⁷ Kibreab, Gaim. "Eritrean Women Refugees in Khartoum, Sudan, 1970-1990". *Journal of Refugee Studies* 8, nr.1, (1995): 1-25. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/8/1/1> (oppsøkt 27.11.2008).

²⁸ Jacobsen, Karen. "Can refugees benefit the state? Refugee resources and African statebuilding". *Journal of Modern African Studies* 40, nr. 4, (2002b): 577-596. journals.cambridge.org/production/action/cjoGetFulltext?fulltextid=134294 (oppsøkt 27.11.2008).

²⁹ Hughes, Nesya H B. *Report on the Situation of Refugees in Yemen: Findings of a one-month exploratory study August/September 2002*. Cairo: Forced Migration and Refugee Studies Programme, American University of Cairo. 2002. www.aucegypt.edu/ResearchatAUC/rc/cmrs/reports/Documents/nesya.pdf (oppsøkt 27.11.2008).

tilfeller lever et like fattig liv som flyktningene, kan føle seg forbigått og glemt, noe som kan generere fiendtlighet overfor flyktningene.³⁰

Selv om målgruppen i studien min har vært urbane somaliske flyktninger i Şan‘ā’ og ‘Aden, viser jeg også til en konflikt av denne type som flyktningene i Kharaz-leiren har med omkringliggende landsbyer.

Kampen om knappe ressurser

Enten de er bosatt i leire eller integrert i lokalsamfunnet, oppfatter mange vertsmyndigheter flyktningestrømmene som en fare. De kan bety et overdrevent press på ressursene, fare for miljødeleggelser og en fare for sikkerheten.³¹ Flyktningestrømmer i stor skala utgjør alltid et stort press på de lokale ressurser. Konkurransen om ressurser eller tjenester har en sentral plass i litteraturen som omhandler flyktningenes påvirkning av vertssamfunnet.^{32 33 34} Disse viser at flyktninger generelt utgjør en byrde for den lokale økonomien og infrastrukturen. I følge Jacobsen har flyktningenes påvirkning av vertsnasjonen antatt i stor grad til å være negativ.³⁵

Men den eventuelle positive effekten av flyktninger er som regel oversett. Det er de negative effektene som skaper friksjon i samfunnet som blir de mest synlige. Politiske ledere som står for en strengere immigrasjonspolitik utnytter dette. I mange utviklingsland blir flyktninger beskyldt for sosioøkonomiske problemer som allerede fantes i landet, slik som høy kriminalitet eller landets økonomiske vansker. Men flyktninger kan gagne vertslandet med økt forbruk av lokale varer og tjenester, nye ressurser og arbeidskraft. Ofte gir tilstedeværelse av internasjonale organisasjoner som jobber med flyktninger en sjanse for sysselsetting av lokalbefolkningen.³⁶

³⁰ Montemurro, Marzia. *Cases for conflict: the impact of refugee flows on host countries. The example of Chad*. Florence: School on Euro-Mediterranean Migration and Development. 2005.

http://www.eui.eu/RSCAS/Research/SchoolOnEuro-MedMigration/2005_session1.shtml (oppsøkt 27.11.2008).

³¹ Jacobsen, "Livelihoods in conflict: the pursuit of livelihoods by refugees and the impact on the human security of host communities". *International Migration* 40, nr. 5, Special Issue 2, (2002a): 95-123. <http://www.seepnetwork.org/content/library/detail/933> (oppsøkt 27.11.2008).

³² Chambers, Robert. "Hidden Losers? The Impact of Rural Refugees and Refugee Programs on Poorer Hosts". *International Migration Review* 20, nr. 2, Special Issue: Refugees: Issues and Directions, (1986): 245-263.

³³ Ekuru, Aukot. "It Is Better to Be a Refugee Than a Turkana in Kakuma": Revisiting the Relationship between Hosts and Refugees in Kenya", *Refuge* 21, nr. 3 (2003). <http://pi.library.yorku.ca/ojs/index.php/refuge/article/view/908/481> (oppsøkt 27.11.2008).

³⁴ Whitaker, Beth Elise. "Refugees in Western Tanzania: The Distribution of Burdens and Benefits Among Local Hosts". *Journal of Refugee Studies* 15, nr.4, (2002):339-358. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/15/4/339> (oppsøkt 27.11.2008).

³⁵ Jacobsen, "Livelihoods in conflict: the pursuit of livelihoods by refugees and the impact on the human security of host communities".

³⁶ Sanjugta, Vas Dev. *The reluctant host: the socio-cultural impact of refugees on developing communities*.

Harrell-Bond mener at flyktninger bør sees på som en ressurs, ikke som et problem. Hun spør seg forundrende:

Hvorfor er flyktninger og fordrevne personer definert som et velferdsproblem som krever 'hjelp' eller 'omsorg', snarere enn mennesker som har problemer, men som også har viljen til å overleve og er klare til å bruke sine krefter til et produktivt arbeid som også kan være til nytte for deres verter? ³⁷

Whitaker som så på effekten flyktninger fra nabolandene hadde på Tanzania på slutten av 1990-tallet oppsummerte sin studie slik:

Generelt utgjør flyktninger en belastning for lokal infrastruktur, miljø og ressurser, men de byr også på billig arbeidskraft, utvider forbrukermarkedet, og rettferdiggjør økt utenlandsk bistand. ³⁸

Selv om Jemen fra begynnelsen av flyktningekrisen manglet den økonomiske evnen til å huse et stort antall flyktninger på en tilfredsstillende måte, har både myndighetenes og befolkningens vilje til å gjøre dette avtatt de siste årene. Leieprisene på boligmarkedet i jemenittiske byer har økt i nabolag med høy konsentrasjon av flyktninger. En økning i kriminalitet er også blitt merket i de samme nabolag. Et stort antall somaliske flyktninger på jakt etter arbeid underminerer jemenitter som jobber på det uformelle markedet. På grunn av sine vanskelige økonomiske kår, er somaliske flyktninger villige å jobbe for en mindre lønn enn jemenitter.

Medieutsagn fra jemenittiske rikspolitikere er en diskusjon om flyktninger som en økonomisk byrde for Jemen, et problem som landet ikke klarer å håndtere alene. De jemenittiske myndigheter har gang på gang understreket den negative effekten flyktningene har på landets sikkerhet og vertsbefolkningens tilgang til sosiale tjenester og stagnasjon i økonomisk utvikling. Myndighetene har også gjentatte ganger uttrykt sin misnøye med den hjelpen de får fra det internasjonale samfunnet til å håndtere utfordringene knyttet til flyktningene. ³⁹

³⁷ Mehta Lyla og Gupte Jaideep. "Whose needs are Right? Refugees, Oustees and the Challenges of Rights Based Approaches in Forced Migration". *Working Paper T4*, Sussex: Institute of Development Studies. (2003), 18. <http://www.research4development.info/SearchResearchDatabase.asp?OutPutId=173759> (opp søkt 27.11.2008).

³⁸ Whitaker, Beth Elise. "Refugees in Western Tanzania", 340.

³⁹ Madabish 'Arafāt. "Riḥālāt al-mawt". *ash-Sharq al-awsat*. 21.03.2008, <http://www.asharqalawsat.com/details.asp?section=45&issueno=10706&article=463512&feature=1> (opp søkt 27.11.2008).

Vert-flyktning-forhold

I følge Jacobsen ⁴⁰ styres et lands absorberingskapasitet av to variable: Økonomisk kapasitet og sosial mottakelse. Et samfunns aksept av flyktninger avhenger i stor grad av hvilken mening som tilskrives flyktninger. Denne er igjen påvirket av kulturelle, historiske og religiøse faktorer.

Det er svært viktig å se nærmere på den sosiokulturelle påvirkningen i det de faktorene som fører til sosial ustabilitet forårsakes av, bl.a. kulturforskjeller mellom vertsnaasjonen og flyktningene selv. Den generelle sosiokulturelle effekten ses gjennom erfaringer majoritetsbefolkningen og flyktninger har med hverandre, graden av kontakt og holdninger.

I følge Kunz ⁴¹ er det tre "vertsrelaterte faktorer" som avgjør i hvilken grad en fremmed tilpasser seg det nye samfunnet. Disse tre er: Kulturell kompatibilitet, vertsnaasjonens befolkningspolitikk og sosial mottakelse.

Kulturell kompatibilitet Kunz hevder at tilpasning og flyktningenes velvære i det nye landet avhenger mest av graden av kulturell kompatibilitet mellom ens egen bakgrunn og mottakersamfunnet. Følgende kategorier utgjør kulturell kompatibilitet: Språk, verdier, tradisjoner, religion, politikk, mat og mellommenneskelige relasjoner. ⁴² Sterke historiske og sosiale bånd mellom Somalia og Jemen, likheter i samfunnsorganisering samt felles religion som mange verdier og tradisjoner utspringer fra, gjør at de somaliske flyktningene i Jemen føler mange likhetstrekk med vertsnaasjonen. I studien diskuterer jeg rollen av felles religiøs og til en viss grad kulturelle bånd mellom flyktningene og verten.

Vertsnaasjonens befolkningspolitikk *Augmentative* samfunn ser på gruppen av flyktninger, hovedsakelig som en kilde til arbeidskraft, satt på spissen en vare de utnytter til sin egen fordel. De behandler flyktninger som permanente innvandrere og er mindre åpne for flyktninger som ser sitt eksil som en midlertidig fase. I motsetning er overbefolkede og demografisk tilstrekkelige samfunn mindre villige til å akseptere et stort antall

⁴⁰ Jacobsen, Karen. "Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes". *International Migration Review* 30, nr. 3 (1996): 655-678, 666.
[http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183\(199623\)30%3A3%3C655%3AFITPRO%3E2.0.CO%3B2-9](http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183(199623)30%3A3%3C655%3AFITPRO%3E2.0.CO%3B2-9) (oppsøkt 27.11.2008).

⁴¹ Kunz, Egon F. "Exile and Resettlement: Refugee Theory", *International Migration Review* 15, nr. 1/2, Refugees Today. (vår/sommer 1981): 42-51. [http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183\(198121%2F22\)15%3A1%2F2%3C42%3AEARRT%3E2.0.CO%3B2-J](http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183(198121%2F22)15%3A1%2F2%3C42%3AEARRT%3E2.0.CO%3B2-J) (oppsøkt 27.11.2008).

⁴² Ibid., 47.

flyktninger.⁴³ Jemen, som et av landene med størst befolkningsvekst i verden, ser med bekymring på at folketallet øker ytterligere pga. ankomsten av stadig flere flyktninger.

Sosial mottakelse Sosial mottakelse vil variere avhengig av befolkningssammensetningen i samfunnet. Land med en multikulturell tradisjon vil føle seg mindre truet av en migrasjonstilstrømning enn land som er bygget på basis av etnisk og kulturell homogenitet. I følge Weiner ⁴⁴ kan etnisk homogene samfunn legge mer vekt på å bevare sin etniske karakter enn det heterogene samfunn gjør, og derfor kan en større befolkningstilstrømning til og med oppfattes som en trussel mot landets sikkerhet.

I følge Kunz ⁴⁵ er overbefolkede og demografisk selvforsynte land *monistiske* samfunn. Et monistisk samfunn er et samfunn som mener at det bare er ett verdenssyn som inneholder sannhet. Det er mindre sannsynlig at monistiske samfunn vil være gjestfrie overfor mennesker som klynger seg til sin kultur, som er forskjellig fra vertskulturen, enn det er tilfelle med pluralistiske samfunn. I følge Sanjugta ⁴⁶ er søken etter "renhet" en viktig faktor som kan ha en medvirkning til fremmedfiendtlige holdninger rettet mot dem som oppfattes for å være en ytre fare. Negative reaksjoner kan komme ut fra grunnleggende kulturelle og språklige forskjeller mellom gjester og verter. Noen av de nyankomnes praksiser kan bli oppfattet som støtende av lokalbefolkningen.

I de tilfellene hvor situasjonen som flyktningene kommer fra er velkjent i opinionen og media allerede har "generert noe altruisme", er de ønsket velkommen og godt mottatt av vertsbefolkningen. ⁴⁷ Men selv de samfunn som i utgangspunktet var svært medfølende med flyktninger, forandrer sin innstilling hvis flyktningenes opphold forlenges betraktelig. Empirien min bekrefter dette.

Det som følger er gjennomgang av tidligere studier om flyktninger i Jemen.

Tidligere forskning om flyktninger i Jemen

Det foreligger en del akademisk materiale fra jemenittiske og andre arabiske, samt utenlandske forskere om flyktninger i Jemen. Mens noen av de tidligere forskningsarbeider

⁴³ Ibid., 48.

⁴⁴ Weiner, Myron. "Introduction: Security, Stability and International Migration". I *International Migration and Security*, redigert av Weiner Myron. 3-35. (Boulder: Westview Press, 1993).

⁴⁵ Kunz, Egon F. "Exile and Resettlement: Refugee Theory", 48.

⁴⁶ Sanjugta, Vas Dev. The reluctant host: the socio-cultural impact of refugees on developing communities.

⁴⁷ Czaika, Mathias. "A Refugee Burden Index: methodology and its application", *Migration Letters* 2, nr. 2, (2005): 101-125. www.migrationletters.com/200502/20050202_rbi_czaika.pdf (oppsøkt 27.11.2008).

tok for seg flyktninger i Jemen generelt, studerte andre kun somaliske flyktninger. Noen temaer er imidlertid betydelig mer utforsket enn andre, særlige det juridisk aspektet ved Jemens flyktningepolitikk eller flyktningenes rettigheter og levekår. Flyktninger bosatt i leiren har fått mye oppmerksomhet som studieobjekt. Det er imidlertid færre kvalitative studier av flyktninger utenfor leiren. Følgende er en kort presentasjon av tidligere forskning om emnet:

Sikkerhet I sin studie "*Aṣ-Ṣirāʾāt as-siyāsiyya wa-l-ʿaskariyya fī l-Qarn al-ʿifrīqī wa ʿatharuhā ʿalā l-Yaman*" ⁴⁸ (Politiske og militære konflikter på Afrikas Horn og deres effekt på Jemen) studerer al-ʿAnsī årsaker og konsekvenser av disse konflikter. Og de har ikke vært få: Den somaliske borgerkrigen, krigen mellom Etiopia og Eritrea, Etiopia og Somalia, konflikten mellom den eritreiske staten og opposisjonen, eritreisk-jemenittisk konflikt om en omstridt øy i Rødehavet og borgerkrigen i Sør-Sudan. Afrikas Horns viktige strategiske beliggenhet gjorde at stormaktene alltid på en eller annen måte har vært involvert i konflikter i området. Rasemessige og religiøse skiller har vært utløsende faktor for mange av disse.

Jemen har spilt en viktig meglende rolle i forsøket på å dempe regionens konflikter, særlig den somaliske borgekrigen. Konfliktene har hatt negative konsekvenser ikke bare for de involverte stater, men også nabolandene. Jemen har fått føle dette, særlig gjennom den store flyktningestrømmen fra Somalia.

Hva er årsakene som gjør Jemen så attraktivt for flyktninger, og hvilke sikkerhetsutfordringer disse utgjør for Jemen, var sentrale spørsmål i Muṣṭafas studie "*Al-buʿd al-ʿamnī li-ṣāhira al-lujūʾ: dirāsāt ḥālat al-jumhūriyya al-yamaniyya*" ⁴⁹ (Sikkerhets-aspektet av fluktfenomenet – en studie av republikken Jemen). Muṣṭafa fant at relativt lett adkomst og tilstedeværelse av slektninger og venner oppgis som hovedårsaker til at Jemen blir valgt som tilfluktssted. Et overveldende flertall av de spurte (96%) ankom Jemen via ʿAdenbukta.

Muṣṭafa peker på en del nye sikkerhetsutfordringer flyktningene brakte med seg. Enkelte flyktninger som har vært i opposisjon i sine hjemland, bærer konflikten de flyktet fra med seg til Jemen. Det at Jemen huser opposisjonelle elementer, kan forverre forholdet mellom Jemen og de statene flyktningene kommer fra. Landet har åpnet for at internasjonale organisasjoner kommer og assisterer i arbeidet med flyktninger. Enkelte av

⁴⁸ al-ʿAnsī, Qāʾid Muḥammad. *Aṣ-Ṣirāʾāt as-siyāsiyya wa-l-ʿaskariyya fī l-Qarn al-ʿifrīqī wa ʿatharuhā ʿalā l-Yaman*. (Ṣanʿāʾ: Maktabat ash-sharīf al-akādīmiyya, 2000).

⁴⁹ Muṣṭafa, Ḥasan Ibrāhīm. *Al-buʿd al-ʿamnī li-ṣāhira al-lujūʾ: dirāsāt ḥālat al-jumhūriyya al-yamaniyya*, Ṣanʿāʾ: (Jāmiʿat ʿifrīqiyyā al-ʿālamīyya, Maʿhad dirāsāt al-kawāriṭh wal-lājiʿīn, Maktab al-Yaman, 2001).

disse kan ha andre motiver enn kun humanitært arbeid, som spionasje eller religiøs misjonering. Flyktninger kan være tilhengere av ideologier som de deler med enkelte partier i Jemen, noe som synes i det politiske landskapet i landet.

90% av de spurte i studien mener at de ikke har problemer med jemenittiske skikker og tradisjoner, og at de lett kan tilpasse seg det jemenittiske samfunnet. Dette er det inntrykket jeg selv sitter igjen med etter alle møtene med mine somaliske informanter. Enkelte har likevel uttrykt at de føler at jemenitter som regel er mer konservative enn de fleste somaliere.

Al-Ḥaydarī ⁵⁰ har sett på effekten flyktningene fra Afrikas Horn har på Jemens nasjonale sikkerhet. Dette er et tema som i det siste er blitt mer fokusert på i både i-land og u-land. Arbeidet hans med tittelen *"Al-lāji'ūn min al-Qarn al-'ifrīqī wa 'atharuhum 'alā al-'amn al-qawmī al-yamanī fī l-fatra 1991 m -2002 m"* (Flyktninger fra Afrikas Horn og deres effekt på Jemens nasjonale sikkerhet) er basert på skriftlige kilder, samt spørreundersøkelse blant 263 somaliske, etiopiske og eritreiske flyktninger i Kharaz, 'Aden og Ṣan'ā'. Også al-Ḥaydarī konkluderer med at flyktninger fører med seg en rekke utfordringer for vertsnasjonen og at et stort antall flyktninger kan utgjøre en innenriks og utenriks sikkerhetstrussel for mottakerlandet.

Leirtilværelsen I sin studie *"Dawr mufawaḍiyya al-'umam al-muttaḥida li- shu'ūn al-lāji'īn fī ri'āyat al-lāji'īn aṣ-ṣūmāliyyīn fī l-Yaman."* ⁵¹ (UNHCRs rolle i beskyttelsen av somaliske flyktninger i Jemen) har Mubārak studert flyktningenes levekår i leiren *Jaḥīn*⁵² i *Abyan* provinsen. Samtidig drøfter han UNHCRs arbeid og politikk overfor de somaliske flyktninger i Jemen.

Mubārak dokumenterer vanskelige levekår i leiren. Dårlige sanitærforhold gjør at sykdommer er utbredt. Han registrerer også innbyggernes motstand mot planlagt flytting til den nybygde Kharaz leiren. Når det gjelder UNHCRs arbeid, konkluderer Mubārak med at organisasjonen setter alt for høye krav til omplassering til tross for at enkelte land i Vesten er rede til å ta imot flyktninger. Han klandrer UNHCR for store mangler i registreringen av flyktninger. Videre kritiserer han UNHCRs praksis i Jemen for å ikke fremme integrasjon av

⁵⁰ al-Ḥaydarī, Jamāl Yaḥyā Muḥammad. *Al-lāji'ūn min al-Qarn al-'ifrīqī wa 'atharuhum 'alā al-'amn al-qawmī al-yamanī fī l-fatra 1991 m -2002 m*. Master – avhandling, (Jāmi'at 'ifrīqiyā al-'ālamīyya, Qism al-'ulūm as-siyāsiyya, al-Kharṭūm, 2005).

⁵¹ Mubārak, Mubārak Muḥammad. *Dawr mufawaḍiyya al-'umam al-muttaḥida li- shu'ūn al-lāji'īn fī ri'āyat al-lāji'īn aṣ-ṣūmāliyyīn fī l-Yaman*. (Ṣan'ā': Jāmi'at 'ifrīqiyā al-'ālamīyya, Ma'had dirāsāt al-kawāriṭh wa-l-lāji'īn, Maktab al-Yaman, 2000).

⁵² Den eneste flyktningsleir i landet før den ble stengt i 2001. Flyktninger ble (tvangs) flyttet til den nye leiren Kharaz i Lahj provinsen, 150 km nordvest for 'Aden.

flyktninger i samfunnet, men tvert imot går inn for isolasjon i leire som *Jahīn* eller den planlagte *Kharaz* leiren som befinner seg midt i ørkenen. UNHCR la i sitt arbeid også vekt på frivillig tilbakevending til Somalia, selv om forholdene flyktningene måtte rømme fra ikke er blitt mye bedre, tvert imot.

Ash-Sharjabī⁵³ har vært opptatt av vold mot flyktningekvinner i sin forskning. Gjennom sin studie "*Al-ʿunf al-muwajjah ʿalā al-lājiʾāt – dirāsāt maydāniyya*" (Vold mot flyktningekvinner – en feltbasert studie) ønsker ash-Sharjabī å dokumentere graden av og bruk av vold mot flyktninger. Målet er å se på den fysiske og psykiske effekten vold har på kvinner. Studien baserer seg på 108 informanter og dreier seg om flyktninger i *Kharaz* leiren og hovedstaden *Ṣanʿāʾ*, for på den måten å sammenligne forhold i og utenfor leiren. Ash-Sharjabī's funn konkluderer med at det meste av volden mot flyktningekvinner utøves av flyktninger selv, men mange kvinner klager også over å ha blitt dårlig behandlet av politifolk og de ansatte i leiren. Det er tydelig sammenheng mellom kvinners utdanningsnivå og vold. De med lite eller ingen utdanning er oftere voldsofre. Det skjer flere overgrep i leiren enn i byen. 61 % av leirflyktninger svarte at de var utsatt for vold eller seksuell trakassering, mot 39 % av de spurte i byen. Det er knyttet sterk stigma til voldtekt i Somalia, det og fører ofte til avvisning fra mannen, familien og lokalsamfunnet. Somaliske kvinner foretrekker å ikke snakke om voldtekt, og skjuler det for slektningene.

Ash-Sharjabī deler konsekvensene av vold i tre grupper: *Fysiske* (varige skader, til og med døden, samt overførbare kjønnssykdommer i tilfellet voldtekt), *psykiske* (psykiske lidelser som resulterer i avsky mot andre mennesker, frykt og isolasjon) og *samfunnsmessige* (avvisning fra andre familiemedlemmer, samt skillsmisser og splittede familier).

Økt vold mot kvinner er et resultat av endringen i tradisjonelle familieroller blant flyktninger, samt en økning i antall skillsmisser. Tap av autoritet blant menn gjør at enkelte utøver vold mot kona som utløp for sin frustrasjon. De skilte kvinnene er uten en ektefelle sosialt ubeskyttede, og dermed mer utsatte for trakassering og vold.

Rettigheter I sin studie "*Huqūq al-lājiʾīn fī t-tashrīʾāt al-yamaniyya*"⁵⁴ (Flyktningenes rettigheter i den jemenittiske lovgivningen) drøfter Mughram flyktningenes rettigheter ifølge den jemenittiske loven, og viser til de rettslige og samfunnsmessige problemer flyktninger møter i Jemen. Han sammenligner lover som anvendes på flyktninger i Jemen og de

⁵³ ash-Sharjabī, ʿAbd al-Ḥākīm Aḥmad. *Al-ʿunf al-muwajjah ʿalā al-lājiʾāt – dirāsāt maydāniyya*, (Ṣanʿāʾ: Muntadā ash-shaqāʾiq al-ʿarabī li-ḥuqūq al-insān, 2003).

⁵⁴ Mughram, Muḥammad. *Huqūq al-lājiʾīn fī t-tashrīʾāt al-yamaniyya*. (Ṣanʿāʾ: Muntadā ash-shaqāʾiq al-ʿarabī li-ḥuqūq al-insān, 2003).

rettighetene flyktninger har i følge Flyktningkonvensjonen (heretter Konvensjonen) av 1951 og Protokoll av 1967, som Jemen skrev under på. Både lover og praksis avviker fra standardene i Konvensjonen. På tross av å ha mottatt et stort antall flyktninger og ratifisert Konvensjonen, har Jemen så langt feilet i å implementere denne i sin egen lovgivning.

Hughes⁵⁵ arbeid *"Report on the Situation of Refugees in Yemen: Findings of a one-month exploratory study August/September 2002"* har som mål å gi oversikt over myndighetenes holdninger, flyktningsspolitikk og praksis og bli bedre kjent med forholdene for flyktninger i Jemen. Hughes viser at Jemen på tross av sin sjenerøse flyktningsspolitikk ikke følger sine forpliktelser fra Konvensjonen. Somaliere har en *prima facie*-status siden 1992, og er mer godtatt i samfunnet enn andre flyktninger fra regionen. UNHCR oppfordrer til lokal integrasjon eller frivillig tilbakevending, og leiren *Kharaz* er ment kun for de svakeste blant flyktningene som ikke ville klare seg på egen hånd. Jemen tillater at flyktningene er i arbeid, og rett til helsetjenester og utdanning slik Konvensjonen foreskriver, men flyktningene møter både økonomiske og sosiale utfordringer for å oppnå disse rettighetene.

Aş-Şabrī⁵⁶ skriver også om problemene som flyktninger møter, og graden av kunnskap og bevissthet rundt temaet hos politiansatte i hovedstaden Şan'ā'. I sin studie *"Mushkilāt al-lāji'ūn wa-l-wa'ī bi-huqūqihim ladā ajhizat al-'amn fī l-Yaman"* (Flyktningenes problemer og bevissthet om deres rettigheter hos sikkerhetsmyndigheter i Jemen) undersøker han hvordan denne kunnskapen påvirker deres holdninger og samarbeid med flyktninger. Aş-Şabrī konkluderer med at de intervjuede blant politifolkene heller understreker problemene som enkelte flyktninger står overfor. Flyktningenes rettigheter er det få som er klar over blant sikkerhetsansatte og det jemenittiske samfunnet for øvrig, og så lenge det forblir slik er det lite håp om en løsning på de problemer flyktningene lider av.

Levekår Janqāl's⁵⁷ studie *"Al-awḍā' al-ijtimā'iyya wa-l-iqtisādiyya li-lāji'īn aş-şumālīyīn bi-l-jumhūriyya al-yamaniyya"* (De sosioøkonomiske forholdene til somaliske flyktninger i republikken Jemen) fokuserer på flyktningenes levekår. Somaliske flyktnings lange opphold i Jemen har blitt et bemerkelsesverdig fenomen som har forårsaket sosiale og

⁵⁵ Hughes, Nesya H B. *Report on the Situation of Refugees in Yemen: Findings of a one-month exploratory study August/September 2002*. Cairo: Forced Migration and Refugee Studies Programme, American University of Cairo. 2002. www.aucegypt.edu/ResearchatAUC/rc/cmrs/reports/Documents/nesya.pdf (oppsøkt 27.11.2008).

⁵⁶ aş-Şabrī, Muḥammad Yaḥyā. *Mushkilāt al-lāji'ūn wa-l-wa'ī bi-huqūqihim ladā ajhizat al-'amn fī l-Yaman. Dirāsa taṭbiqīyya 'alā 'ayna min mas'ūlī aqsām ash-shurṭa fī l-'āşima*. (Şan'ā': Muntadā ash-shaqā'iq al-'arabī li-ḥuqūq al-insān, 2003).

⁵⁷ Janqāl, 'Alī 'Uthmān. *Al-awḍā' al-ijtimā'iyya wa-l-iqtisādiyya li-lāji'īn aş-şumālīyīn bi-l-jumhūriyya al-yamaniyya*. Master – avhandling. (Jāmi'at al-yamaniyya, Qism al-ijtimā'i, Şan'ā'. 2004).

økonomiske problemer med konsekvenser både for flyktningene og det jemenittiske samfunnet. Med spørreundersøkelser blant 228 flyktninger i Ṣan‘ā’ og 175 i *Kharaz*, ønsker forskeren å se nærmere på disse problemene. Studiens funn, som mange andre, viser til de dårlige forholdene i *Kharaz* leiren. De fleste somaliske flyktninger er arbeidsledige. Grunnet økonomiske vansker er det få foreldre som har råd til å sende sine barn på skole. Flyktningenes helsetjeneste behov er ikke tilfredsstilt pga. dårlige tjenester fra helsesentre som er ansvarlige for arbeidet med flyktninger.

Studien tar også for seg forholdet mellom jemenitter og somaliere, der 30 jemenitter deltar i undersøkelsen. Janqāl konkluderer med at den sosiale kontakten mellom somaliske flyktninger og jemenitter er god, og at flyktningene er godt mottatt i samfunnet. De fleste spurte jemenitter tror at somaliske flyktninger føler seg trygge og er sosialt komfortable i Jemen.

Grabundzija⁵⁸ ser på Jemen som en case i et større prosjekt fra *Swiss forum for migration and population studies* som tar sikte på å kartlegge somaliernes bevegelse i eksil. Selv om Jemen betraktes som et transittland av somaliere, er det en betydelig andel som forblir i landet. Grabundzija beskriver deres levekår som svært vanskelige, og fremmer avslutningsvis forslag for forbedring av situasjonen. Noen av disse er: Så snart som mulig vedta en nasjonal flyktingelov, åpning av flere UNHCR-kontorer, i det minste i Ta‘izz og Hudayda, opprettelse av gode helsesentre med psykologtjeneste, forbedring av de sanitære forholdene i *al-Basātīn*, forflytting av Bantu og Banadir. Når det gjelder leiren, foreslår Grabundzija å forflytte den for å bedre integrasjonen i det jemenittiske samfunnet, øke de månedlige matrasjonene, forbedre helsetilbudet med større vekt på psykiatri, forbedre mottakelse, registrering og transport til *Kharaz*, jobbe med diskrimineringsproblematikk mellom klanene.

Vi ser at gjennomgangsfunnene i studiene av de afrikanske flyktninger i Jemen er deres dårlige levekår og sosiale forhold. Det er også tydelig at til tross for en mengde forskning, tyder de fleste på å være det Robert Chambers kaller ”flyktingesentriske”.⁵⁹ Dvs. at disse studiene fokuserer på flyktningenes levekår heller enn på de konsekvensene flyktningenes bevegelse og tilstedeværelse har på mottakerlandene og lokalesamfunnene.

Langt de fleste studiene er kvantitative, og derfor synes jeg at mitt arbeid som er mer personsentrert blir et viktig bidrag til litteraturen.

⁵⁸ Grabundzija, Maggy. *Movements of Somali Refugees and Asylum-Seekers and States’ Responses Thereto - Country Study: Yemen*. (Neuchâtel: Swiss forum for migration and population studies, 2006).

⁵⁹ Jacobsen, *Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes*, 656.

Konklusjon

I dette kapittelet har det teoretiske rammeverket blitt lagt. Det er grunnlaget som anvendes for å analysere og drøfte empirisk materiale som kommer i senere kapitler.

I følge Arnaout ⁶⁰ stiller de arabiske samfunn seg medfølende overfor flyktninger, til tross for den økonomiske byrden disse utgjør. Dette har sin bakgrunn i islamsk lære og tradisjonell arabisk gjestefrihet. Selv om flyktninger blir godt mottatt ved ankomsten, viser relevante studier at forholdet mellom flyktningene og vertene med tiden blir mer anstrengt. Mye tyder på at lokalbefolkningens gjestefrihet minker når den økonomiske situasjonen forverres. Ifølge myndighetene representerer flyktninger et overdrevent ressurspress og en potensiell sikkerhetstrussel. Som oftest er flyktningenes påvirkning av vertsnaasjonen antatt å være negativ. Andre igjen mener at den positive effekten av flyktningenes tilstedeværelse som regel blir oversett. Flyktninger bør sees på som en mulighet og ikke et problem.

Det er flere faktorer som avgjør flyktningenes påvirkning på samfunnet. Flyktningenes bosettingsmønster er blant de viktigste. Flyktningene i Jemen er hovedsakelig bosatt i byene, og er dermed i stadig kontakt med jemenitter. Deres påvirkning på samfunnet vil samsvare med graden av integreringen. I følge Kunz ⁶¹ er det særlig "vertsrelaterte faktorer" som avgjør tilpasningen til det nye samfunnet. Disse tre er: kulturell kompatibilitet, vertsnaasjonens befolkningspolitikk og sosial mottakelse.

Jemen er et monistisk samfunn, og selv om gjestefriheten er et kulturelt trekk som har stor betydning, vil et slikt samfunn vanskelig akseptere mennesker med tradisjoner som er forskjellige fra deres egne.

Selv om flyktningstrømmene til Jemen har vært regelmessige, og landet etter hvert har fått et betydelig antall østafrikanske flyktninger, hovedsakelig somaliere, skiller det jemenittiske eksempelet seg fra de afrikanske flyktningekrisene, som hovedsakelig er representert i migrasjonslitteraturen. Det skyldes flere grunner. Jemen har ikke fastlandsgrense til flyktningeproduserende land. Flyktningesoner på grensen til konfliktområdene ble derfor unngått. Konflikten i Somalia har foregått i faser, og flyktningsstrømmer har vært av forskjellig karakter. Jemen har ikke beordret flyktninger til opphold i leire, men tillatt bosetting i byene. Men med den siste opptrappingen i konflikten i Somalia har antall flyktninger til Jemen økt vesentlig, og myndighetene begynner å føle at en ny politikk må til for å stoppe flyktningestrømmen.

⁶⁰ Arnaout, *Asylum in the Arab-Islamic Tradition*.

⁶¹ Kunz, "Exile and Resettlement: Refugee Theory".

3 Metode

I dette kapitlet har jeg redegjort for hvordan jeg gikk frem og de metodevalg jeg brukte i studien. Jeg forsvarer mitt valg av kvalitativ metode i form av intervju, gjør greie for valget av informantene, og beskriver intervjusituasjonen, feltarbeidets gang og de utfordringene jeg møtte underveis.

Innsamling av data

a) Feltet

Datamaterialet i oppgaven er basert på funn fra mitt seks måneders opphold i Jemen, særlig under feltarbeidet i Ṣan‘ā og ‘Aden i løpet av januar og februar 2008. Jeg konsentrerte meg mest om bydeler med høy konsentrasjon av somaliske flyktninger. I Ṣan‘ā har det for det meste vært besøk til *aṣ-Ṣāfiyya* og *Hāil*. I ‘Aden studerte jeg forholdene og møtte beboere av forstaden *al-Basātīn*. *Ma‘alā*, bydelen som huser etterkommere av tidlige somaliske migranter til ‘Aden, ble også besøkt.

b) Valg av intervjuobjekter

Jeg søkte å få kontaktet et så bredt utvalg blant somaliske flyktninger som mulig: Kvinner og menn; forskjellige aldre, flyktninger fra den første bølgen på 90-tallet, nyankomne flyktninger, folk fra forskjellige deler av Somalia (sør/nord) og folk fra forskjellige klaner. Jeg hadde et klart bilde av de forskjellige kategorier mennesker jeg ønsket å møte. I begynnelsen var det viktigst å 'få en fot innenfor' i flyktningemiljøet. Senere ble det slik jeg forventet lettere å spørre de menneskene jeg allerede kjente om de kunne introdusere meg for de personene som jeg ønsket å snakke med. Informantene ble valgt ut ved hjelp av snøballmetoden.

Det samme gjaldt jemenittene. Det var viktig å komme i kontakt med dem som hadde regelmessig kontakt med flyktninger, de som hadde dem som naboer i samme nabolag, huseiere som leide ut til flyktninger osv.

Representativitet

Menn er overrepresentert blant mine informanter. Selvsagt er dette ikke en ønsket situasjon, men det er et moment som jeg regnet med ville være utfordrende. Informantene blant flyktningene bestod av 17 menn og 5 kvinner. De intervjuede blant jemenittene var derimot kun menn. Segregasjon mellom kvinner og menn overholdes nøye i Jemen, og det var vanskelig for meg å bryte disse barrierene. I metodelitteraturen tas ofte betydningen av kjønn i en intervjusituasjon opp.⁶²

c) Kvalitativ data: Livshistorier og dybdeintervjuer

Primære kilder i oppgaven har vært mine somaliske og jemenittiske informanter. Jeg var interessert i å komme i kontakt med flyktninger, og høre deres livshistorier og hvordan de oppfatter sin tilværelse i Jemen. Deres levekårsstrategier er viktig å kjenne til når vi skal se på påvirkningen de har på samfunnet. Målet med studien har også vært å belyse gjensidige holdninger mellom flyktningene og lokalbefolkningen. Derfor fant jeg bruk av kvalitativt forskningsintervju som metode mest naturlig. Dette ville ikke latt seg gjøre så bra gjennom kvantitativ metode i form av et spørreskjema. Representasjon i målgruppen ville vært en utfordring. Et annet problem som kunne vært aktuell ved bruk av spørreskjema, er analfabetisme og dårlige leseferdigheter i arabisk hos deler av målgruppen. Dette kunne ha gitt utslag på resultatene.

Jeg har gjennomført litt over 40 intervjuer, mer enn halvparten av disse var med flyktninger. 12 jemenitter ble intervjuet, i tillegg til hverdagslige samtaler med naboer, venner og kjente. De øvrige intervjuene ble holdt med fagfolk og personer i det offentlige som jobbet med og hadde kunnskap om flyktninger.

Alle intervjuene ble foretatt på arabisk. Unntakene var møtet mitt med norske Helge på UNHCRs kontor i Ṣan‘ā’, hvor samtalen foregikk på norsk, og en gruppe nyankomne flyktninger i *al-Basātīn* som ikke kunne arabisk. Deres historier og erfaringer på veien til Jemen ble underveis oversatt til arabisk av somalieren Ismā‘īl, en nær venn og forskningsassistent de dagene jeg befant meg i *al-Basātīn*.

Intervjuene jeg foretok hadde en strukturert form og jeg stilte de samme spørsmål til alle som ble intervjuet. Jeg hadde tre sett med spørsmål. Det første var individuelle spørsmål ment for flyktninger, og det andre for jemenitter. Det tredje settet med spørsmål var rettet mot fagfolk.

⁶² Thagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. (Bergen: Fagbokforlaget, 1998)

d) Intervjusituasjonen

De fleste intervjuene ble foretatt hjemme hos informantene. Dette var veldig nyttig med tanke på å lære mer om deres levekår på nært hold. Jeg ble behandlet som en gjest, og fikk ofte servert en kopp te, og til tider noe å spise også. Andre møtesteder var som regel kaféer i deres nærområde. I et tilfelle mitt hotellrom. Intervjuene med fagfolk og offentlige ble utført på deres respektive kontorer.

Jeg startet intervjuene med å presentere meg selv og avhandlingen jeg skriver. Jeg forklarte hvilken rolle de som informanter var tiltenkt og hvordan intervjuet ville foregå. De ble så spurt om samtykke til å bruke lydopptaker. Intervjuene varte i alt fra 40 minutter til 2 timer.

For å få med meg mest mulig av informantenes egne ord, har jeg under samtalene og intervjuene brukt lydopptaker. Dette valget var dog ikke helt problemfritt. Jeg har allerede fra begynnelsen av merket at enkelte i det øyeblikket jeg tok frem lydopptakeren, etter først å ha spurt om tillatelse til å ta samtalen opp, ikke lenger var så avslappet. Dette kunne man for eksempel merke i språkbruken også. En informant avslo å bli intervjuet med lydopptaker på. I de tilfellene hvor jeg følte at bruken av lydopptaker påvirket vedkommendes svar og kommentarer, fortsatte jeg uten bruk av lydopptaker.

Intervjuene var fleksible og åpne. Dette betyr at jeg hadde et intervjumal som jeg tok utgangspunkt i, men den kunne bli tilpasset situasjonen. Rekkefølgen kunne for eksempel bli gjort om, nye spørsmål lagt til, ubehagelige spørsmål droppet. Intervjumalen hadde spørsmål stilt i kronologisk rekkefølge, og fordelt på følgende avsnitt: Demografisk bakgrunn, migrasjon, livet i det nye landet, økonomiske behov, utdanning, helsetjenester, vert-flyktning-forhold, flyktningenes påvirkning på Jemen, velvære i Jemen og framtiden. Fagfolkene fikk et annet sett med spørsmål som var mer generelle av natur, men hadde de samme temaene som intervjuobjektene blant flyktninger og jemenitter.

e) Informantenes profil

Siden jeg var interessert i personlige erfaringer og ærlige meninger, ble informantene lovet anonymitet. De har fått pseudonymer, med unntak av offentlige personer hvis navn forekommer i sin helhet. For de fleste var ikke dette et viktig moment. *"Gjør som du vil"*, var svaret som jeg ofte fikk.

For å få bedre forståelse av empiri- og analysedelen, gir jeg her en kort presentasjon av noen informanter.

Ashraf – jemenitt, 31 år bor i Şan‘ā’. Har noen gode somaliske venner i *al-Basātīn* i ‘Aden hvor han bodde en periode. Arbeidsledig.

Hishām – jemenitt, 35 år, relativt velstående og velutdannet. Han bor i *at-Taḥrīr* i Şan‘ā’, et område hvor det bor få somaliere. Han kjenner så vidt noen somaliere fra den tiden han var student, men nå har han ingen kontakt med dem.

Wasīm – jemenitt, 28 år, jobber som lærer. For noen år siden bodde noen somaliere i hans nabolag. De hadde et ‘overfladisk’ vennskap, men etter at de flyttet ut har han ikke hatt kontakt med dem.

Khālīd – jemenitt, 32 år. Født og oppvokst i Shabwa, nå bosatt i ‘Aden. Arbeidsledig. Hadde kontakt med somaliere da de var bosatt i *Jaḥīn*-leiren. Har ingen venner blant somaliere.

‘Umar – somalier, 24 år fra Bossasso. Bor i *aş-Şāfiyya* i Şan‘ā’. Kom til Jemen sommeren 2006, med tanke på å tjene penger til utdanning. Han har jobbet på fiskebåter i bl.a. Mukallā og prøvde å finne arbeid i Oman hvor han ble arrestert for ulovlig opphold etter 25 dager og sendt tilbake til Jemen. Nå er han arbeidsledig, studieplanene er lagt på hylla og er blitt erstattet av et sterkt ønske om å komme seg til et tredje land.

Maryam – somalier, 30 år, fra Mogadishu. Kom til Jemen i 1995 fra Djibouti. Bor i *aş-Şāfiyya* i Şan‘ā’. Hun er skilt og har to barn fra to mislykkede ekteskap. Hun jobber som hushjelp hos en jemenittisk familie.

Muḥsin – somalier, 28 år, fra Sør-Somalia. Kom til Jemen i 1992. Gift og har 4 barn. Aktiv i det somaliske miljøet i *al-Basātīn* i ‘Aden. Jobber til tider som hjelper i prosjekter for internasjonale organisasjoner.

‘Ubayd – somalier, 40 år, fra en landsby i Sør-Somalia. Bor i *aş-Şāfiyya* i Şan‘ā’. Dette er hans tredje opphold i Jemen. To ganger før har han krysset grensen over til Saudi-Arabia. Begge gangene ble han arrestert for ulovlig opphold og sendt tilbake til Mogadishu. Siste gang han krysset ‘Adenbukta var høsten 2007, og nå forblir han i Jemen. Han er arbeidsledig, men har nylig giftet seg med en somalisk dame som har arbeid.

‘Uthmān – somalier, 28 år, fra Somaliland. Han er ikke flyktning i Jemen, og kom for åtte år siden pga. studier. Han er svært aktiv i det somaliske miljøet i Şan‘ā’ bl.a. ved å bidra med frivillig arbeid på et samfunnshus.

Şāliḥ – somalier, 25 år. Kom til Jemen i 1992 hvor han bodde fram til i fjor da han begynte med studiene i ‘Aden. Han har jobbet for UNHCR i leiren og kjenner godt forholdene i *Kharaz* og *Jaḥīn*.

Ruqia – somalier, 34 år, fra Mogadishu. Kom til Jemen i 1992. Hun er aktiv i det somaliske miljøet i Şan‘ā’ og er ansvarlig for internettsiden <http://www.somalirefugeesinyemen.com> . Selv om hun har en datautdanning fra Jemen finner hun ikke adekvat jobb.

f) Skriftlige kilder

Hovedsaklig arabiske kilder som tidligere akademisk materiale, rapporter, aviser og blader. Både statlig styrte og opposisjonelle aviser ble brukt. Disse var hovedsaklig: *ath-Thawra*, 26. *sabtambar*, *al-Ayyām*, *as-Siyāsiyya*, 14. *oktūbar*. Jeg oppsøkte også ‘pan-arabiske’ aviser som *ash-Sharq al-Awsaṭ* og *al-Hayāt*. Rapportene som jeg benyttet meg av var skrevet av UNHCR i Jemen, Menneskerettighetsdepartementet (*Wizārat huqūq al-insān*), Innenriksdepartementet (*Wizārat ad-dākhiliyya*), Sosialdepartementet (*Wizārat ash-shu‘ūn al-ijtimā‘iyya*), Bantogruppens forening i *Kharaz*, og tilbakevendtes gruppe i parlamentet (*Majlis an-nawāb*).

g) Deltakende observasjon

I tillegg til intervjuene brukte jeg deltakende observasjon i *al-Basātīn* og *Ma‘alā* i ‘Aden. I Şan‘ā’ besøkte jeg mest kaféene i *aş-Şāfiyya*, det djiboutiske samfunnshuset i bydelen *Hāit* ⁶³ og kaféen *Aşdiqā’* på *Maydān at-Taḥrīr*, som er favorittstedet for formiddagssamlinger for somaliere.

Feltarbeid

Feltarbeidet til denne oppgaven ble utført fra september 2007 til mars 2008. Det har vært en utrolig spennende og følelsesladet opplevelse. Jeg satt sammen med og intervjuet tidligere militssoldater, menneskesmuglere, nyankomne flyktninger og de som har bodd i Jemen siden 1991. Blant mine informanter var det entusiastiske somaliske studenter, klan- og samfunnsledere, ansatte i en somalisk TV-stasjon, Somalias ambassadør og visekonsul, bilpussere og tiggere, unge og eldre, kvinner og menn. Jemenittiske politimenn, vanlige jemenitter med og uten somaliske venner og bekjentskaper, beduiner og de fra edle byfamilier, universitetsprofessorer og internasjonalt ansatte ved UNHCR.

Min flyktningebakgrunn⁶⁴ har bokstavelig talt vært en ‘døråpner’ under feltarbeidet. Jeg prøvde ofte å få informantenes sympati ved å fortelle om noen opplevelser jeg som en krigsflyktning har vært gjennom. Jeg kunne kjenne meg igjen i mange av flyktningenes

⁶³ I og med at det somaliske samfunnshuset i Şan‘ā’ ble stengt på grunn av økonomiske uoverensstemmelser, pleide mange somaliere å samles på det djiboutiske samfunnshuset i bydelen *Hāit*. Den somaliske tv-stasjon *Universal TV* holdt også til her.

⁶⁴ Se avsnitt ”Interesse og bakgrunn for valg av tema”

historier. Måten de snakket på om fortiden, håpet om en lysere framtid og savnet av landet de var nødt til å forlate.

Utfordringer med å utføre feltarbeid i Jemen

På veien ut av kontoret til Somalias visekonsul i 'Aden, sa han: *"Oppgaven du jobber med består av to veldig vanskelige ting: Du forsker i Jemen, og det blant somaliske flyktninger! Men når du blir kjent med dem begge, vil det gå greit."* Og han hadde rett. Utfordringene var ikke få, men hjelpen og omtenkksomheten fra både jemenitter og somaliere gjorde at det meste ordnet seg og at jeg klarte å fullføre det meste av feltarbeidet som planlagt.

Bevegelsesfrihet. Utlendinger i Jemen må ha polititillatelse for å reise i landet. Grunnet deres egen sikkerhet er enkelte områder helt stengt for utlendinger. Besøket i Kharaz var ikke mulig pga. det spente forholdet til nabolandsbyene. I slumbyen *al-Basātīn* i 'Aden krevde politisjefen at jeg måtte ha selskap av to sivilkledd politimenn 'for min egen sikkerhet'. Dette var noe som ikke kom på tale fordi jeg visste at det ville påvirke svarene fra mine informanter. Jeg fortsatte derfor arbeidet i *al-Basātīn* uten å informere politiet om det. Flere ganger har jeg opplevd å bli tilbudt 'beskyttelse' mot penger.

Tillit - hvem jobber du for, egentlig? Mistenksomhet overfor nysgjerrige fremmede er vanlig blant folk som kommer fra land med krig og konflikter. Mine jemenittiske venner kalte meg til tider Barzān, etter den tidligere irakiske etterretningssjefen Barzān at-Tiqritī.

'Intervju trøtthet'. Mange flyktninger har opplevd utallige besøk av fremmede som var ute etter informasjon om flyktninger, uten at de så noen som helst nytte av disse. Dette har gjort at enkelte stilte seg likegyldige til, og lite interesserte i mitt arbeid, og viste liten vilje til å hjelpe. Muhammad 'Ali Hersi, leder av den somaliske foreningen i Ṣan'ā', kommenterte det slik: *"Alle kommer og spør, men ingen gjør noe!"*.

Psykiske påkjenninger. Det har ikke alltid vært lett å høre alle de triste historiene som flyktningene kom med. Lidelsene deres har til tider gått sterkt inn på meg.

Min rolle i felten -nærhet og distanse

Hvordan forskeren blir oppfattet av informanten, har mye å si for intervjusituasjonen og den informasjonen man får inn.⁶⁵

"Spør han om han kan hjelpe oss?", spurte en dame i håp om min assistanse for en eventuell forflytning til et tredje land. Veldig ofte ble jeg tatt for å være en jeg ikke var, selv om jeg tydelig presenterte meg kun som en student som skriver sin oppgave om somaliske

⁶⁵ Thagaard, *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode.*

flyktninger. Som en trøst pleide jeg å si at jeg hadde planer om å vise min avhandling til flyktningeorganisasjoner i Norge og gjøre dem bedre kjent med deres sak. En jemenittisk nabo som hadde god kjennskap til det somaliske miljøet i Şan‘ā og ‘Aden var min forskningsassistent og en trofast følgesvenn under feltarbeidet. Gjennom hans nettverk av venner og bekjente var det første steget, å bli kjent med de første somalierne, mye lettere å ta.

Interesse og bakgrunn for valg av tema

I løpet av feltarbeidet, og i tiden før og etter, har jeg flere ganger blitt konfrontert med spørsmålet; *”Hvorfor i alle dager valgte du å studere somaliske flyktninger? Var det ingenting annet du kunne finne på å skrive om?”* For enkelte har valget mitt vakt begeistring og ført til ros, mens andre, følte jeg, var skeptiske til arbeidet mitt og tvilte på mine hensikter.

Mens jeg fortsatt lette etter et tema for masteoppgaven min, kom jeg over avisartikler om de farlige båtreisene over ‘Adenbukta mange somaliske flyktninger legger ut på. Bilder av kvinner og barn fra flyktningleiren vekket et ønske i meg om å dra dit, skrive om temaet, og eventuelt hjelpe disse menneskene gjennom arbeidet mitt. Denne oppgaven kan da sees på som et resultat av min nysgjerrighet og et fremstilling av det jeg fikk se og oppleve i Jemen. Dette er en menneskelig tragedie som jeg følte var lite aktualisert, og som jeg ønsket å se nærmere på. Med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, uheldigvis bærer jeg selv tittelen ‘krigsflyktning’, og har selv opplevd krig og en dramatisk flukt i eksil. Dette har gjort at jeg alltid har vært interessert i temaer som omhandler migrasjon.

Jeg har valgt å rette oppmerksomheten i avhandlingen mot de somaliske flyktningene siden de utgjør ca. 90 % av alle flyktninger i landet.⁶⁶ Hvis vi tar i betraktning at somaliere utgjør en av de største flyktninggrupper i verden i dag, kan mitt arbeid forhåpentligvis karakteriseres som et viktig bidrag til forskningen.

⁶⁶ Den nest største gruppen er etiopiere, hovedsakelig fra Oromo-folket, samt eritreere, sudanere, irakere og palestinere.

4 Vertsnasjonen Jemen

For å forstå empirien og analysen som presenteres i de kommende kapitlene, vil det være nyttig å gi en kontekst til studien, både i tid og sted.

I dette kapitlet beskrives vertslandet. Jeg stiller følgende spørsmål: Hva er det som gjør Jemen til et så attraktivt mål for flyktninger? Hva er landets flyktningepolitikk, og hvordan har Jemen taklet utfordringen med å motta flyktninger?

Landets profil – sosiohistorisk bakgrunn

Jemen ligger i Sørvest-Asia på den sørlige spissen av den arabiske halvøya. Landet grenser til Saudi-Arabia i nord og Oman i nordøst. Det strategisk viktige sundet *Bāb al-Mandab* forbinder Rødehavet i vest og 'Adenbukta, som er en del av Det indiske hav, i sør.

Gjennom tusener av år har Jemen vært et viktig krysningspunkt mellom Afrika, Midtøsten og Asia på oldtidens krydderruter. Landets naturlige rikdommer, og en svært innbringende handel med røkelse og myrra, gjorde at området fikk navnet *Arabia Felix* – et land av velstand og lykke. Derav kommer det arabiske navnet *al-Yaman as-sa'īd*, som brukes den dag i dag. Landet nevnes i både Bibelen og Koranen, og fra å være 'et land av velstand og lykke', er Jemen i dag blitt det fattigste arabiske landet (med unntak av de palestinske områdene). Jemen inntok 153. plass blant 177 land i UNDPs *Human Development Index* (HDI) ⁶⁷ for 2007, og 82. plass blant 108 land ifølge *Human Poverty Index* liste. 42 % av befolkningen lever under den nasjonale fattigdomsgrensen. ⁶⁸

Landet opplever en demografisk eksplosjon. Befolkningen er blitt fordoblet siden 1990. Da landet ble forent i 1990, hadde Jemen 11,3 millioner innbyggere, mens antallet i 2008 antas å være 23 millioner⁶⁹. Befolkningsøkning er en stor utfordring som Jemen fortsatt vil ha i de neste tiårene, og det antas at befolkningen om 23 år vil nå 40 millioner. ⁷⁰

⁶⁷United Nations Development Programme. *Yemen, Country Profile*. <http://www.undp.org/ye/y-profile.php> (oppsøkt 27.11.2008).

⁶⁸United Nations Development Programme, *Yemen Poverty Assessment Report 2007*. http://www.undp.org/ye/poverty_report.php (oppsøkt 27.11.2008).

⁶⁹al-Ḥankī, 'Abd al-Karīm. *Al-'athār al-ijtimā'ī li-iqtisādī li-l-'awdat al-jamā'iyya al-qasriyya ilā l-Yaman 'ām 1990 m.* (Dimashq: Al-markaz al-'arabī li'l-dirāsāt al-istrātījiyya, 2004).

⁷⁰United Nations Development Programme, *Yemen Poverty Assessment Report 2007*.

I følge Mujāhid ash-Shāb, talsmannen for Det nasjonale befolkningsråd (*al-Majlis al-waṭanī li-l sukān*), har Jemen en naturlig økning på rundt 700.000 mennesker i året. Han advarer:

De trenger helsestell og utdanning. Befolkningsveksten legger press på landets ressurser. Hvis situasjonen forblir som den er, vil ikke staten være i stand til å møte kravene til sitt folk.⁷¹

Et økende antall jemenitter er arbeidsledige, har ikke råd til tilstrekkelig bolig, eller mangler tilgang til drikkevann, helsetjenester og utdanning. Landets olje- og gassreserver, hvis utvinning de siste tiårene var den største inntektskilden til staten, er i ferd med å bli uttømt.

En rekke faktorer gjør at Jemen havner i kategorien 'sårbar stat'. Det jemenittiske samfunnet lider av: 1) politisk og sosial polarisering langs nord-sør-grensen, 2) en tradisjonell, stammebasert samfunnsstruktur med minkende lojalitet til politiske institusjoner, 3) stadig økende mangel på tillit til myndighetene hos befolkningen 4) forverret sikkerhetssituasjon pga. krigen mot Hūthi-opprørerne i Ṣa'da i Nord-Jemen, terrorangrep på landets infrastruktur og turistnæring, stadig høyere separatisttrøster i sør og misfornøyde stammeledere i øst, og 5) utstrakt korrupsjon.

Med så mange utfordringer som staten gjennomgår, havner flyktninger og deres rettigheter langt nede på listen av prioriteringer. Men flyktningepolitikk kan bli en viktig innenrikspolitisk sak hvis den sosioøkonomiske situasjonen i landet forverres ytterligere. Erfaring fra både i- og u-land viser at det å bruke flyktninger som syndebukker for landets problemer, er svært populært hos populistiske politikere som ønsker å sanke stemmer. Resultatet kan da bli innskrenking av flyktningenes allerede dårlige rettigheter, samt større fremmedfrykt i samfunnet.

Jemen – et opprinnelses-, transitt- og bestemmelsesland

Jemen har historisk vært kjent som en migrasjonsnasjon. Jemenittiske handelsmenn hadde regelmessig kontakt med Øst-Afrikas kyst og områdene i Sørøst-Asia hvor mange etterkommere av jemenitter bor. Arbeidsmigrasjon har vært en av pilarene i Jemens økonomi, de fleste gjestearbeiderne fra Jemen bor i Saudi-Arabia og Gulf-statene. I følge tall fra folketellingen i 2004 bor ca. 1,7 millioner jemenitter i utlandet, 800.000 av dem i Saudi-Arabia.⁷²

⁷¹ "al-Yaman: at-tazāyud as-sukānī as-sarī yuhaddid an-numūw". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 30.12.2007, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=501> (oppsøkt 27.11.2008).

⁷² al-Ḥankī, Al-'athār al-ijtimā'ī l-iqtisādī li-l-'awdat al-jamā'iyya al-qasriyya ilā l-Yaman 'ām 1990 m.

Jemens historie som vertsland for flyktninger er relativt kort. Siden 1990 er landet blitt et mottaksland. Den første utfordringen den nye staten stod overfor, var tilbakevendte jemenittiske arbeidere. Nesten en million jemenitter som jobbet i Saudi-Arabia og Gulf-statene, ble utvist pga. Jemens holdning til Iraks invasjon av Kuwait. I løpet av noen måneder hadde Jemen i oppgave å ta seg av disse borgerne, hvis integrasjon i samfunnet foregår den dag i dag. Omtrent samtidig førte de politiske omveltningene på Afrikas Horn, særlig Etiopia og Somalia, til et stort antall politiske flyktninger og krigsflyktninger som søkte etter beskyttelse i Jemen.

Hva gjør Jemen til et så attraktivt mål for flyktninger?

1. *Geografisk beliggenhet.* Jemen er Afrikas Horns nærmeste naboland på den arabiske halvøya.
2. *Sterke historiske og sosiokulturelle bånd mellom folkene.* Området som flyktningene kommer fra i dag, var så sent som for noen titalls år tilbake mål for jemenitter som dro hjemmefra av økonomiske og politiske årsaker. De bosatte seg der og ble en uatskillelig og integrert del av disse samfunnene. Mange var velstående og enkelte nådde høyt i politikken, som innehavere av sentrale posisjoner i staten.⁷³
3. *Sjenerøs immigrasjonspolitik.* Jemen er det eneste landet på den arabiske halvøya som har skrevet under på Flyktningekonvensjonen. Dette gjør at flyktninger føler seg trygge i landet, uten frykt for å bli sendt tilbake. Dette er dog tilfelle kun for somaliske flyktninger som har en *prima facie*-status i Jemen. Flyktninger fra andre øst-afrikanske land, som for eksempel Etiopia og Eritrea, som det finnes flest av blant de ikke-somaliske flyktningene, må søke om asyl, og sakene deres blir behandlet individuelt. Men også for disse er den jemenittiske asylpraksisen mye gunstigere enn i andre land på den arabiske halvøya.
4. *Økonomiske fordeler.* På tross av at Jemen er et mye fattigere land sammenlignet med sine oljerike naboer, har landet høyere levestandard enn de landene i Øst-Afrika flyktningene kommer fra.
5. *Transittstasjon.* Jemens beliggenhet og immigrasjonspolitik gjør landet attraktivt og sårbart med hensyn til transittmigrasjon til Gulf-statene. Som regel er det single, unge menn i 20-årene fra Somalia, Etiopia og Eritrea på jakt etter jobb, som kommer. Mange kommer også i den tro at de da lett blir forflyttet til land i Vesten via UNHCRs program. Ifølge Hussein Hajji, Somalias konsul i 'Aden, har 85 prosent av de nyankomne til hensikt å

⁷³ "Awḍā' al-lāji'īn fī l-jumhūriyya l-yamaniyya al-mushkilāt wa-l-ḥulūl al-muqtaraḥa", *Wizārat al-khārijīyya, idārat al-lāji'īn*, 2007. 1-2.

søke et bedre liv i de oljerike Gulf-statene.⁷⁴ UNHCRs statistikk sier det samme. ”Det er mye bevegelse blant flyktninger. De slår seg ikke ned et sted”, sier leder av den somaliske foreningen i Şan‘ā’, Muhamed ‘Ali Hersi.

For svært mange av disse blir Jemen likevel ikke kun en transittstasjon, men et permanent sted å bo, og de utgjør et ikke ubetydelig antall. Det råder uenighet om hvor mange mennesker det dreier seg om.

”...nå kan du se en somalier i hver eneste gate i byen”⁷⁵ - antall flyktninger i Jemen

Hvor mange somaliske flyktninger befinner seg i Jemen, er et stridsspørsmål mellom jemenittiske myndigheter, UNHCR og somaliske interesseorganisasjoner. Mange estimerer er mer basert på spekulasjoner enn på statistikk. Hvor mye forvirring som råder rundt dette spørsmålet, t.o.m. hos myndighetene, bekreftes av følgende utsagn fra Basām ‘Alī ash-Shāṭir, leder for Parlamentets komité for flyktningerrettigheter:

Det finnes ikke nøyaktig statistikk på antall flyktninger i Jemen. Hver part har sine egne tall. Departementet for menneskerettigheter har sine tall, Innenriksdepartementet har sin egne tall forskjellige fra de hos Utenriksdepartementet, og vi på Parlamentet har egne tall. Det finnes ingen eksakte tall.⁷⁶

Å holde oversikt over antall flyktninger, er vanskelig av flere grunner. For det første er det svært mange som ikke tar kontakt med UNHCR ved ankomsten, noe som gjør at de faller utenfor enhver statistikk. Det andre problemet er at somaliere anser Jemen som et transittland. Det gjelder både de registrerte og ikkeregistrerte flyktningene. Kryssing av grensen til Saudi-Arabia foregår illegalt, og hvor mange som kommer seg over grensen, er uvisst.

I oktober 2008 viste UNHCRs statistikk⁷⁷ at Jemen huset rundt 129.000 flyktninger, og den overveldende majoriteten var fra Somalia. UNHCR registrerer de nyankomne, og har så langt hatt to tellinger i registreringsentre rundt omkring i landet, sist gang våren 2006. På den andre siden regner de jemenittiske myndighetene med at antallet flyktninger i landet (de som får UNHCR-støtte og er selvforsørgende) er så høy som 800.000.

⁷⁴ “al-Yaman É al-qarn al-‘ifriqī É hudū’ al-bahār yaghrī l-muhājirīn al-‘afariqa wa-l-khaṭar yatarabbaş bihim”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 10.09.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=962> (oppsøkt 27.11.2008).

⁷⁵ Journalisten Muḥammed al-Kibṣī, (fra mitt møte med ham 31.1.2008).

⁷⁶ al-‘Ibādi, Nizār. ”Al-lāji’ūn fī l-Yaman É anīn lā yasma’u hu al-‘ālam”. *al-Mu’tamar net*. 19.05.2005, <http://www.almotamar.net/news/21821.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

⁷⁷ al-Hilaly, Khaled. ”Somali refugees in Yemen on the rise”. *Yemen Times*. 08.10.2008. <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1197&p=local&a=3> (oppsøkt 29.11.2008).

"Hvor er alle disse mennesker? Under jorda?"⁷⁸, spør Omar, lederen for tilbakevendte jemenitter i *al-Basātīn* i 'Aden, rasende etter en lengre diskusjon om flyktningenes virkelige antall. Han er overbevist om at myndighetene har en grunn til å manipulere med det virkelige tallet.

Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden, mener at: "[det virkelige] antallet flyktninger varierer mellom UNHCRs tall og de jemenittiske myndighetenes antakelser". I følge ham har opptil 300-350.000 somaliere ankommet Jemen siden 1991, men 200.000 har kun brukt Jemen som transittland. Hans konklusjon er at det bor ca. 150.000 somaliere i Jemen i dag.⁷⁹

"Vi har vår egen 'klanstatistikk'" sier Muhammad 'Ali Hersi, leder av den somaliske foreningen i *Ṣan'ā'* og ansatt ved det internasjonale Røde kors i *Ṣan'ā'*, sier at antallet somaliske flyktninger i Jemen mest sannsynlig er et sted mellom 500-600. 000.⁸⁰ I tillegg til 'klan statistikk' støtter Hersi sin påstand med egne observasjoner. Som Røde Kors-ansatt besøker han alle Jemens fylker to ganger i året for å besøke flyktninger. Disse tellingene kan med stor sannsynlighet gi riktigere tall enn det både UNHCR og jemenittiske myndigheter kan.

De somaliske flyktningene kan kategoriseres i tre store grupper: leirflyktninger, registrerte urbane flyktninger og ikke registrerte urbane flyktninger. De fleste faller i den siste kategorien, dvs. ikke registrerte urbane flyktninger.

Jemens flyktningepolitikk – en progressiv flyktningepolitikk?

Jemen har lidd mye pga. flyktningstrømmen bestående av tusener av flyktninger som følge av urolighetene i en rekke land på Afrikas Horn, særlig broderlandet Somalia. Likevel har Jemen på tross av vanskelige økonomiske kår følt et nasjonalt og medmenneskelig ansvar, og mottatt disse flyktningene. (Jemens president 'Alī 'Abdullah Ṣāliḥ)⁸¹

Til tross for byrden, mener mange jemenitter at de har et moralsk og historisk ansvar overfor flyktninger fra Afrikas Horn, som i tidligere tider var verter for jemenitter på jakt etter et bedre liv.⁸²

⁷⁸ Fra mitt møte med ham 20.2.2008.

⁷⁹ Fra mitt møte med ham 18.2.2008.

⁸⁰ Fra mitt møte med ham 28.2.2008.

⁸¹ al-'Ibādi, Nizār. "Al-lāji'ūn fi l-Yaman É anīn lā yasma'uhu al-'ālam". *al-Mu'tamar net*. 19.05.2005, <http://www.almotamar.net/news/21821.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

⁸² "al-Yaman bi-ḥāja li-da'm wa-musānada duwaliyya li-ḥall mushkilāt al-lāji'īn". *al-Mu'tamar net*. 04.12.2003, <http://www.almotamar.net/news/4556.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

Jemen er det mest sjenerøse landet overfor flyktninger i regionen, og det eneste som har skrevet under på FNs Flyktningekonvensjon fra 1951 og dets Protokoll av 1967.⁸³ Til tross for denne progressive holdningen, har landet så langt ikke implementert sine internasjonale forpliktelser overfor beskyttelsen av flyktningenes rettigheter i sin egen nasjonale lovgiving. I stedet brukes en rekke uskrevne og *ad hoc*-lover og den eksisterende immigrasjons-loven for å håndtere saker relatert til flyktninger. UNHCRs rapport fra 2000 konstaterer dette:

Yemen's accession to the 1951 Convention and its 1967 Protocol in 1980 has not resulted in development of capacity and policies to deal with refugees and the national law is, in many ways, in contradiction to the international law on refugees.⁸⁴

Amnesty International betegnet dette i sin 1997-rapport som '*ratification without implementation*'.⁸⁵ Den sjenerøse holdningen er likevel mer et uttrykk for Jemens historiske, religiøse og sosiale relasjoner til nabolandet Somalia, enn et ønske om å overholde sine internasjonale forpliktelser i henhold til Flyktningekonvensjonen.

Flyktningestrømmen gjorde at jemenittiske myndigheter søkte internasjonal hjelp for å håndtere situasjonen. I 1992 ble et 'Memorandum av forståelse' inngått med UNHCR som åpnet hovedkontor i Şan'ā', etterfulgt av 'Aden-kontoret'.⁸⁶ Flyktninger fortsatte å strømme på, og de jemenittiske myndighetene hadde behov for å vie mer oppmerksomhet til denne saken.

Siden 2000 har regjeringen i Jemen tatt en rekke betydelige skritt for å forbedre situasjonen for flyktninger i landet. Den nasjonale komité for flyktningesaker (*Lajna waṭaniyya li-shu'ūn al-lāji'īn*) (heretter: Komitéen) ble etablert. Den ble satt sammen av representanter for forskjellige departementer. Men komitéen er ikke et departement, har ikke noe sekretariat og kan derfor ikke ha noen utøvende funksjoner. Komiteens hovedoppgave er i samarbeid med UNHCR å etablere fremtidige retningslinjer for håndtering av flyktningesaker i Jemen.⁸⁷

Blant de store prosjekter så langt har Komitéen sluttet seg til UNHCRs arbeid med registrering av flyktninger. Dette har tidligere kun vært UNHCRs ansvar. I 2006 ble det undertegnet en avtale med jemenittiske myndigheter om å etablere seks permanente sentere for registrering av flyktninger og utstedelse av identitetsdokumenter.

⁸³ 18. januar 1980

⁸⁴ UNHCR, *Yemen 2000 Annual Protection Report – Executive Summary*, (Şan'ā': UNHCR, 2000), 1.

⁸⁵ Hughes, *Report on the Situation of Refugees in Yemen: Findings of a one-month exploratory study August/September 2002*, 15.

⁸⁶ *Ibid.*, 14.

⁸⁷ *Ibid.*, 15.

Registreringskampanjer har blitt holdt i 2002 og 2005/2006. I 2002 ble det registrert 47.000 somaliske flyktninger. I 2006 mer enn 80.000. De registrerte flyktninger får ID-kort som er gyldig i to år.

Det andre Komité-prosjektet går ut på å lage en nasjonal flyktningelovgivning. En slik lovgiving er nødvendig for å unngå motsetninger mellom flyktningenes rettigheter og lover som gjelder for utlendinger, som fortsatt gjelder for flyktninger. En nasjonal lovgivning bør til for å 'oversette' internasjonal lov til en nasjonal handlingsplan. En komité ble satt sammen for å utarbeide en nasjonal lovgivning for flyktninger, men utkast til loven har så langt kun vært diskutert i parlamentet. Jeg antar at Jemen ikke ønsker å fremstå som et attraktivt tilfluktssted for de afrikanske flyktningene, og å oppfordre flere til å komme ved å forbedre sin nasjonale flyktningepolitikk og slik øke en 'pull-effect' som allerede er nokså høy grunnet Jemens geografiske beliggenhet. " *Rødehavet ville forvandles til Svartehavet*" – sa leder av den somaliske foreningen i Şan'ā', Muhammad 'Ali Hersi som kommentar om konsekvensene vedrørende en eventuell forbedring av flyktningenes levevilkår i Jemen. Han mener at dette ville skape en 'pull-effect' uten sidestykke.

Mye har forandret seg i *Arabia Felix* siden 1980, da landet skrev under på Flyktningekonvensjonen. Flyktninger begynner å bli en utfordring for Jemen, og slik jeg påpekte tidligere, er det stadig flere røster som roper på en forandring av landets politikk overfor flyktninger. Jeg får det inntrykket at min jemenittiske venn, en politiansatt, hadde rett da han kommenterte det hele slik: " *Problemet med Jemen er at de [politikere] skrev under på avtaler som de ikke skjønnte konsekvenser av.*"

Jemen ser på de somaliske flyktningenes opphold i landet som midlertidig. Når krigen er over, er det forventet at de reiser tilbake. Denne holdningen, samt tidligere manglende erfaring med store flyktningegrupper, gjør at staten ikke har noen integreringspolitikk.

Det er delte meninger om hvorvidt somaliske flyktninger kan integreres i det jemenittiske samfunnet. 'Ama al-'Alīm as-Sūsawā, tidligere minister for menneskerettigheter, mener at somaliere, enten man vil innrømme det eller ikke, er så vel som fullstendig integrerte i samfunnet. Mange har bodd med familiene sine i Jemen over lengre tid, arbeider og klarer seg på egen hånd.

På den annen side er integrasjonen, ifølge Ahmad al-Basha, generalsekretær for afrikanske saker, ikke mulig pga. manglende muligheter for sysselsetting blant

flyktningene.⁸⁸ Grabundzija konkluderer med at det ikke er mulig å bruke uttrykket 'integrasjon' om somaliere i Jemen. I følge henne beskriver begrepet '*cohabitation*' (samliv) situasjonen mye bedre.

Hvilke rettigheter bør flyktningene ha?

Hos jemenittiske myndigheter er det delte syn på hvilke rettigheter flyktningene bør ha i landet. På den ene siden står sikkerhetsmyndigheter (*al-jihāt amniyya*) og lokale myndigheter (*as-sulṭa al-maḥaliyya*), og på den andre representantene for Utenriksministeriet (*Wizārat al-khārijīyya*). Utenriksministeriet står for en politikk hvor flyktninger skal ha like rettigheter som alle andre borgere, enten det er bevegelsesfrihet, rett til arbeid, utdanning eller helsetjenester.

Av hensyn til sikkerheten, mener sikkerhetsmyndighetene at flyktninger ikke bør ha full bevegelsesfrihet, og at de skal innkvarteres i flyktningeleire drevet av staten. Kriminelle skal i følge dem returneres til hjemlandet. De ser også med skepsis på at flyktninger tar jobbene fra landets borgere, fordi dette kan være en forstyrrende sikkerhetsfaktor.⁸⁹

Det er utopisk å tro at man kan ha kontroll over så mange mennesker, og ha leire tilpasset dem når situasjonen er så elendig som den er i dagens eneste flyktningeleir *Kharaz*, som huser i overkant av 10.000 flyktninger.

Ikke flyktninger men økonomiske migranter?

Det er ikke kun krigsflyktninger som kommer fra Afrikas Horn til Jemen. Blant de som kommer, finnes også økonomiske migranter, asylsøkere, trafikkerte personer og barn uten følge. 'Abd ul-Mālik 'Abduh fra UNHCR Ṣan'ā bekrefter at de fleste ikke-somaliere som ankommer Jemen er økonomiske migranter. Kun få av disse registrerer seg og søker asyl siden de vet at deres sjanser er små. Bare 5% av asylsøkerne får positivt svar fra UNHCR.⁹⁰

Jemens praksis med motta flyktninger får også kritikk fra øverste hold. Komitéen som har ansvaret for arbeid med flyktninger foreslo i 2004 å utforme Jemens flyktningepolitikk på nytt, fordi "*mange av dem er migranter eller leter etter en bedre jobb, og oppfyller ikke kravene [til flyktningestatus].*"⁹¹ 80% av alle somaliere i Jemen er fra de urolige

⁸⁸ Grabundzija, *Movements of Somali Refugees and Asylum-Seekers and States' Responses Thereto - Country Study: Yemen*, 32.

⁸⁹ "Taqrīr lajnat ash-shu'ūn al-khārijīyya wa-l-mughtaribīn ḥawla nuzūlihā al-maydānī ilā muḥāfaẓatay 'Aden wa -Lahj", *Majlis an-nawāb. Lajnat ash-shu'ūn al-khārijīyya wa-l-mughtaribīn*, 2004.

⁹⁰ al-'Ibādi, "Al-lāji'ūn fī l-Yaman É anīn lā yasma'uḥu al-'ālam"

⁹¹ Ibid.

sørlige og sentrale deler av Somalia. De resterende 20 % er fra det nordlige Somaliland og Puntland.⁹²

Jemen, kjære Jemen

På tross av økonomiske vansker, føler somalierne seg meget frie og sikre i Jemen. Dette kom tydelig fram i veldig mange intervjuer og samtaler jeg hadde med flyktninger. *"Det viktigste er sikkerhet og frihet"*, sier Maryam, alenemor og flyktning i Şan'ā'. *"I Jemen finner vi sikkerhet"*, mente 'Ubayd, en somalisk flyktning som har mistet noen av sine nærmeste familiemedlemmer som følge av urolighetene rundt Mogadishu. *"Det hersker lov og orden her i landet, og en regjering"*, la han til. Flere av mine informanter forsøkte å finne seg arbeid i et av nabolandene, Saudi-Arabia eller Oman. Begge landene fører en restriktiv og streng politikk overfor illegale migranter, og praktiserer tvangsflytting av flyktninger.

'Umar, en yngre somalisk flyktning, kom til Jemen i 2006. Her forteller han hvordan han følte seg da han ble returnert til Jemen etter å ha blitt arrestert for ulovlig opphold i Oman:

Da jeg først kom fra Somalia, hatet jeg Jemen. Ikke noe arbeid... dårlig levestandard. Jeg tenkte at jeg skulle finne en jobb her, men da jeg kom til Jemen, var det ingen jobber. Og etterpå... men jeg tenkte ikke på det med frihet. Da jeg dro til Oman, ble jeg arrestert og satt i fengsel. Da skjønte jeg at Jemen er det beste arabiske landet, sett fra frihetens side. Du lever som [enhver annen] borger, hvis du finner deg en jobb, jobber du. Hvis ikke 'alā llaḥ. Her er jeg fri.

Konklusjon

Gjennom tusener av år har Jemen vært et viktig krysningspunkt på oldtidens krydderruter mellom Afrika, Midtøsten og Asia. Landet har historisk vært kjent som en migrasjonsnasjon. I nyere tid har arbeidsmigrasjon vært en av hovedpilarene i Jemens økonomi. De fleste jemenittiske gjestearbeidere jobber i Saudi-Arabia og Gulf-landene.

129.000 flyktninger er registrerte hos UNHCR. Jemenittiske myndigheter regner med at fra 800.000 og opptil en million somaliske flyktninger befinner seg på Jemens jord. Jemen er det eneste landet på det Arabiske halvøya som har underskrevet Flyktningekonvensjonen, men har fortsatt ikke implementert denne i sin nasjonale lovgivning. Landet gjør fremskritt i sin håndtering av flyktningestrømmen, og har nylig dannet en komité som skal ha ansvar for flyktningespørsmål. Til tross for vanskelige økonomiske levekår, føler somalierne seg relativt frie og sikre i Jemen.

⁹² al-Fuḥaydī, 'Abd al-Mālik. "Al-lāji'ūn fī l-Yaman É 'ib' yafūq imkāniyyāt al-muḍīf". *al-Mu'tamar net*. 20.06.2004, <http://www.almotamar.net/news/11491.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

5 Somalisk migrasjon til Jemen

Mens det forrige kapitlet beskrev vertslandet og dets flyktningepolitikk, presenterer jeg i her senderlandet Somalia. Videre belyser jeg de historiske bånd mellom Jemen og Afrikas Horn. Beskrivelsen av de årsakene som førte til Somalias borgekrig, følger. Kapitlet gir en oversikt over de historiske fakta som fører til masseflukt fra Somalia. Hva er det som får titusener av somaliere til å forlate landet sitt og legge ut på den usikre reisen over havet?

Dermed presenteres den farlige båtreisen som flyktninger legger ut på for å komme til Jemen. Hva gjør flukten med flyktningene? Jeg har prøvd å gi leseren et overblikk over de forskjellige etappene flyktninger gjennomgår under flukten og de utfordringene som de står overfor ved ankomsten til Jemen.

Somalia – sosiohistorisk bakgrunn

Somalia er en del av Afrikas Horn-regionen, i det østlige Afrika. Landet består av 637.000 km², og kysten strekker seg omtrent 3300 km.⁹³ Somalias naboland er: Djibouti, Etiopia og Kenya. Landet har felles havgrense med Jemen. Somalia er ofte sitert som et sjeldent eksempel på etnisk homogenitet i Afrika, med et felles språk og religion. Somaliere finnes også i Djibouti, Øst-Etiopia (Ogaden) og Nord-Kenya. Den femkantede stjernen på flagget representerer det somaliske folket som en enhet, oppstykket over fem regioner.

I 1996 ble folketallet regnet til å være 9.250.000.⁹⁴ Ulike estimat hevder at en firedel somaliere er på flukt i andre land.⁹⁵ Landet er kjent for jordbruk og et stort dyrehold.

⁹³ al-ʿAnsī, Aṣ-Ṣirāʾāt as-siyāsiyya wa-l-ʿaskariyya fī l-Qarn al-ʿifrīqī wa ʿatharuhā ʿalā l-Yaman, 15-16.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Al-Sharmani, Mulki. *Livelihood and Identity Contractions of Somali refugees in Cairo*. Working Paper No.2, Forced Migration and Refugee Studies, The American University in Cairo. 2003.

Klansystemet

Somaliere er et gammelt nomadefolk som har befolket Afrikas Horn i over 1000 år. Etnisk og kulturelt tilhører somaliere den hamittiske etniske gruppen. Majoriteten av Somalias befolkning er nomader eller har en nomadisk bakgrunn.

Det somaliske samfunnet er basert på klansystemet. Klanstreet domineres av seks hovedgrener. Innenfor disse er det mange underklaner. Hovedskille går mellom *Samaale* og *Sab*. *Samaale* utgjør flertallet og består av de fire hovedklanene *Dir*, *Darood*, *Isaaq* og *Hawiye*. Disse er hovedsakelig bygd opp omkring husdyrhold og et nomadisk levesett. De er for det meste bosatt nord og vest i landet. I sør og langs kysten bor *Sab*, de to andre hovedklaner *Digil* og *Rahanwayn*. Disse er basert på jordbruk.⁹⁶

Klanene kan tjene som en kilde til stor solidaritet, samt konflikt. Interne konflikter har sine røtter i klansystemet. Men det er et ustabilt system, preget av skiftende allianser og midlertidige koalisjoner. Nettopp dette har vært et element som ofte ble misbrukt i det politiske liv. En av de største utfordringene til den somaliske staten har vært, og er fortsatt, hvordan man skal forene et land hvis folk viser større troskap til sin klan enn til nasjonen. Klanen har derimot mindre å si for somaliere i diaspora. Mulighet for en voldelig klanideologi i konkurransen om landområder og naturressurser finnes ikke i eksil. Dermed vil den positive siden ved klansystemet som sikkerhetsnettverk med intern solidaritet komme mer til syne.

Somaliere – et svært tilpasningsdyktig folk

Somaliere har en lang tradisjon for å reise til utlandet grunnet arbeid og studier. Den som reiste ut bar tittelen "*tacabbir*" ("den som krysser havet"). Somaliere ble ansett for å være svært tilpasningsdyktige, pragmatiske med gode overlevelsessevne, og flinke til å dra nytte og fordeler av selv de vanskeligste situasjonene de måtte havne i. Disse egenskapene er resultat av et usikkert, nomadisk hyrdeliv som innebar stadig kamp om beiteområder, fare for rovdyr og usikker nedbør, noe som gjorde dem uavhengige, aggressive, modige og svært mobile.

Den britiske journalisten Gordon Waterfield beskrev en *tacabbir* som en ekte verdensborger:

The Somali is a great traveler and a good trader; his *savoir-faire* enables him to fit easily into the life of the west.... The man who goes striding through the bush with his camels and

⁹⁶ Lewis, I.M. *A Modern History Of The Somali: revisited, updated & expanded*. 4. utg. (Oxford: James Currey Pape, 2002), 6.

armed with a spear may know the slang of British sailors, or the jargon of Chicago, and play an excellent game of football.⁹⁷

Deres tilpasningsevne understrekes av et velkjent somalisk ordtak som lyder: *Hadii ad tagid meel lagu il-la'yahay ad na il boa la isha*. (Går du til et sted hvor folk er en-øyede, dra ut et av dine egne).

I følge Lewis manifesteres mangelen på et sentralt styre hos somaliske nomadefolk i deres uavhengighet og individualisme. Lewis merker også at en somalisk nomade har ”en ekstraordinær følelse av overlegenhet som individ” og tror at han ”ikke er underlagt noen annen myndighet bortsett fra Gud.”⁹⁸

Den somaliske migrasjonen - historie og demografi

Somaliere har en lang tradisjon for å reise til utlandet grunnet arbeid eller studier, og er kjente for å tilpasse seg nye situasjoner lett.⁹⁹ De siste tiårene har Somalia og regionen for øvrig opplevd en politisk ustabilitet, noe som har resultert i at veldig mange ble tvunget til å forlate sine hjem. Ofte var dette også grunnet natur katastrofer, særlig tørke

Historien om somaliske flyktninger startet tidlig på 1960-tallet. Konflikter med nabolandet Etiopia om Ogaden-regionen i Etiopia, befolket av somaliere, har flere ganger ført til fortrenkning av sivile på begge sider av grensen. 1970- og 1980-tallet var en periode med klan-basert ’splitt og hersk’-politikk for å undertrykke opposisjonen. I 1988 angrep Siyad Barres styrker Nord- Somalia. Motstandsbevegelser, oppmuntret av Etiopia, ble aktive over hele landet, og Siyad Barres regjering ble styrtet 26.januar 1991. Titusener av flyktninger forlot landet, og søkte sikkerhet i nabolandene. Mange av dem tok den farlige turen over havet til Jemen.

Fāiz, en av mine somaliske informanter, beskrev krigens utvikling slik: ”I begynnelsen var målet med krigen å styrte regjeringen. Etter regjeringens kollaps forårsaket fordeling av krigsutbytte nye konflikter. Dette utviklet seg etter hvert til en klan-krig.”

Konflikten som nå har foregått i 17 år, handler egentlig om kontroll over makt og ressurser, særlig landområder, hvor klan-identitet har blitt manipulert med politiske og økonomiske mål. Over tid er konflikten i økende grad blitt påvirket av både regional

⁹⁷ Gesheker, Charles L.. ”Anti-Colonialism and Class Formation: The Eastern Horn of Africa before 1950”. *The International Journal of African Historical Studies* 18, nr. 1, (1985): 1-32. <http://www.jstor.org/stable/217972> (oppsøkt 27.11.2008).

⁹⁸ Samatar, Said. *Somalia: a Nation in Turmoil*. (London: The Minority Rights Group, 1991), 6.

⁹⁹ Kleist, Nauja. ”Nomads, sailors and refugees. A century of Somali migration”. *Sussex Migration Working Paper* no. 23. Sussex Centre for Migration Research. University of Sussex. 2004. <http://www.sussex.ac.uk/migration/documents/mwp23.pdf> (oppsøkt 27.11.2008).

(Etiopia / Eritrea) og internasjonal politikk (USAs 'krig mot terror'). Konflikten kan deles inn i minst tre faser: Oppløsning av staten og konflikt mellom klan-baserte militser (1991-2000). Dannelsen av nye regjeringer og væpnet motstand fra de marginaliserte klanene (2000-05), fremvekst av islamistiske grupper, og etiopisk innvasjon (2005 og frem til dags dato). Gjennom 2007 og 2008 er sikkerheten og den humanitære situasjonen i Somalia blitt ytterligere svekket. Kamper mellom overgangsregjeringsstyrker og deres etiopiske allierte og opprørere, inkludert De islamske domstolene, har forårsaket folkeforflytting som aldri før i landets historie.

En av konsekvensene av regjeringens fall, var det nye geopolitiske landskapet. I nord erklærte Somaliland seg uavhengig av Somalia, men fremdeles har omverdenen ikke anerkjent landet. Puntlandregionen i Nordøst-Somalia erklærte selvstyre i 1998. Krigens harde kår gjorde at byen Bossaso, et økonomisk knutepunkt i regionen, ble en 'hoveddør' for flyktninger på vei til eksil. I tillegg til Bossaso-ruten som den mest trafikkerte, er også byen Berbera utgangspunkt for flyktninger på vei til Jemen. Mens de verste kampene pågikk i begynnelsen av krigen, la folk ut på reisen også fra havnebyen Kismaayo i Sør-Somalia.¹⁰⁰

Med en fjerdedel av befolkningen utenfor landets grenser og rundt halv million internt fordrevne, regnes Somalia i dag som en av verdens største flyktningeproduserende land. Majoriteten av befolkningen lever i stor fattigdom. De internt fordrevne møter i tillegg problemer med beskyttelse, særlig hvis de tilhører etniske minoriteter eller minoritetsklaner, og den dominerende klanens eller de lokale myndighetenes beskyttelse ikke gagnar dem.

Flukten til Jemen

De somaliske flyktningene kom til Jemen i etapper, og disse kan grovt deles i tre flyktningebølger.

I 1988 flyktet de opposisjonelle fra Siyad Barres regime. De fleste tilhørte *Isaaq*-klanen og kom fra Nord-Somalia. Den andre bølgen, denne gangen mye større i omfang, som en konsekvens av regimets fall i 1991, og harde kamper i sør. Til tross for et stort mangfold blant flyktninger, var de fleste flyktninger fra sør, medlemmer av *Darood*-klanen og *Banadir*-minoriteten. Etter 1996 begynte antallet nye ankomster å avta. Intensivering av

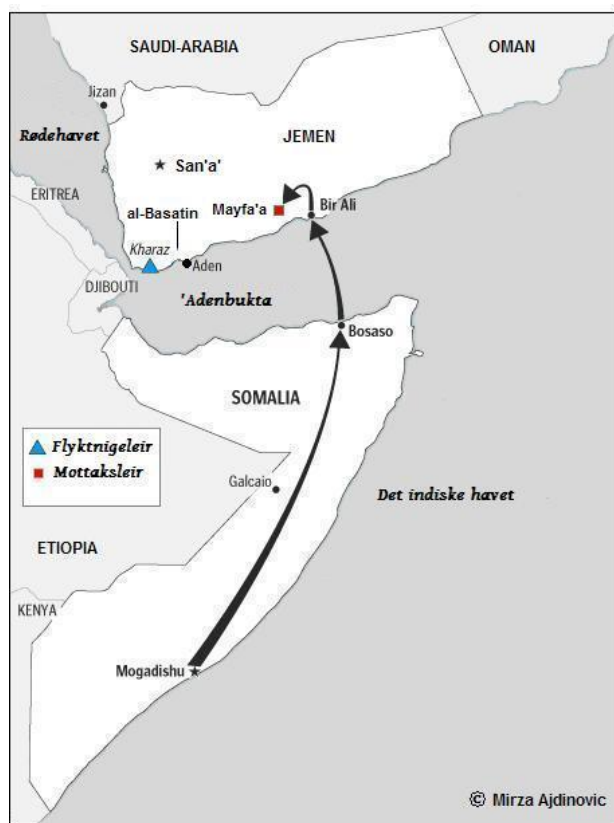
¹⁰⁰ ash-Shar'abī, Jilāl. "Qīṣat al-lāji'īn aṣ-ṣūmālīyīn bada'at qabl 'akthar min 'aqdayn wa-l-baqiyya ta'tī". *Amān*. 02.01.2006, <http://www.amanjordan.org/a-news/wmview.php?ArtID=6373> (oppsøkt 27.11.2008).

kampene mellom De islamske domstolene og overgangsregjeringsstyrker, og særlig etter Etiopias inntog i Somalia, forårsaket nye flyktingestrømmer. Denne gangen er de fleste flyktninger fra Hawiye-klanen.

Flyktningene som kom i begynnelsen av krigen, bestod hovedsakelig av folk fra byer, høyt utdannede, de med gode jobber og høye administrative stillinger. Blant dem var det også arbeidere i Gulf-statene som nå ikke kunne returnere til Somalia. De som kom senere er både fra urbane og rurale strøk. De er i hovedsak unge og uten utdanning. Mange er analfabeter.

Dramaet som utspiller seg i små fiskebåter på åpent hav i 'Adenbukta, hvor hundretalls flyktninger årlig mister livet i forsøk på å komme seg til Jemen, har gjort denne flyktningekrisen kjent verden over. Hvordan foregår en slik reise?

Reisen til Jemen

dramatiske situasjoner i verden".¹⁰²

"Havet var fullt av blod"¹⁰¹

"Risikerer alt for et nytt liv i Jemen", "Jemen sier 40 somaliske migranter druknet i 'Adenbukta", "FN: Mer enn 1400 migranter druknet i 'Adenbukta i år", "19 afrikanske innvandrere druknet utenfor Aḥwar kysten i Abyan", "Menneskesmuglingen fra Somalia øker".

Dette er et tilfeldig utvalg av noen overskrifter fra jemenittiske og andre arabiske aviser de siste årene. Slike nyheter er blitt ukentlig lesestoff. UNHCRs høykommissær António Guterres beskriver disse hendelsene som "en av de mest

Bilde 5.1: Et kart som viser den mest brukte fluktruten fra Somalia til Jemen

¹⁰¹ Informanten 'Umar forteller om haiene i 'Adenbukta.

¹⁰² "Migrants missing, feared drowned in Gulf of Aden". *Asharq alawsat- English edition*. 10.10.2008. <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=1&id=14357> (oppsøkt 27.11.2008).

En typisk reise

Å komme seg over 'Adenbukta i overfylte fiskebåter er den vanligste måten å komme seg til Jemen på. Denne 300 km lange reisen, som omtales som 'dødsreisen' (*riḥlat al-mawt*), er virkelig en skrekkopplevelse. Mange liv går tapt. I løpet av 2007 har rundt 1400 flyktninger druknet i forsøket på å krysse 'Adenbukta, ifølge UNHCR.¹⁰³

Reisen starter i den nordlige havnebyen Bossasso. I følge IOM er Bossasso det mest travle migrasjonspunkt i verden.¹⁰⁴ Mine informanter forteller at reisen ble åpenlyst reklamert for og solgt i byen inntil nylig, da myndighetene satte en stopper for det, bl.a. pga. press fra Jemen og UNHCR. En vanlig pris som smuglerne krever, er 50–80 dollar for turen, selv om det i det siste er blitt vanlig å kreve 100 dollar pr. person.

Fiskebåtene, som maksimalt har plass til 40–50 pasasjerer, blir fylt med over 100 mennesker. Forholdene ombord i båtene er uutholdelige. Passasjerene sitter så tett at de ikke klarer å røre på seg. Gjør de det, blir de i mange tilfeller brutalt slått av besetningen. Disse er som regel svært ruset på alkohol og narkotika. Det å kaste de 'ulydige' blant passasjerene over bord, er ikke uvanlig heller. Vanligvis varer reisen litt over 30 timer.^{105 106}

"Hvis Gud ønsker det, dør vi på havet, og hvis Han vil, når vi Jemen", forteller informanten Muḥsin om sine tanker under turen han la ut for to år siden. Han sammenlignet reisen med et selvmordforsøk. Hans utsagn ligner flere av informantenes historier. Alle berettet om uvisshet, frykten for mannskapet på båten, den stekende sola, tørst og sult.

'Ubayd, som har krysset 'Adenbukta tre ganger, beskrev slik sine opplevelser på havet:

Jeg betalte ca. 60 dollar for reisen. Det var virkelig farlig, mange døde. Jeg reiste til Jemen tre ganger. Den første gangen var vi tre dager på båten fordi motoren på båten ble ødelagt. Vi startet reisen om natta, og motoren ble ødelagt neste morgen. Den andre gangen reiste vi 36 timer, tredje gang, nå sist, 30 timer. Første gang jeg kom, var i 2003. Jeg dro så til Saudi-Arabia. Den siste gangen jeg reiste, var vi 115 i båten. De, menneskesmuglerne slo oss hvis vi beveget oss. De hadde store stålstenger. Vi ble kastet over bord før vi nådde kysten. Mange kunne ikke svømme.

Og som om ikke det ikke skulle være nok, er 'Adenbukta full av haier. 'Haiene har fått smake menneskeblod', sa en av informantene. Mange forteller at valget om å komme seg over havet ikke var lett å ta. De fleste er ikke klar over risikoen ved reisen.

¹⁰³ "al-Yaman: tadaffuq al-lāji'īn yushakkil ḍagħṭan 'alā mawārid al-bilād É mas'ūl". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 14.10.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=1006> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁰⁴ UNHCR, *Yemen 2006 Annual Protection Report- Executive Summary*. (Şan'ā': UNHCR. 2006), 6.

¹⁰⁵ "al-Lāji'ūn É riḥla fī baḥr al-'amwāt". 26 *Sabtambar*. 08.03.2007, <http://www.26sep.net/newsweekarticle.php?lng=arabic&sid=31367> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁰⁶ "26 sabtambar tastaṭli' awḍā' al-lāji'īn aṣ-šumāliyyīn fī bilādīnā". 26 *Sabtambar*. 08.02.2007, <http://www.26sep.net/newsweekarticle.php?lng=arabic&sid=30886> (oppsøkt 27.11.2008).

Når Jemens kyst er i sikte, blir passasjerene i de fleste tilfellene kastet over bord. Det er i slike situasjoner at de fleste liv går tapt. Jemens kyst er ofte flere kilometer unna. I tillegg til å være utslitt av reisen, er det mange som ikke kan svømme, og drukner. Ofte skjer det at Jemens kystvakt (*Khafṛ as-sawāḥil*) i forsøket på å stoppe trafikken åpner ild mot båtene og dreper flere av passasjerer om bord.^{107 108}

En annen, kortere og mindre farlig er ruten fra Nord- Djibouti, nær Obock og *Bāb al-Mandab*, til Mokha i Tiḥāma-området på Jemens vestkyst. Ruten er mindre brukt-, og sammenlignet med Bossasso- Abyanruten brukes den av kun 5% av de nyankomne.¹⁰⁹ Maryam var en av informantene som kom til Jemen via denne ruten, og mente at selve reisen ikke var farlig eller dramatisk.

Til tross for faren reisen innebærer, har mange krysset havet flere ganger. Saudi-Arabia, som er et mål for svært mange somaliske flyktninger, har som praksis å sende dem som befinner seg ulovlig i landet tilbake til Somalia. Mange av dem legger snart ut på den farlige reisen over 'Adenbukten enda en gang. Informanten min, 'Ubayd, har nylig kommet til Jemen for tredje gang. To ganger før krysset han uten tillatelse grensen til Saudi Arabia, og ble begge gangene arrestert av politiet og transportert tilbake til Mogadishu. Denne gangen forblir han i Jemen. "Jeg har møtt en som krysset havet sju ganger!", forteller Muhammad 'Ali Hersi, leder av den somaliske foreningen i Ṣan'ā'.

Å komme i sikkerhet

I følge UNHCR er det de siste årene blitt registrert 25-30.000 nye ankomster årlig¹¹⁰ til Jemens 2200 km lange kyst. Perioden fra oktober til mai regnes som høysesong, da havet er rolig og uten store bølger. De fleste ankommer til Shabwa og Abyan-fylkene, nordøst for 'Aden. De som oppdages, blir tatt hånd om av jemenittiske sikkerhetsstyrker eller *Society for Humanitarian Solidarity* (SHS), som er UNHCRs partnere. Det antas at over halvparten av alle som kommer, ikke vil komme i kontakt med noen av disse. Registreringen og turen til Mayfa'a mottaks-senter følger, hvor de nyankomne blir i to-tre dager, slapper av etter en traumatisk reise og får nødvendig medisinsk hjelp. Somaliske UNHCR-ansatte er ansvarlige

¹⁰⁷ "Mufawwadiyya as-sāmiya li-l-'umam al-muttaḥida li-shu'ūn al-lāji'īn ta'rib 'an qalaqihā bi-shān maqtal shakhṣayn bir-raṣāṣ 'alā sāḥil al-Yaman". UNHCR. 13.12.2006, http://www.unhcr.org/eg/news_det.asp?doc_id=929 (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁰⁸ "al-'Umam al-muttaḥida taṭlub min al-Yaman 'adam iṭlāq an-nār 'alā qawārib aṣ-ṣūmāliyyin". *aṣ-Ṣaḥwa*. 15.12.2006, http://www.alsahwa-yemen.net/view_news.asp?sub_no=1_2006_12_15_53636 (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁰⁹ "Taqrīr 'an awḍā' al-lāji'īn fī l-jumhūriyya al-yamaniyya". (Ṣan'ā', 2004).

¹¹⁰ Michael, Oliver. "Voyage to Death". *Yemen Today*, nr.5, 01.01.2008.

for redegjørelse for flyktningenes identitet. Ikke-somalier må gjennom en rekke intervjuer for å eventuelt få flyktningestatus i Jemen.

UNHCR-registrering gir flere fordeler: Man får en flyktninge- ID som gir rett til å forflytte seg fritt i landet, bruke helsestasjoner for flyktninger eller offentlige sykehus, og den åpner i teorien døren til gjenbosetting i et annet land. Det at det er et så stor gap mellom antall registrerte og det totale antallet flyktninger, viser at enten så anser flyktningene de fordelene ved registreringen for å ikke være bryet verdt, eller så er de på flyttfot og ikke har nytte av å registrere seg. Ikke-somaliske flyktninger, hovedsakelig etiopiere og eritreere, unngår registreringen av frykt for tilbakesending.

‘Umar forteller hva som foregikk etter at han nådde Jemens kyst:

Jeg kom til Jemen 24.februar 2006 utenfor B’ir ‘Alī i Shabwa. Da vi nådde kysten, leide vi en bil, vi hadde penger med oss, og dro til B’ir ‘Alī. I B’ir ‘Alī finnes det et sted hvor flyktninger samles. En stor lastebil fra UNHCR kom for å transportere flyktninger til mottakssenteret Mayfa’a. En somalier der jobber for UNHCR og kjenner til somaliske klaner og alt. Han spurte meg ‘Hvilken klan tilhører du?’, ‘Hvor er du fra i Somalia?’ Det er et intervju. Han spurte meg ‘Hva er grunnen til at du kom til Jemen?’ ‘Hvor kom du?’ ‘Når kom du?’.

Etter intervjuet tar de bilde av deg, og gir deg et ark med navnet ditt, bilde og all informasjon om deg. Etter to eller tre dager pleier de å samle mennesker...når de er blitt mange. Da kommer de med lastebiler og de som har valgt det, blir kjørt til Kharaz. Man blir spurt om man vil bli eller dra til Kharaz.

Da vi kom til Kharaz, leide jeg og mine venner en bil. Samme dag var jeg i Kharaz ca. en time. Vi leide bil og dro til ‘Aden, til al-Basātīn. Vi kjørte ca. tre fire timer.

Politiet har lettet noe på restriksjonene flyktninger hadde på å reise ut av de stedene de ble registrert i. Vanlig praksis var å tvinge flyktningene gå av bussen når de kommer til en av landets mange kontrollpunkter. I følge informantene er ikke politiet lenger nøye med dette. Maryam, som har bodd som flyktning i Jemen siden 1995, forteller:

Nå er det bedre. Nå har vi [bevegelses]frihet. Før kunne du ikke komme til Šan‘ā’ hvis du ville. Hvis du ville til Mukallā, fikk du ikke lov. Slik var det i leiren også. Før var det Jaḥīn-leiren. Hvis noen ville ut, fikk de ikke lov.

Men flyktningenes utfordringer er ikke over når de ankommer Jemen. De fleste lever i enorm fattigdom uten noe løsning på sin situasjon i sikte. Hussein Haji Ahmad, Somalias visekonsul i ‘Aden, sa en gang: ”Det er ikke noe paradisi her. De [flyktninger] vil ikke finne et bedre liv, bare døden på havet og brutte drømmer.”¹¹¹

¹¹¹ “No Paradise In Yemen, Prospective Refugees Told”. *The Somaliland Times*.
<http://www.somalilandtimes.net/2003/84/8408.shtml> (oppsøkt 27.11.2008).

Konklusjon

Somaliere har en lang tradisjon for å reise til utlandet grunnet arbeid eller studier, og har som nomader lett for å tilpasse seg nye situasjoner.

Det har gjennom historien vært sterke bånd mellom Somalias og Jemens kyst, spesielt i vare- og slavehandel. Siden 1990-tallet har det ikke vært somaliske fagfolk og handelsmenn, men flyktninger, som har ankommet Jemen. Somalia har vært i krig de siste 17 år. Den inter-etniske konflikten som fulgte etter regjeringen Siyad Barres fall i 1991, førte til en humanitær krise og en tilstand av anarki i Somalia.

Reisen over 'Adenbukta er en traumatisk opplevelse. Mange mister livet i forsøket på å nå Jemens kyst. Flyktningenes historier demonstrerer desperasjon, samt hvor langt folk er villige til å gå for å unnsnippe problemer de møter i sine hjemland. Mange blir svært fortvilte, da det viser seg at drømmen om et bedre liv i eksil ikke blir som forventet.

6 Presentasjon av feltet og befolkningen

Her presenterer jeg de tre stedene med den høyeste konsentrasjonen av flyktninger i landet. Flyktningeleiren *Kharaz* og byene *Ṣan'ā'* og 'Aden. Kun en liten andel flyktninger forblir i leiren. Hvorfor velger så mange økonomisk usikkerhet i byene framfor UNHCR-assistanse i leiren? Hvor mye har valg av bosted å si for graden av integrasjon i samfunnet? Jeg ser på konsekvensene livet i eksil har på somaliere. Mange av forandringene som oppstod i deres sosiale relasjoner, er verken likt av somaliere eller jemenitter, og har skylden for spredningen av stereotypiene som jemenitter har overfor somaliske flyktninger.

Steder

Kharaz flyktningeleir

Kharaz, som tidligere har vært en militærbase, er den eneste flyktningeleiren i landet, og ligger i Lahj-fylket sørvest for 'Aden. Leiren ble bygget i 2000-2001 etter en avtale mellom UNHCR og regjeringen om å stenge *Jahīn*, et område som flyktninger fra 'Aden ble evakuert til under den jemenittiske borgerkrigen i 1994. UNHCR har ansvaret for driften av leiren. Over 10.000 hovedsakelig somaliske, men også et mindre antall etiopiske flyktninger, bor her. Forholdene i leiren, som befinner seg midt i ørkenen, er svært vanskelige.

*Vi blir dratt fram og tilbake som dyr på markedet. Vi har vært her i 17 år og flytter fra sted til sted. Vi ble flyttet fra Madīnat ash-Sh'ab, fra al-K'ad, fra Jahīn, og nå er vi i Kharaz. Til tider stopper de vannforsyning, stopper gasstilførselen, og fyringsoljen forsvinner. Vi er i et fengsel, vi klarer ikke se dette stedet som noe annet,*¹¹² sier en av flyktningene fra leiren.

Temperaturen, særlig i sommermånedene, er uutholdelig høy og det er ikke uvanlig med ørkenstormer. Til tross for at det kun er 10 % av de registrerte flyktningene i landet som bor i *Kharaz*, fortsetter den å tiltrekke seg mest oppmerksomhet, ikke bare fra det internasjonale støtteapparatet, men også fra media og akademikere.

¹¹² "Kharaz haqīqa mu'lima wa-ntihākāt sāfira wa-ḍamīr mayyit tarsum ma'sāt sha'b É al-lāji'ūn aṣ-ṣūmāl fī Kharaz: anqidhūnā É naḥnu hunā rahā'in!". *Al-Ayyām*. 08.03.2008, <http://www.alayyam.info/Default.aspx?NewsID=3b348ab7-01e1-4cb2-b494-72832a8467c3> (oppsøkt 27.11.2008).

Under den månedlige matvareutdelingen i *Kharaz*, øker antallet flyktninger betraktelig. Mange av disse registrerte leirboerne bor og jobber utenfor leiren og besøker den kun ved slike anledninger. Mine informanter fortalte at matrasjonene som deles ut månedlig, blir mindre for hvert år som går og at de dekker en families behov kun for noen dager. Sommeren 2008 var det mellom 200 og 300 nye ankomster til leiren hver uke.¹¹³

Şan‘ā’

Som Jemens hovedstad og landets største by, byr Şan‘ā’ på større arbeidsmuligheter også for somaliske flyktninger. De er hovedsakelig konsentrert i bydelene *aş-Şāfiyya*, *Hasaba* og *Hāil*. Det som karakteriserer disse områdene, er at de er fattige folkebydeler, såkalte *manātiq sh‘abiyya*. Disse bydelene karakteriseres av generelt lav levestandard og dermed billigere husleiepriser og stor tetthet, bosatt for det meste av innflyttere. Særlig *aş-Şāfiyya* er en bydel som forbindes med somaliere og på folkemunne kalles ‘lille Mogadishu’.

Aş-Şāfiyya janūbiyya

”Du finner dem i aş-Şāfiyya. Det er fullt av somaliere der”

Ovennevnte sitat var et av de første rådene fra mine jemenittiske naboer når jeg fortalte dem om prosjektet mitt.

Aş-Şāfiyya ligger i byens sørlige del. Området ble først bebodd av jemenittiske flyktninger fra ‘Ibb- området som på slutten av 70-tallet flyktet fra konflikten mellom Nord- og Sør-Jemen. De ti siste årene har bydelen fått en større konsentrasjon av somaliske flyktninger. En 53 år gammel jemenittisk informant bosatt i *aş-Şāfiyya* forteller: *I 1994 var det få somaliere her. De begynte å bosette seg i større antall rundt 2001-2002.*

Gjennom mine samtaler med jemenitter fikk jeg inntrykk av at området var nesten utelukkende bebodd av somaliere. ”Jeg tror at ca. 70% av dem som bor der er somaliere”, sa Fadl da jeg spurte ham om hvor mange flyktninger bodde der. Under mitt første besøk til *aş-Şāfiyya* med Ashraf, min jemenittiske venn og assistent, tydet hans kommentar på at han ikke følte seg velkommen i denne delen av byen:

Har du sett hvordan de ser på oss? Det er så mange somaliere her, at når en jemenitt går rundt omkring, lurere de på hva han egentlig gjør her

Somalieren ‘Uthmān beskriver *aş-Şāfiyya* som om det nærmest er en bydel i Mogadishu:

¹¹³ “Taqrīr akhbārī: tadaffuq mawjāt an-nāziḥīn al-‘afāriqa ilā l-Yaman qad yu‘addī ilā tanāmī rūḥ al-‘adā”. *Xinhuanet*.18.06.2008, http://www.arabic.xinhuanet.com/arabic/2008-06/18/content_654304.htm (oppsøkt 27.11.2008).

Aṣ-Ṣāfiyya er blitt et somalisk område nå. Når du besøker aṣ-Ṣāfiyya føler du deg som om du kom til en somalisk by. Du ser kvinner med somaliske ḥijāb. Menn kler mawwāz. Det er som i Mogadishu. De som bor der føler ikke fremmedhet.

Til tross for at antallet somaliske flyktninger er større i Ṣan‘ā’ enn i ‘Aden, er det heller den sistnevnte byen, særlig slummen *al-Basātīn* som står som et symbol på et somalisk område i Jemen.

‘Aden

‘Adens geografisk beliggenhet, med havnen som forbinder øst og vest, har gjort at byen har en lang kosmopolittisk tradisjon. Byen har en særegent blandet befolkning med etterkommere av afrikanske og indiske arbeidere og handelsmenn, og en arkitektur som vitner om dens multikulturelle fortid.

Handelen med den somaliske nordkysten blomstret fra midten av 1800-tallet frem til midten av 1900-tallet.¹¹⁴ Mange somaliere bosatte seg i byen. Under feltarbeidet mitt møtte jeg noen av deres etterkommere i Somalisk Samfunnssenter i *Ma‘allā*.

I sin selvbiografi skrev Ibrahim Isma‘il, en gutt fra Somaliland som fikk muligheten til å besøke ‘Aden, følgende:

Jeg hørte om et sted som heter ‘Aden, et ekte Eldorado, hvor dadler og alle andre gode ting kom fra. Der kunne du gå på et marked og prøve alle disse delikatessene så mye du måtte ønske. Det var også mange somaliske barn der som du kunne leke med, og du kunne lære å snakke arabisk og tilegne deg alle typer kunnskap.¹¹⁵

Det som en gang i tiden var frivillig migrasjon, ble i våre dager til tvungen migrasjon som resultat av en blodig krig.

Al-Basātīn = ”Qaryat aṣ-Ṣūmāl” (Den somaliske landsbyen)

”Når du går inn i al-Basātīn føles det som om du kom til Afrikas Horn”.¹¹⁶

Slik beskrev min jemenittiske venn Khālīd hva han føler når han er i *al-Basātīn*.

Slumbyen *al-Basātīn* ligger i *Dar as-Sa‘d* distriktet, ved utkanten av byen. Sammen med *Kharaz*-leiren er dette det stedet med størst konsentrasjon av somaliske flyktninger i Jemen. Av enkelte blir *al-Basātīn* omtalt som ’lille Mogadishu’ eller ’den somaliske landsbyen’.

¹¹⁴ Ingrams Leila, Richard Pankhurst. ”Somali Migration to Aden from the 19th to the 21st Centuries”. *African and Asian Studies* 5, nr. 3-4, (2006): 371-382.

<http://www.ingentaconnect.com/content/brill/afas/2006/00000005/F0020003/art00006> (oppsøkt 27.11.2008).

¹¹⁵ Ibid., 377, 378.

¹¹⁶ Min jemenittiske venn og informant Khālīd, 31 år.

Befolkningen består utelukkende av jemenittiske tilbakevendte og afrikanske flyktninger. Rundt 90 % av disse er somaliere, mens etiopiere, hovedsakelig fra Oromo-folkegruppen, utgjør resten. Blant de somaliske flyktningene utgjør etniske somaliere i dag rundt 60 %. Resten er *mawālida*, somaliere med jemenittiske røtter, som var de første som bosatte seg i *al-Basātīn*. For andre somaliere som fulgte etter, var *al-Basātīn* et naturlig valg.

Flyktninger har valgt dette stedet [al-Basātīn] selv”, forteller politisjefen i al-Basātīn. ”De som bodde her først var mawālida, jemenitter. Når somalierne kom, kunne de ikke finne et mer passende sted å bo enn her.

Al-Basātīn (ar. hager) har tidligere vært et grøntområde. I dag er det ingenting som tyder på at ‘Adens største plantaser lå her. Bebyggelsen består av 24 blokker, hver blokk huser 25 rom (familier). I *al-Basātīn* er det lite plass igjen til de nyankomne. De fattigste blant nye flyktninger som i de siste har kommet til *al-Basātīn*, sover under åpen himmel, ved utkanten av bebyggelsen.¹¹⁷

Grunnen til at så mange likevel velger å bo her, er at dette er det stedet hvor man billigst kan få tak over hodet. Et stort, somalisk sosialt nettverk gjør hverdagen lettere. Dette er det eneste stedet hvor man kan få kjøpt en passende mengde med olje til 5 eller 10 riyal, en kvart kylling, 100 g salt, 100 g sukker. ”For å redde dagen”, sier de. Mange av *al-Basātīn*s innbyggere lever i en så vanskelig økonomisk situasjon at de kun har penger til å klare seg en dag om gangen. Det å kjøpe varer som skal bli brukt resten av uka eller måneden, har de fleste rett og slett ikke råd til.

Menneskene - Jemenitter og somaliere

Det er stor diversitet blant de menneskene jeg fikk møte ute i felten. Inndelingen i bare to kategorier, jemenitter og somaliske flyktninger, er altfor snevert og krever mer forklaring.

Jemenitter

Jemens kultur har overlevd og forblitt nesten intakt de siste tusen år, mye takket være landets ledere – imamer og lokale *shaikher*. Samfunnet er tradisjonelt patriarkalsk, med separate sfærer for menn og kvinner. Omtrent halvparten av befolkningen tilhører en stamme.

¹¹⁷ ”al-Yaman: ‘akthar min 3,000 lāji’ šūmālī ya ‘īshūn fī ‘zurūf ša‘ba”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 22.10.2007, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=381> (oppsøkt 27.11.2008).

Det er dog klare skiller mellom tidligere Nord-Jemen og Sør-Jemen. Mens områdene i nord var svært isolerte fra omverdenen og inntil revolusjonen i 1962 ble styrt av en enehersker- *imām*, ble 'Aden i sør en moderne, multikulturell havneby under britisk herredømme fra midten av 1800-tallet.

Jemenitter er et konservativt folk når det gjelder religion og kultur. De setter pris på felleskap, noe som vises gjennom stamme- og klantilknytninger. De har ikke hatt sivile regjeringer særlig lenge, slik at effekten av opprettelsen av nasjonalstaten er nesten fraværende jo lengre man kommer fra provinsens hovedsteder. Det er en utbredt fattigdom i landet, og mange, særlig på landsbygda er analfabeter.¹¹⁸

Jemenitter er svært gjestfrie og vennlige. De er stolte over sin sjenerøsitet. Ofte refererer de til profeten Muhammeds ord, som flere ganger priste jemenittenes gode egenskaper. Han sa en gang til sine følgesvenner:

"Folket fra Jemen har kommet til dere. De er svært vennlige og har myke hjerter. Troen (*īmān*) er jemenittenes og visdom (*ḥikma*) er jemenittenes[....]"¹¹⁹

Somaliere

Kunz¹²⁰ påpeker at det er en tendens til å se alle flyktninger fra et bestemt land eller region som en homogen gruppe. Men flyktninger fra et land kan flykte i ulike tidsperioder, ha forskjellige bakgrunn og ulike erfaringer, og kan til og med være fiendtlig innstilt til hverandre.

Heller ikke somaliere i Jemen er en homogen gruppe, og det lar seg selvfølgelig ikke gjøre å snakke om *ett* somalisk miljø. Noen har bodd der lengre enn andre, de kommer fra forskjellige deler av Somalia med forskjellige motiver, og tilhører forskjellige klaner og sosiale grupper.

Somaliere som kom til landet før eller de første årene av krigen, skiller seg vesentlig fra dem som begynte å komme til Jemen på slutten av 1990-tallet.

Ikke alle somaliere i Jemen er flyktninger. Før borgekrigen i 1991 bestod somalierne i Jemen hovedsakelig av fire grupper: Diplomater med familiene sine, universitetsstudenter, lærere og høyt utdannet arbeidskraft, etterkommere av migranter fra kolonitiden (hovedsakelig i sør). "*Somalierne var få. Når noen er få, vil andre respektere dem. Og de som var her*

¹¹⁸ Dresch, Paul. *A History of Modern Yemen*. (New York: Cambridge University Press, 1990).

¹¹⁹ al-Bukhārī, Muḥammad ibn 'Ismā'īl. *Ṣaḥīḥ al-Bukhārī. Kitāb al-maghāzī* 67, nr. 4127. (Bayrūt: Dār al-Kutub al-'Ilmiyya, 2007).

¹²⁰ Stein, N. Barry "The experience of being a refugee: Insight from research literature"
<https://www.msu.edu/course/pls/461/stein/MNREXP1.htm> (oppsøkt 21.11.2008).

hadde utdannelse. Etter Somalias sammenbrudd kom alle – gode og dårlige.” , sa den somaliske studenten ‘Uthmān.

I dag kan de grovt deles inn i følgende tre kategorier:

1) Etterkommere av migranter fra kolonitiden

Etterkommere av emigrantene fra den tiden både Nord-Somalia og Sør-Jemen var under britisk kolonistyre. Somalisk Samfunnssenter (*Jāliyya aṣ-ṣūmāliyya*) på *Ma‘allā* i ‘Aden som ble stiftet i 1920, står nærmest som et monument og minne fra den tiden. Deres tilknytting til Somalia er nokså svak, siden de har bodd i Jemen hele sitt liv. Seg i mellom snakker de ofte arabisk, og føler seg som jemenittiske somaliere.

2) ‘*Mawālida al-mahjar*’

For det meste består denne gruppen av andregenerasjons jemenitter som er født og oppvokst i Somalia. De blir kalt *mawālida* pga. sine jemenittiske røtter. Det kan dreie som om enten én eller begge besteforeldre, far eller mor.

Før krigen var de fleste bosatt i det sørlige Somalia. Som en minoritet uten nødvendig klanbeskyttelse, ble de en sårbar gruppe og var derfor de første som ankom Jemen som flyktninger. I følge offisielle tall kom 51.711 til Jemen de første årene av krigen.¹²¹ Det var et naturlig valg å flykte til Jemen siden de var etterkommere av jemenittiske handelsmenn som bosatte seg i Somalia. Begrepet *muwallad* er omstridt, og de bruker det ikke mellom seg.

Til tross for sine jemenittiske røtter og jemenittisk statsborgerskap, føler de seg ikke som fullstendig godtatt av samfunnet.

”Vi føler oss som flyktninger, jemenittiske flyktninger.” klager Omar Aḥmad Mubārak, lederen for tilbakevendte jemenitter i *al-Basātīn*. Videre legger han til: ”Jeg hører ofte ‘du er ikke en av oss’, selv om jeg har statsborgerskap”.

De var en minoritet i Somalia og forblir en minoritet i Jemen:

”Vårt problem er at jemenitter sier til meg ‘hei, somalier’ og somaliere sier ‘hei, jemenitt’. En *muwallad* er en med to mentaliteter – en jemenittisk mentalitet og en somalisk mentalitet.”

For Humaiqāni, politisjefen i *al-Basātīn*, er *mawālida* mer å regne som somaliere enn jemenitter: ”En *muwallad* har samme kultur som en somalier, fordi de har levd med hverandre.”

Dette gjør at de foretrekker å omgås somaliere. De beskriver Jemen som forfedrenes land (*arḍ al-ajdād*) og Somalia som moderlandet (*arḍ al-umm*). En viktig element som forsterker

¹²¹ ar-Rabīʿī, Faḍl ‘Abdullah Yaḥyā. *Al-Hijra wa-l-’indimāj al-ijtimāʿī*. (Dimashq: Dar al-‘Ilm, 2003), 73.

deres somaliske identitet, er det somaliske språket de snakker seg i mellom. Til tider *switcher* de over til arabisk. Ikke sjelden bruker de italiensk også.

3a) Ressurssterke flyktninger fra den første flyktningebølgen på 1990-tallet

Denne gruppen bestod først og fremst av folk med høyere utdanning og yrke. En god del av dem som kom til Jemen i denne perioden flyttet etter hvert til land i Vesten. Mange av dem som ble igjen, har funnet seg til rette i samfunnet og jobber i respektable jobber som leger, lærere, foretningsfolk eller arbeidere i oljebransjen. Disse kan sies å tilhøre Jemens middelklasse.

3b) Flyktninger fra de andre flyktningebølgene fra 2000 til i dag

Krigen i Somalia fortsatte med til tider intense kamper som gjorde at flyktningebølgen som avtok noe på slutten av 1990-tallet, på nytt blusset opp. Flyktningene bestod nå hovedsakelig av yngre mennesker, ofte fra bygda og uten utdanning. Som regel jobber kvinnene som hushjelp. De fleste menn er arbeidsledige, men hvis de jobber er det som regel snakk om lavtlønnede jobber som ingen andre vil ha. Mange tjener til livets opphold som bilpussere, skreddere eller gateselgere. Tigging er svært utbredt særlig i 'Aden. Mange overlever på matrester de får fra restauranter.

Hvilken påvirkning har flukten og livet i Jemen hatt på flyktningene

Krigs- og flukttraumer har mye å si for flyktningenes framtidige liv. Marx definerer en flyktning som *"en person hvis sosiale verden er blitt forstyrret"* ¹²² Det å komme til et nytt land med eget språk og kultur, oppleves som tungt av mange. Mange lider pga. tap av økonomisk og sosial status i eksil. *"Det finnes mange flyktninger som mener at flukten er slutten på deres liv"*, sier somaliske Ruqia.

Særlig for menn er det vanskelig å måtte akseptere såkalte 'lavstatus'-jobber. Svært vanskelige levekår gjør at enkelte tyr til kriminalitet. Noen kvinner prostituerer seg, mange tigger. For et stolt folk som somaliere er, blir dette store sosiale forandringer. Šālih kommenterte dette med trist stemme: *"Livet i Jemen har lært oss ting som ikke er av våre skikker og tradisjoner."* Da jeg spurte hva disse var, svarte han: *"Kvinner som jobber som danserinner på hotellene, prostitusjon, tigging."* Dette har resultert i at somaliske kvinner generelt har fått et svært dårlig rykte, som lite moralske. Jeg lurer på hvordan dette blir sett på og håndtert av

¹²² Marx, Emanuel. "The Social World of Refugees: A Conceptual Framework". *Journal of Refugee Studies* 3, nr.3, (1990): 189-203, 190. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/3/3/189> (opp søkt 27.11.2008).

andre flyktninger. Šālih svarer: "Ingen bryr seg om hva andre gjør. Folk har nok med sine egne problemer."

Hva er de største forandringene flyktningene har opplevd som følge av flukten? De fleste forandringene har skjedd i de sosiale relasjonene. Dette gjelder mikro- og makroforhold. Sosiale relasjoner som det tidligere ikke ble stilt spørsmål om, er blitt forandret grunnet eksil-livets nye behov. Klantilhørighet, den kanskje viktigste tilhørigheten i Somalia, har i eksil en annen, og mindre sentral rolle.

Klantilhørighet har mindre å si i eksil

Selv om klantilhørighet fortsatt spiller en viktig rolle blant flyktninger, er konteksten forskjellig fra den som finnes i Somalia. Mulighet for en voldelig klanideologi i konkurransen om landområder og naturressurser, finnes ikke i Jemen, noe som gjør at konflikten mellom de forskjellige klanene ikke er blitt overført til livet i eksil. For mange er dette enda et bevis på det absurde med hele krigen. Somaliske flyktningen 'Umar sa:

I Somalia kriger forskjellige klaner mot hverandre, mens i Jemen bor medlemmer av de samme klanene med hverandre i en og samme leilighet!

Uten noe å strides over vil, den positive siden ved klansystemet komme til synet. "Uten politikk er klaner noe bra, men blandet med politikk noe skittent", sier Muhammad 'Ali Hersi, leder av den somaliske foreningen i Šan'a'. Han forteller om klansystemet som en nyttig samfunnsorganiseringsmodell hvor solidariteten mellom klanmedlemmer står sterkt. Han forteller at det første en somalier gjør når han ankommer et sted, er å lete etter medlemmer av sin klan. Disse vil da ta hånd om ham og gi ham tak over hodet. Mine informanter var svært stolte når de fortalte om denne klansolidariteten. Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden, sa:

Tilknytning til klaner er blitt mindre nå, men finnes fortsatt. Folk legger ikke vekt på hvilken klan de er fra, men hvis de blir spurt svarer de 'jeg er fra den og den klan'. Klanens funksjon er nå blitt forandret til en type forsikring, samfunns-forsikring. Den har forandret sin natur fra Somalia og tilpasset seg samfunnsforholdene i Jemen.

Men diskriminering på grunnlag av klantilhørighet finnes fortsatt. "Du tilhører ikke noen klan" ble det sagt til Muhsin av faren til jenta han ønsket å gifte seg med. Misnøyen fra jentas far var stor. Enkelte steder er det blitt rapportert om vold grunnet(manglende) klantilhørighet. Mest i Kharaz-leiren. Særlig medlemmer av Bantu-folket er utsatt.¹²³

¹²³ Somali Bantu Intellectuals Committee. "Somali Bantu Refugee Yemen - Report". (Kharaz. Uten skrive dato).

Jemenitter som omgås somaliere har også lagt merke til dette. Politimannen i *al-Basātīn* synes det er rart når enkelte flyktninger klager om rasisme fra jemenitter: *"Han tilhører klanen, og han tilhører ikke klanen. Bror, det finnes rasisme mellom dem selv."*

Organisering av boliger i *Kharaz*-leiren skjer etter klan-tilhørighet. De som var en minoritet i Somalia, som Banto og Banadir, forblir en minoritet også i eksil. Deres representanter forteller om regelmessig diskriminering fra andre flyktninger. I *al-Basātīn* finnes det et råd sammensatt av 14 medlemmer, med en mann og en kvinne fra sju forskjellige klaner. I følge Muhammad Dirriyah, leder for Samfunnssenteret i *al-Basātīn*, tar de seg av tvister mellom flyktninger. Klarer de ikke å løse tvister og konflikter, overtar politiet saken.

Den yngre generasjonen som har vokst opp i eksil, legger mindre vekt på klanen, enkelte til og med motarbeider den aktivt og ser det som en årsak til splittelse og strid. *"Vi har ingen nytte av klansystemet"*, sier flyktningen Šāliḥ, som har vært aktiv i *Kharaz*-leiren. Han forteller meg stolt at ledelsen i *Kharaz*, flyktningeleiren, 'Block leaders community' ikke er basert på klantilhørighet. Somaliske studenten 'Uthmān beskriver klanen (*qabīla*) som en sykdom (*marāḍ*) og kreft (*saraṭān*) i det somaliske samfunnet, men innser at det skal mye til for å forandre på dette: *"Å forandre dette kan vi ikke, fordi vi bor i et samfunn som selv er klan/stammebasert"*

***Nikāḥ aswad* ('Svart ekteskap')**

Selv om mange kvinner er økonomisk uavhengige av menn fordi det er lettere for kvinner å finne betalt arbeid enn for menn, avhenger de fortsatt av dem sosialt. I Somalia, så vel som i Jemen, er mannlig beskyttelse viktig for kvinner, og kvinner som ikke har mannlige slektninger som kan fungere som deres verger (som fedre, brødre, ektemenn eller sønner), risikerer å bli trakassert.

Dette har ført til et nytt fenomen blant flyktninger. Ofte gifter kvinner seg før de kommer til Jemen for å ha en mannlig beskyttelse under turen. Ekteskap er lett å arrangere blant flyktninger, og er ikke alltid basert på en skriftlig kontrakt, derav betegnelsen *nikāḥ aswad* ('svart ekteskap'). Ekteskapet opphører ikke med ved reisens ende, og de kan leve en stund sammen og som regel få barn. Det at trakassering og (seksuelle) overgrep er vanlig, forklarer hvorfor mange somaliske kvinner som reiser på egen hånd til Jemen bestemmer seg for å gifte seg på denne måten. Šāliḥ mener at jentene lures til slike forhold:

Kontrakten finnes, men er ikke lovlig. Man kan dra til hvem som helst og si 'gift meg med henne'. Uten dokument, uten noen papirer. Dette skjer oftest når en jente først kommer fra Somalia. Før hun forstår forholdene i Jemen. Etterpå forstår hun disse forholdene, men har fem, seks barn. Dette er 'nikāḥ aswad'. Vi kunne skrive en hel bok om dette. Det finnes til og med i Somalia. Men det er ikke en somalisk skikk, det er et nytt fenomen.

Menn uten noen form for inntekt, sikrer seg økonomisk ved å gifte seg. Mange av disse mennene ser på slike ekteskap som midlertidige, uten noen form for ansvar. I det øyeblikket hvor det kreves av dem at de viser ansvar, som for eksempel hvis kona blir gravid eller føder, er det svært vanlig å bare stikke av. Begge parter bruker ekteskap strategisk uten å se det som en livslang relasjon, og når forholdet ikke er tilfredsstillende, krever de skilsmisse eller separasjon.

Alenemora Maryam

Maryam (31) har en slik historie å fortelle. Hun kom til Jemen som 18-åring og giftet seg for å få endene til å møtes siden lønnen hun tjente i 'Aden var svært liten. Jobben hun hadde, var som renholdsarbeider på et av hotellene i byen, og lønnen lå på rundt 6-7.000 riyal¹²⁴. Da sønnen Riyāḍ (5) ble født, var ikke faren hans der lenger. Han simpelthen gikk sin vei. Nå var Maryam i en enda vanskeligere situasjon enn før, med et lite barn å forsørge. I håpet om å få det bedre, giftet hun seg på nytt. De fikk dattera Jamīla (3) sammen, men mannen nektet å 'dele en eneste riyal' med familien. Maryam fikk nok av ham og dro til Ṣan'ā', hvor jobbmulighetene er større og lønnen bedre. Nå leier hun et rom i aṣ-Ṣāfiyya og jobber som hushjelp. Lønnen er på 15.000 riyal.

Mange somaliske kvinner med barn er separerte eller skilte. Det nye familiemønsteret kan få menn til å føle at deres autoritet som familiens overhode er truet, noe som kan gi utslag i økt vold mot kvinner.

Endring av tradisjonelle familieroller

En annen påvirkning livet i eksil har hatt på familien og tradisjonelle familieroller er en forandring i ekteskapspraksis blant flyktninger.

Det somaliske samfunnet er et patriarkalsk samfunn hvor kvinner har en lavere sosial status enn menn. Mange endringer har funnet sted i det siste århundre, særlig etter utbruddet av borgekrigen i 1991, da kvinner i mye større grad erstattet menn som den økonomiske forsørgeren i familien. Det samme har skjedd i somalisk diaspora. Menn opplever tap av autoritet. Menn har større problemer enn kvinner med å finne arbeid, bl.a.

¹²⁴ 1 dollar = 200 YRL (jemenittiske riyal), pr.1.9.2008.

fordi kvinner er mer villige til å godta lavstatusjobber, mens menn anser mange av de jobbene de får tilbudt som ydmykende. (se Kibreab og Gardner og El Bushra) ¹²⁵

Forholdet mellom kjønnene endres alltid som følge av migrasjon og flukt. Endringene i kjønnsrelasjoner blant somaliere i diaspora, er blitt registrert av flere forskere. (se Farah og al-Sharmani). ¹²⁶

Kjernefamilien er i krise. I følge Ahmed Adam, Somalias konsul i 'Aden, råder det en tilstand av kaos i familierelasjonene. Dette forklarer han med den sosial bakgrunnen til flyktningene som kom til Jemen de siste årene, som ofte er analfabeter og fra de laveste sosiale lag. ¹²⁷

'Abdullah Muḥammad Ṭāhir, en selvutnevnt *shaikh* uten autorisasjon fra staten, som vier og skiller folk i *al-Basātīn*, forteller at så langt i år (april 2007) har han hatt 2000 tilfeller av skilsmisse og 200 nye ekteskap. Året før var det 3551 skilsmisser mot 431 inngåtte ekteskap. ¹²⁸ Ṣāliḥ forklarer en mulig årsak til en slik utvikling:

Tilfeller av skilsmisse er blitt svært utbredt. Mannen har ikke noen jobb og klarer ikke å ha kontroll over sin kone. Dette har forårsaket mange skilsmisser. En kvinne kan for eksempel gå og jobbe som hushjelp hos jemenitter. Når hun kommer hjem spør mannen hvorfor hun er sen, og hun sier hun kom sent pga. mye arbeid.

Konklusjon

Kun et fåtall somaliske flyktninger bor i *Kharaz*, den eneste leiren i landet. Forholdene i leiren er uutholdelige. Dette, samt jakten etter jobb og bedre økonomiske og sosiale levekår, gjør at flyktningene forlater leiren og bosetter seg i byene. Karakteristisk for somaliere i Jemen er at de har en tendens til å leve nær hverandre på noen få steder, heller enn spredt ut over hele landet. Dette er delvis knyttet til kulturelle preferanser, og tilgang til sosiale nettverk. For en nyankommen er det av stor betydning å kunne få hjelp av slektninger, venner eller folk fra samme klan. Somaliere føler seg mer tilfreds i *aṣ-Ṣāfiyya* og føler seg ikke som fremmede. I 'Aden, særlig i slummen *al-Basātīn* er denne følelsen enda sterkere. Både *aṣ-Ṣāfiyya* og *al-Basātīn* sammenlignes med Mogadishu.

¹²⁵ Kibreab, Gaim. "Eritrean Women Refugees in Khartoum, Sudan, 1970-1990". *Journal of Refugee Studies* 8, nr.1, (1995): 1-25, 11. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/8/1/1> (oppsøkt 27.11.2008).

Gardner, Judith og Judy El Bushra. *Somalia: The Untold Story - The War through the Eyes of Somali Women*. (London: Pluto Press, 2004), 105.

¹²⁶ al-Sharmani, Mulki. "Living transnationally: Somali diasporic women in Cairo", *International Migration* 44, nr.1 (2006): 55-77. <http://www3.interscience.wiley.com/journal/118586635/abstract> (oppsøkt 28.11.2008). Farah, Nuruddin. *Yesterday, Tomorrow: Voices from the Somali Diaspora*. (London og New York: Cassell. 2000).

¹²⁷ ash-Shar'abī, Jilāl. "aṣ-Ṣūmāliyyūn fī l-Yaman (malaff)". *Mudawwana Nabīl*. 29.04.2007, <http://mohanned.katib.org/comment/reply/38> (oppsøkt 27.11.2008).

¹²⁸ Ibid.

Flyktninger fra Somalia består av forskjellige grupper. Hovedskillet går mellom dem som kom på 1990-tallet, hvor det er en god del ressurssterke, og de nyankomne fattige, ofte flyktninger fra rurale strøk. Det er også en tendens at stadig flere enslige flyktninger kommer.

Krigsutbruddet, etterfulgt av livet i eksil, har påvirket flyktningenes tidligere sosiale relasjoner. Klantilhørighet har mindre å si, selv om klansolidaritet fortsatt er viktig, særlig for de nyankomne. Livet i eksil har utfordret og omformet tradisjonelle kjønns- og familieroller og -forestillinger. Det er en klar forskjell mellom somaliske kvinner og menn når det gjelder tilgang på arbeid. Kvinner har mye lettere for å finne arbeid, og jobber hovedsakelig som hushjelp for jemenittiske middelklassefamilier. Dette har gitt kvinner mer økonomisk makt. Mannen, som tradisjonelt var den som tok seg av husets finanser, står nå ydmykt tilbake, uten jobb. Dette har resultert i et høyt antall skillsmisser. Praktiseringen av '*nikāḥ aswad*', ikke registrerte ekteskap, er også utbredt. Slike ekteskap brukes ofte strategisk av begge parter uten å se det som en livslang relasjon.

7 Forholdet mellom flyktningene og lokalbefolkningen

Dette kapitlet tar for seg forholdet mellom somaliske flyktninger og deres jemenittiske verter. Hvordan kan vi beskrive relasjonene mellom flyktningene og vertsnasjonen? Fremstillingen er sentrert rundt tre temaer: Likheter og forskjeller, sosial kontakt og holdninger og oppfatninger.

”Somaliere og jemenitter er som ett folk”, sa en av mine somaliske informanter. Mange andre snakket heller om forskjellene. Hva er disse sosiokulturelle likhetene og forskjellene mellom flyktningene og vertsnasjonen? Hvilken betydning spiller en felles religiøs tilhørighet hos flyktningene og vertsnasjonen? Hva med de sterke historiske bånd mellom de to nasjonene?

Langt de fleste flyktninger i Jemen bor i byene. Dette gjør at de stadig omgås jemenitter. Hvordan kan vi karakterisere den hverdagslige sosiale kontakten dem i mellom? Hvordan og i hvilken grad blir man kjent med hverandre? Informantenes utsagn, samt egne observasjoner, viser at det er enkelte forskjeller i flyktningenes sosiale liv i Şan‘ā’ og ‘Aden. Hva skyldes denne forskjellen og hvordan påvirker den flyktningenes liv og deres forhold til jemenitter?

Myndighetene hevder at flyktninger er et forstyrrende sosialt element. Hvilke av flyktningenes skikker og tradisjoner kan virke truende på jemenittiske verdier og samfunnsorden? Jeg hevder at på tross av enkelte kulturelle forskjeller kan ikke disse være en barriere som hindrer somaliske flyktninger i å bli en integrert del av samfunnet.

Gjennom min empiri viser jeg til eksempler på hvordan jemenitter og somaliere oppfatter hverandre. Jeg prøver å svare på følgende spørsmål: Hva mener de to folkegruppene om hverandre? Finner man forestillingen om ‘den somaliske faren’ hos mannen i gata? Har jemenittenes holdning overfor flyktninger forandret seg siden den første flyktningestrømmen på 90-tallet? Er vert-gjest-forholdet fortsatt gjeldende? Mange

utsagn presenterer de vanligste oppfatninger, oftest basert på sladder eller usann og fordomsfull informasjon som sirkulerer i samfunnet.

Likheter og forskjeller

Mange informanter jeg snakket med, la vekt på likheten mellom somaliere og jemenitter. Dette var særlig tilfelle blant mine somaliske informanter. For enkelte var de så godt som ett folk. De insisterte på at det er ingen vesentlige forskjeller mellom dem. *"Somaliere og jemenitter er som ett folk. Ett folk!", "Det er kun havet som skiller oss", eller "Rundt 70 % av våre skikker og tradisjoner er like"*, var noen av svarene jeg fikk på spørsmålet mitt om likheter og forskjeller mellom somaliere og jemenitter. Dette ble begrunnet med sterke historiske bånd og felles tilhørighet til den islamske troen. Til og med klesdrakten er lik, understreker 'Uthmān:

Vi kler oss i mawwāz, de kler seg i mawwāz. Vi bærer kufiyya, de bærer kufiyya. Vi tygger qāt, de tygger qāt. Våre skikker og deres skikker er noenlunde like fordi de er klan/stammetradisjoner.

Jemen og Somalia er begge land med en svært homogen befolkning, og preges av en egalitær kultur. Qabīla (stammen, klanen) er en viktig faktor i samfunnsrelasjoner. Somaliske Ahmed sa:

Begge grupper er veldig sosiale, begge er veldig enkle. Maten er den samme, hovedsakelig ris og kjøtt. Felleskap rundt måltidene, det at man spiser sammen er viktig.

Andre igjen la større vekt på forskjeller. For Ruqia var det viktig å understreke at hun kommer fra Afrika, og at Somalia på tross av landets nære bånd til Jemen og den arabiske halvøya er et afrikansk land:

Vi er to forskjellige land. Vi er fra forskjellige kontinenter: Asia og Afrika, først og fremst.

Felles religion ble trukket inn som en viktig faktor. Islam spiller en viktig rolle både i jemenittenes og somaliernes liv, selv om de fleste somaliere jeg møtte framstod som mindre konservative enn jemenitter. I følge *Global Peace Index*¹²⁹ for 2008 er betydningen av religion i politikk og sosialt liv i både Jemen og Somalia rangert til 4 av mulige 5. Men tilhørighet til samme religion betyr ikke nødvendigvis samme religiøs praksis. Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden forklarte det slik:

¹²⁹ Global Peace Index 2008. *Somalia*

<http://www.visionofhumanity.org/gpi/results/somalia/2008> (oppsøkt 27.11.2008).

. Yemen

<http://www.visionofhumanity.org/gpi/results/yemen/2008> (oppsøkt 27.11.2008).

Vi er alle muslimer. Men islam blir praktisert av alle på sin måte. Hos oss i Somalia har vi vårt eget levesett, og jemenitter har sitt levesett.

Somaliske flyktninger i Jemen finner at deres muslimske identitet er differensiert i en arabisk muslimsk setting hvor deres ikke-arabiske etniske, kulturelle og språklige bakgrunn plasserer dem i en underordnet status.

Enkelte uttrykte klart at det var viktig å ta vare på sin somaliske særegenhet. Omar, lederen for tilbakevendte jemenitter i *al-Basātīn* kommenterte dette slik: *"Skikker og tradisjoner er viktigere enn alt annet."*

Enkelte kulturelle forskjeller har vært en utfordring for forholdet mellom jemenitter og somaliere: *"Kulturforskjeller har forårsaket mange problemer for oss."*, sa Somalias visekonsul i 'Aden. 'Uthmān mente også dette:

Forskjell i skikker og tradisjoner har påvirket somaliernes omdømme på en negativ måte. Noen sier til og med at 'somaliske jenter er jenter uten moral'.

Hva er så denne forskjellen? Hvilke somaliske skikker og tradisjoner har jemenitter vansker med å godta? Jeg vil nå se på noen av forskjellene og likhetene slik som mine informanter presenterte disse.

Forholdet mellom kvinner og menn

Et punkt som uten unntak ble nevnt av både jemenitter og somaliere som en klar forskjell mellom de to folkene, var deres syn på forholdet mellom kvinner og menn. Begge gruppene mente at somaliere har et mindre konservativt syn på separate sfærer for kvinner og menn. Somalierne hadde mye friere sosial omgang mellom kvinner og menn, noe som var det stikk motsatte avrådende praksis i det jemenittiske samfunnet. Denne ble beskrevet som *infitāḥ*. Jeg velger å oversette *infitāḥ* som liberale holdninger, åpenhet i samhandlingen.

Begrepet hadde negative konnotasjoner når det ble brukt av jemenitter. *"Somaliere er liberale"*, sa Wasīm og viste tidlig at han ikke anså det som moralsk riktig. Også Hishām anså somaliernes liberale holdninger som en stor forskjell mellom de to folkene: *"De er mer liberale enn oss"*, sa han.

Til forskjell fra jemenitter la ikke de somaliske informantene en negativ konnotasjon i begrepet *'infitāḥ'*. En av dem sa: *"Vi somaliere er veldig liberale"*. Måten han sa dette på, var fylt med en dose stolthet. Utsagnet hans *'veldig liberale'* må ses i lys av den konservative jemenittiske praksisen i omgang mellom kjønnene.

Jemenitter ser på somaliernes praksis på dette området som det største hinderet for en sosial omgang med dem. For mange var det et tegn på dårlig moral, noe som skapte et

feilaktig, stereotyp bilde av somaliske kvinner som lite moralske. De fleste somaliere jeg møtte snakket stolt om en friere interaksjon mellom kjønnene som en positiv praksis. De forsvarte den og anså den som et resultat av større kulturell bevissthet enn det som var tilfelle blant deres jemenittiske verter.

Somaliske Ahmed, som jobbet med et FNstøttet prosjekt i *al-Basātīn*, sa:

Somaliske kvinner er likestilte med menn. Selv om det er et stykke igjen å gå, kan vi si at somaliske kvinner er frie. Mange kvinner jobber, de trenger ikke ha mannlig følge for å gå ut. Når de kom til Jemen har det skjedd en kulturkonflikt, kan vi si. For jemenitter var denne åpenheten et sjokk. Mange av dem tenkte: Hva er det som er galt med somaliske menn? Hvorfor kan de ikke styre sine kvinner?

Liberale holdninger til omgang mellom kjønnene blant somaliere observerte jeg selv og la tydelig merke til. F.eks. håndhilsing mellom kvinner og menn var jeg ofte vitne til hos mine somaliske informanter. Det samme gjelder sammenkomster hvor kvinner og menn sitter sammen. I noen tilfeller observerte jeg kvinner som tygget *qāt* sammen med menn. I det djiboutiske samfunnshuset var kvinner serveringsdamer. "*Samīra!*", ropte menn ofte og bestilte det de ønsket fra kaféen.

Både 'Uthmān og Ruqia uttrykte at de ser på jemenittisk praksis som streng på dette området. Ruqia sa:

*Her i Jemen har de andre skikker og tradisjoner, som skiller seg helt fra våre. En jente går ikke ut. Hos dem [jemenitter] går en jente ikke ut uten å være en hore. Eller det å ha menn som venner, tygge *qāt* med dem... [...] De tenker ikke klart.*

'Uthmān forundres over at jemenitter kan være så konservative. Han synes at jemenitter av og til stiller rare spørsmål, som f. eks: "*Din kone spiser foran andre mennesker?*" "*Hva er problemet, bror, er hun ikke et menneske?*", svarer han.

Noe slikt er ikke akseptert av jemenitter: "*De kan for eksempel sitte tjue stykker i et rom, menn og kvinner sammen. Dette er ikke mulig i Jemen.*", sa den jemenittiske journalisten Muḥammad al-Kibṣī.

Sosialisering/ privatsfære

Den private sfæren syntes å være viktigere/helligere hos jemenitter enn hos somaliere. For jemenitter er det for eksempel uhørt å ha noen på besøk når mannen, familiens overhode, ikke er til stede. Dette er ikke tilfelle hos somaliere, noe som illustreres her av den somaliske ungdommen 'Umar:

Hvis du har en avtale med en jemenitt kan du ikke komme inn i huset hans. De har jemenittiske skikker. Ingen utenom den som bor der kan komme inn. Mens vi somaliere... jeg kommer inn i andres hus, det er helt vanlig. Dette er en ting vi gjør forskjellig.

Også Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden, trakk dette frem som en tydelig kulturell forskjell.

Vi har en del skikker som ikke blir godt mottatt i Jemen. Dette har forårsaket mange problemer for oss. F. eks. når kona og barna mine er hjemme kan andre somaliere komme mens jeg ikke er til stede, og spise hvis det er tid for mat, og kanskje tygge qāt. De blir servert te og kaffe. Dette er vår kultur. Mens hos jemenitter... de ville si at dette er d'āra (prostitusjon). Dette er en type zina (prostitusjon), sier de. Hos dem er det forbudt til og med for broren din å gå inn i huset ditt mens du er borte.

"Dette har forårsaket mange problemer for oss" sier visekonsulen. Et av disse problemene er uoverensstemmelser med huseiere som leier ut boliger til flyktninger." 'Uthmān forteller her hvordan enkelte huseiere reagerer på at somaliere får så mye besøk:

Dere somaliere har et problem med at dere er så mange. Dere sier at kun du og din kone skal bo i leiligheten, og etter en til to uker er dere en hel gruppe.... Først var dere to og etter to uker, mā shā' llah, ti-tjue.

"I hvert rom bor det en familie", var 'Umars beskrivelse av boforholdene hos de fleste flyktningene. Økonomiske vansker gjør at mange deler en og samme leilighet. Man betaler da for det rommet man bruker. 'Umar bor i en slik leilighet.

Jeg bor med en venn og jenter som jeg er i slekt med, fra samme klan. Vi deler husleien." Når jeg igjen spør hvor mange som bor i leiligheten svarer han: "Vi er fire menn, nei...tre menn og fem kvinner og et barn. Husleien er 28.000 riyal, 7.000 pr rom.

Hans usikre svar på hvor mange bor i leiligheten kan ses på som om det til tider er flere enn dem som bor der fast. Om de er kun på besøk eller bor der for en periode, avhenger av øynene som ser. For jemenittiske huseiere er dette uakseptabelt.

Veldig ofte bor det langt flere i leiligheten enn det som er avtalt i utgangspunktet. Somaliere forklarer dette som et uttrykk for tradisjonell solidaritet overfor venner, kjente og folk fra samme klan. Særlig de første årene mistenkte mange jemenitter at disse leilighetene ble brukt som bordeller siden så mange "gikk inn og ut, dag og natt." Ikke sjelden skyldes disse besøkene felles qāt selskaper.

Qāt-bruk

Qāt er blitt et sentralt sosialiseringselement og velkjent rekreasjonsstimuli i både den jemenittiske og den somaliske kulturen. Qāt er et mildt narkotisk stoff som gir en følelse av mild eufori og spenning. Brukeren blir svært snakkesalig av rusen, som varierer avhengig

av qāts kvalitet og dermed prisen. Den kan nærmest betegnes som et 'sosialt lim'.¹³⁰ Alle de stedene som jeg besøkte (unntatt moskéene) hvor somaliere og jemenitter kunne sitte sammen på fritiden, var steder egnet for qāt-tygging. "... vi [somaliere] tygger qāt og de [jemenitter] tygger qāt, sier den somaliske studenten 'Uthmān.

Det å tygge qāt er en veldig utbredt vane og et vanlig tidsfordriv i både Somalia og Jemen.¹³¹ Viktigheten av qāt i det jemenittiske samfunnet forstås bedre hvis vi ser på statistikken. Det anslås at rundt 90 % av mennene og ca. 50 % av kvinnene tygger qāt i Jemen.¹³² Qāt- selskaper er derfor den vanligste sosialiseringsarena mellom disse to qāt-elskende nasjoner. En viktig forskjell dog er at qāt-tygging blant somaliere er en aktivitet forbeholdt menn, og man finner sjelden somaliske kvinner som tygger. Min somaliske informant Maryam tygget qāt "av og til". Et av våre møter var en qāt-sesjon som jeg beskriver lengre ned.

For de fleste er qāt-bruk en måte å legge livets bekymringer bak seg på. "Det er flukt fra virkeligheten. Når jeg vil koble av, tygger jeg qāt", sier jemenitten Ḥamūd. Qāt-bruk er svært utbredt blant flyktninger, til tross for de høye kostnadene det fører med seg.

Utdrag fra dagboken:

Søndag, 27.1.2008

Jeg sitter med noen av mine informanter i et lite rom i aṣ-Ṣāfiyya. Klokken er 10 om kvelden, tre kvinner og fire menn sitter sammen, ser på TV, småprater – og *alle* tygger qāt. En yngre mann ankommer rommet, han tygger også. På spørsmålet om han har jobb, svarer han negativt. Vi hadde nettopp diskutert hvor trange levekår flyktninger må ha hvis månedslønnen er på 15.000 jemenittiske riyal (75 dollar). Jeg klarer ikke å la være å tenke på regnestykket. Den billigste daglige dosen qāt kan fåes for 300-400 riyal. En som benytter qāt daglig, vil ha et månedlig qāt-forbruk på rundt 10.000 riyal!

Få flyktninger har råd til å tygge qāt daglig, men det virker som om qāt i større grad blir et sosialt problem blant flyktninger, på lik linje med samfunnet for øvrig. Ifølge somaliske Ahmed, som hadde god innsikt i flyktningenes boforhold i al-Basātīn, bruker mange sine penger på qāt heller enn på sine barns skolegang.

¹³⁰ Muḥammad 'Abd al-Āṭī. "al-Qāt l-akthar intishāran fī l-Yaman wa-l-Qarn al-'afriqī". *al-Jazīra*. 03.10.2004, <http://www.aljazeera.net/NR/exeres/CBE87A05-3DC0-491D-85F6-DEB2CDBD0B5C.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

¹³¹ Māhir Khalīl. "al-Yamanīyūn wa-l-qāt É thaqāfa "takhzīn" abadiyya". *al-Jazīra*. 06.07.2008, <http://www.aljazeera.net/news/archive/archive?ArchiveId=1094377> (oppsøkt 27.11.2008).

¹³² "Maḍgh al-qāt fī l-Yaman: bad' ṣafḥa jadīda". *Munaẓama aṣ-Ṣiḥḥa l-ālamīyya*. 01.10.2008, <http://www.who.int/bulletin/volumes/86/10/08-011008/ar/index.html> (oppsøkt 27.11.2008).

Graden av sosial kontakt

Sosial kontakt mellom ulike grupper har innvirkning på folks holdninger. Mangel på sosial kontakt kan resultere i større skepsis til hverandre og opprettholdelse av fordommer og feilaktige antakelser.¹³³

Kontakten mellom flyktningene og vertene skjer mest i de urbane områdene. Bomønsteret har mye å si for kontakten. Grabundzija¹³⁴ viser til at integrasjon av flyktninger har foregått mye bedre i Ta'izz enn den har gjort det i Ṣan'ā' eller 'Aden. En av grunnene kan være at den sosiale avstanden er mindre i Ta'izz, bl.a. grunnet mindre bosegregasjon mellom flyktninger og lokalbefolkning. Wasīm, en av mine jemenittiske informanter poengterte også dette:

Somaliere bor konsentrert, noe som gjør at de lettere praktiserer mange av sine tradisjoner, i gruppen. Hvis de bodde spredt, ville de bli integrert i samfunnet 100%. Men siden de konsentrerer seg i enkelte områder, minsker dette deres integrasjon.

Et fellestrekk med alle svar var at en begrenset sosial kontakt bl.a. skyldes manglende felles arena hvor de to folkegruppene kan møtes. Organisert kontakt mellom jemenitter og somaliere er nesten fraværende. "Det er kun på jobben at jeg har kontakt med jemenitter." sa somaliske Maryam, som jobbet som hushjelp hos en jemenittisk familie. En annen somalisk informant beskrev forholdet til jemenitter som "mislykket".

Videre ønsket jeg å utforske hvilke type kontakt som finnes mellom flyktninger og jemenitter. I de følgende eksemplene forteller mine informanter hvordan de ser på vennskaps- og ekteskapsbånd mellom disse gruppene.

Overfladisk vennskap

Få av mine informanter hadde personlige venner blant 'de andre'. Selv de som bodde i områder med høy konsentrasjon av flyktninger hadde ikke noen betydelig vennskapelig omgang med dem. Jemenitten S'ad, som har bodd i aṣ-Ṣāfiyya de siste 8 årene, svarer at han har ingen venner blant somaliere. Like etter retter han på utsagnet sitt og sier at han likevel har to somaliske venner. Vennskap mellom somaliere og jemenitter ble utelukkende beskrevet som "overfladisk vennskap" av alle informantene mine. Avstanden de holdt til hverandre var tydelig.

¹³³ Ritland, Agnes Aall. *Skepsis til "de fremmede". En studie av mekanismer bak sosial og etnisk segregasjon*. Cand.polit - avhandling. (Universitetet i Oslo, 1996), 18.

¹³⁴ Grabundzija, *Movements of Somali Refugees and Asylum-Seekers and States' Responses Thereto - Country Study: Yemen*, 24.

”Det finnes ingen kjærlighetsbånd”, sier Ruqia når hun forteller om sin jemenittiske venninne hun studerte med. De samarbeidet godt på lærestedet de gikk sammen på, ringte hverandre hvis en av dem ikke kom og hadde forholdsvis god kontakt. Men det å omgås på fritiden var ikke aktuelt. ”Hun spurte aldri meg, og jeg spurte aldri henne”, sier Ruqia.

Jemenitten Niḍāl forteller noe liknende:

Jeg har tre somaliske venner. Jeg kjenner dem fra universitetet... men jeg dro aldri hjem til dem.

Både Ruqia og Niḍāl ble kjent med sine venner som studenter. Enkelte av informantene forklarte fravær av slikt vennskap med manglende felles møtearenaer. Blant annet sa Niḍāl:

Kontakten jeg har med somaliere, er de guttene som vasker bilen min. Det er vanskelig å komme i kontakt med dem. Kontakter og vennskap oppnås på steder som skole, studier, kurs, jobb. Når jeg ikke møter dem der, hvordan skal jeg ellers bli kjent med dem?

Andre igjen mente at flyktningene foretrekker å være blant sine egne, og viser liten vilje til å omgås jemenitter. Mange somaliere bodde i Wasīms nabolag, men han hadde ikke mye kontakt med dem. *’De velger å holde seg for seg selv.’*, sa han.

Det at somaliere holder seg mest sammen med sine egne, er kanskje ikke deres eget valg. Muḥammad al-Kibṣī, journalisten i den engelskspråklige avisen Yemen Observer, mente at somaliernes dårlige omdømme gjør at jemenitter er blitt mer reserverte overfor somaliere. De møter fordommer i samfunnet. Det var f. eks. en vanlig oppfatning blant folk at jemenitter som har nær kontakt med somaliere som regel driver med noe kriminelt eller noe som ikke er sosialt akseptert.

Ekteskap mellom jemenitter og somaliere

Ekteskapet i Jemen regnes som et av livets viktigste prosjekter. Tradisjonelt har valg av ektefelle som oftest blitt arrangert av ens nærmeste familie. På grunn av det sosiale hierarkiet forventes det at en gifter seg med en fra samme samfunnslag. Flyktninger havner nederst på denne rangstigen, og et ekteskap med dem er ikke sosialt akseptert. Mange av de ekteskap som inngås mellom jemenitter og flyktninger forblir hemmelige i frykt for negative reaksjoner fra den jemenittiske familien. Somaliske Ruqia hadde vansker med å forstå hvorfor somaliske jenter velger å gå gjennom noe så ydmykende.

- Han kan si til deg at han elsker deg og vil gifte seg med deg, men klarer ikke gjøre dette kjent for foreldrene.

+Så du sier at samfunnet ikke aksepterer at en jemenitt gifter seg med en somalisk dame?, spør jeg.

- Aldri, aldri, aldri!, svarer Ruqia.

Et ekteskap i Jemen er ikke kun et bånd mellom en kvinne og en mann, men mellom to familier. Jeg ble fortalt om eksempler hvor ekteskapet, på tross av at det fungerte fint, ble oppløst grunnet press fra mannens familie. Det er viktig å presisere her at disse ekteskap kun foregår mellom jemenittiske menn og somaliske kvinner. At en jemenittisk kvinne gifter seg med en somalier, er uhørt. Den somaliske ungdommen Šālih sa:

Noen jemenittiske brødre giftet seg med somaliske kvinner, men det at somaliere gifter seg med jemenittiske kvinner, skjer aldri... skjer aldri!

Enkelte jemenitter beskrev ekteskap med somaliere som "midlertidig ekteskap", eller "interesses- og fornøylesesekteskap". Hvorfor?

Økonomiske årsaker ble oppgitt som en avgjørende faktor for at slike ekteskap forekommer, til tross for samfunnets manglende aksept. Jemenitter velger ekteskap med somaliske kvinner fordi de ikke har råd til å betale en dyr medgift (*mahr*) som jemenittiske kvinner krever, ble jeg ofte fortalt. Jemenittiske Wasīm er 28 år, og har nettopp giftet seg.

For å gifte seg med en jemenittisk dame trenger man mye penger. Man trenger minst en million (jemenittiske) riyaler (ca. 5.000 dollar) kun for medgift, og like mye for selve festen. Somaliske jenter krever 50.000 riyaler (ca. 250 dollar).

Jemenittiske damer krever for mye, mener han. Hans yngre venn Muṣṭafa, som satt ved siden av oss og hørte på vår samtale, la til: "De gifter seg til og med med en gal mann, bare for å gifte seg". Han mente at flyktningenes vanskelige situasjon gjør at de godtar de dårligste valg. For somaliske kvinner er et ekteskap med en jemenitt, selv om det er midlertidig, en mulighet for å sikre seg økonomisk. Wasīm fortalte at de som gifter seg med flyktninger tenker slik:

På grunn av økonomien vil jeg gifte meg med en somalisk dame. Når jeg får råd, gifter jeg meg med en jemenittisk dame og stifter familie.

Også Hishām mener at billigere medgift er hovedårsak til at disse ekteskap inngås. Men basert på et så løst grunnlag som midlertidig økonomisk gevinst, varer disse ekteskapene ikke lenge når de kulturelle forskjellene blir for store:

Grunnen til at jemenitter velger å gifte seg med somaliske jenter er at de ikke krever så mye som jemenittiske jenter. De er fornøyde med det de får. Men slike ekteskap, selv om de varer litt, oppløses etter en stund. Vi er forskjellige. Det er mer liberale holdninger hos somaliske jenter enn det er hos oss. Jemenittiske menn kan ikke godta det.

Somaliere i Jemen anses som 'midlertidige gjester', noe som også her kom frem i denne uttalelsen fra en av mine jemenittiske informanter:

Du får ikke den samme stabiliteten med en somalisk dame. Hva skjer når krigen er over og hun ønsker å reise tilbake?

Til og med tilbakevendte jemenitter har vansker med å gifte seg med en av de lokale. De er klar over de sosiale hindringene, og vet at slike ekteskap er unntak.

Hvis jeg giftet bort dattera mi til en fra stammen, ville det vært svært vanskelig for dem. Det må du forså, sier Omar, lederen for tilbakevendte jemenitter i al-Basātīn.

Noen av mine somaliske informanter var motstandere av disse blandede ekteskapene. Ruqia er rasende over at det blant enkelte somaliske jenter har høy status å gifte seg med jemenitter. Hun mener at disse jentene kun blir utnyttet. "Har vi ikke nok av våre egne menn?", spør hun.

Et interessant funn var at sosial aksept av slike ekteskap varierer rundt omkring i landet. Ifølge journalisten al-Kibsi er giftemål med somaliske damer grunnet billig medgift kun tilfelle i Ṣan'ā'. I kystområdene var blandede ekteskap vanligere:

Det at ungdom gifter seg med somaliske damer hovedsakelig pga. billig medgift, er tilfelle i Ṣan'ā'. Men hvis du drar til 'Aden eller Hudayda, vil du finne at situasjonen der er helt forskjellig. Der står de mye nærmere hverandre.

Dette bekreftes av Humaiqāni, politisjefen i al-Basātīn i 'Aden. Han virket litt forundret over mitt spørsmål om hvorvidt ekteskap med somaliske kvinner foregår, og om disse er akseptert blant jemenitter:

På politistasjonen her hos oss er det flere som er gift med somaliske kvinner. Enkelte har fått barn med dem og snakker somalisk, flytende.... Jemenitter ser på dette som et helt vanlig ekteskap, en helt vanlig ting.

Språket som barriere

Manglende språkkunnskaper kan begrense flyktningenes deltakelse i samfunnet og skape enda større avstand til vertsbefolkningen. Til tross for at arabisk er et offisielt språk i Somalia, er det kun de utdannede somaliere som hadde kjennskap til språket før de kom til Jemen. Men det viser seg at i en arbeidssammenheng, særlig for de jobbene som somaliske flyktninger har, er god kjennskap til arabisk ikke av stor betydning. Den 39 år gamle somaliske flyktningen Munīr fra 'Aden, sa:

Jeg mener at språket er et problem for flyktninger. Men også det blir lett løst. En somalisk kvinne trenger ikke å kunne mye språk for å jobbe som hushjelp i en jemenittisk familie. En som vasker biler trenger heller ikke det. Men de lærer det etter hvert.

En av mine informanter, en muwallad fra Mukallā som jeg intervjuet i Ṣan‘ā’ følte at det ikke var hans utseende, men hans aksent som alltid avslørte at han ikke er ‘hel jemenitt’. Blant somaliere som jeg intervjuet, var det kun nyankomne flyktninger som ikke kunne arabisk. Manglende språkkunnskaper hos flyktninger ble aldri bemerket hos jemenittiske informanter, tvert imot. Dette fikk jeg høre av Humaiqāni, politisjefen i al-Basātīn:

En somalier bor her i seks måneder og snakker språket allerede. Bare etter seks måneder. Vi har folk som har bodd her i 6-7 år, mā shā’ llah, de snakker arabisk bedre enn oss.

Vanlige holdninger og oppfatninger

Holdninger og oppfatninger er ikke statiske og kan forandres i positiv eller negativ retning. Den tradisjonelle medfølende holdningen kan forandres hvis vertsnasjonen føler at flyktningene er blitt en belastning. Dette kan skape spenninger i samfunnet, siden flyktninger på sin side nå vil føle seg mindre velkomne og dårlig behandlet av verten. For å forsvare sin identitet, kan flyktninger være svært kritiske til vertens kultur, skriver Stein.¹³⁵ Jeg ønsket å finne ut om jemenittenes oppfatning av flyktninger har forandret seg siden begynnelsen av den første flyktningestrømmen på 90-tallet, og hvordan flyktningene oppfattet sin egen situasjon i Jemen, før og nå.

Et fellestrekk ved flere av de nedenstående utsagn viser at begge gruppene, på tross av manglende kontakt, hadde klare oppfatninger eller fortolkninger av hvordan ‘de andre’ er. I mange tilfeller er disse oppfatninger eller fortolkninger ikke basert på egne erfaringer med ‘de andre’, kun historier som en har hørt.

Det er viktig å ha i bakhodet at ikke alle jeg intervjuet hadde like stor fortrolighet til meg som forsker. Det reiser spørsmål om enkelte av mine informantere utsagn. Til tider følte jeg at jeg fikk svar som ikke ville ‘skade’ verken flyktninger eller jemenitter, selv om vedkommende hadde en helt annen mening. Ved et tilfelle da den intervjuede ble borte for en stund, lente mannen som satt ved siden av ham seg til meg og sa: ”Du får ikke så mye ut av ham. Han er redd for å si noe.”

¹³⁵ Stein, N. Barry ”The experience of being a refugee: Insight from research literature”
<https://www.msu.edu/course/pls/461/stein/MNREXP1.htm> (oppsøkt 21.11.2008).

'Ingen skade'-problematikken er noe Jacobsen og Landau ¹³⁶ også nevner som vanskelig i flyktningeforskningen. Dette fordi flyktninger er redde for at noe av informasjon de kommer med kan bli brukt mot dem enten i verts- eller opprinnelseslandet.

Hvordan ser jemenitter på somaliere?

Det er en utbredt holdning hos lokalbefolkningen at somaliene har seg selv å takke for at jemenittenes holdning overfor dem er ikke den samme som den gang da de første flyktningene kom til landet. *"Vår samhandling med dem er blitt forandret"*, sier Wasīm, *"men kun med dem som ikke viste seg å være anstendige borgere"*, understreker han.

Jemenittiske informanter mente at somaliere ble ønsket velkommen, men mottakelsen forandret seg etter ryktene om at enkelte av flyktningene drev med kriminell virksomhet som prostitusjon, tyveri, omsetting av alkohol og narkotika.

Når de første gruppene med flyktningene kom, bestod disse av ressurssterke og velstående mennesker. I begynnelsen gikk ryktene at disse lever et godt liv i Jemen takket være den økonomiske støtten de mottar fra UNHCR. Tilstrømningen av flyktninger økte, og de ble stadig mer synlige i gatebildet. Stereotypiene om rike flyktninger ble etter hvert erstattet av andre stereotyper som nå omtalte somaliere som kriminelle, umoralske og bærere av farlige sykdommer.

"Somaliere brakte med seg umoral", er noe jeg hørte flere ganger i mine samtaler med jemenitter. Fordi somaliske kvinner lett gifter og skiller seg har de rykte som *"seksuelt promiskuøse"*. Det er vanlig å høre fra jemenitter at *'somaliske kvinner gjør alt for penger'*.

Kriminell virksomhet blant flyktninger ble alltid nevnt av mine jemenittiske informanter.

Svært få av disse lever et godt liv, kanskje 2-3 %. Derfor, pga. vanskelige økonomiske kår er de innblandet i ting som tyveri, prostitusjon, smugling, forfalskning av dokumenter... alt, sa journalisten al-Kibsi.

Flere av informantene klaget over at det etter hvert ble mange flyktninger i landet. *"Jemen har nok fattige blant sine egne borgere å ta seg av, så hvorfor skulle de ha nye?"*, sa en av dem. Enkelte jemenitter beskrev seg selv som flyktninger i sitt eget land, tatt i betraktning de vanskelige levekår mange lever under. En av dem var Hishām:

¹³⁶ Jacobsen, Karen og Loren B. Landau. "The Dual Imperative in Refugee Research: Some Methodological and Ethical Considerations in Social Science Research on Forced Migration". *Disasters* 27, nr. 3, (2003): 185–206. http://web.mit.edu/cis/www/migration/pubs/rrwp/19_dual.doc (oppsøkt 27.11.2008).

Somaliere gjør bare våre problemer større [arbeidsledighet, overbefolkning] vi er selv flyktninger, sa han.

Negative holdninger overfor flyktninger var forårsaket av den belastningen disse utgjør for landet, mente mange. For å få mer sympati fra befolkningen, burde de vise samfunnsansvar og bidra med noe positivt til Jemen, mente Hishām.

En som har positive effekt på samfunnet vil bli integrert. Du gir og du får. Men en som har negativ effekt, som bare tar og krever vil forårsake hat hos folk.

De svakeste i samfunnet kan oppleve at flyktninger truer deres allerede dårlige levestandard. Mens jeg småsnakket med en somalier som pusset en bil, fikk jeg selskap av en jemenittisk bilmekaniker som hadde verksted like ved. "De har det bedre enn oss", sa han. Mange er av den oppfatning at mens UNHCR tar seg av flyktninger og deres behov, blir vanlige borgere forsømt av jemenittiske myndigheter og overlatt til seg selv.

Noen jemenitter føler at de blir en minoritet i enkelte nabolag, noe denne samtalen med Sa'd viser:

Jeg: Når flyttet du til aş-Şāfiyya?

Sa'd: For åtte år siden.

Jeg: Fortell meg, hvordan så aş-Şāfiyya ut for 8 år siden? Hvor mange somaliere bodde da her?

Sa'd: Det bodde ca. 5% somaliere og resten jemenitter.

Jeg: Og i dag?

Sa'd: I dag er det 95% somaliere og 5% jemenitter.

Tallene Khairi oppgir er ikke riktige, og er en sterk overdrivelse av de reelle forhold, men de sier noe om hvordan han føler at fordelingen mellom de to folkegruppene i aş-Şāfiyya er.

"Du kan se en somalier i enhver gate" eller "Det er en million av dem i Jemen." Slike overdrivelser fikk jeg stadig høre når antall flyktninger ble nevnt. Aş-Şāfiyya i Şan'ā' og al-Basātīn i 'Aden ble nærmest betegnet som 'jemenittfrie' bydeler. Denne vitsen som jeg ofte hørte, beskriver jemenittenes misnøye med den høye konsentrasjonen av somaliere i aş-Şāfiyya på et humoristisk vis.

En jemenitt som ikke var fra Şan'ā' hadde noe å gjøre i aş-Şāfiyya. Han trengte hjelp med å finne fram, og banket på en tilfeldig dør for å spørre dem som bodde der. En somalier åpnet døra. Denne jemenitten, som ikke var så vant til synet av ikke-jemenitter, takket for seg og bestemte seg for å prøve en annen dør. Det var igjen en somalier som åpnet. Han prøvde mer, men hele tiden med samme resultat. Hver gang var det en somalier som åpnet døra han banket på. Da en somalier åpnet døren igjen spurte han vennlig: "Unnskyld meg, hvor kan jeg finne den jemenittiske ambassaden?"

De jemenittene som hadde en nærmere kontakt med, og som regelmessig omgås somaliere hadde et rykte på seg for å drive med noe kriminelt eller noe som ikke er sosialt akseptert. *"Hva skulle de ellers gjøre med somaliere?"*, var den vanlige oppfatningen.

På mitt spørsmål om det finnes noen problemer mellom dem og flyktningene, svarte de fleste jemenitter i aş-Şāfiyya negativt, og at det som regel er interne konflikter mellom flyktningene selv, noe de ikke blander seg opp i. Likevel blir dette oppfattet som en forstyrrende faktor i nabolaget.

En av mine jemenittiske informanter fra aş-Şāfiyya hadde følgende bemerkning om somaliere: *"Leier du en leilighet til dem, lukter det i tre måneder etter at de flytter ut"*. I en samtale sa en annen: *"De er skitne, mens vi jemenitter elsker renhet."*

Ikke alle av mine jemenittiske informanter eller folk jeg til daglig snakket med, trakk frem det negative. Disse stilte seg medfølede til dem, og flyktningene ble sett på med en viss sympati.

Jemenittenes forhold til somaliere er godt fordi de vet at en stakkars somalier er en bra mann. Men det finnes noen ... det skjedde utenfor 'Aden at de drepte en mann, de somaliske flyktningene. Så enkelte folk begynte å bli redde for dem. Her hos oss i al-Basātīn er det vanlig og god kontakt, som om de var jemenitter, ikke somaliere, sa Humaiqāni, politisjefen i al-Basātīn.

For denne gruppen var det viktigere å poengtere likheter mellom jemenitter og somaliere. De la vekt på sterke historiske bånd og felles religiøs tilhørighet mellom de to folkene. *"Somalierne er våre brødre, de er velkomne i Jemen."*, sa enkelte.

Jemenitten Wasīm gjorde et klart skille mellom de religiøst aktive blant flyktningene og dem som ikke er det. I følge ham er den større religiøse bevisstheten hos somaliere i Jemen et resultat av en positiv innvirkning det jemenittiske folket har hatt på dem. For ham er religiøse aktive de som står jemenitter nærmest og har krav på respekt fra dem og derfor oppnår lettest kontakt med lokalbefolkningen. Også andre jemenittiske informanter skilte denne gruppen ut. *"Men du finner noen som er bra blant dem. Du finner de som er religiøse aktive."*, sa en av disse.

Flere av mine jemenittiske informanter uttrykte at de setter stor pris på somaliernes omtenkksomhet overfor hverandre. Dette var noe jemenitter burde lære av somaliere, mente de. Andre gode egenskaper somaliere hadde i følge noen av jemenittiske informanter var: gjestfrihet, gavmildhet og godhet.

Utdrag fra dagboken:

26.02.2008.

"I går hjalp vi en somalier"

En morgen var Ashraf veldig ivrig med å fortelle meg en hendelse som gikk sterkt inn på ham. Han fortalte meg hele historien, med full innlevelse og en dose stolthet. Litt senere tar han notatboka mi og skriver følgende:

Navn: Ashraf 'Abdulqādir
Alder: 30 år

Jeg var i *aṣ-Ṣāfiyya* og tygget qāt med noen venner til sent på kvelden. På veien ut så vi en somalier som gikk forbi oss og plutselig falt i bakken. Da vi nærmet oss ham, merket vi at han pustet veldig sakte og vi ble redde for at han skulle dø og at ansvaret skulle hvile på våre skuldre. Vi kontaktet noen somaliere som bodde i gata, og ga ham vann og noe å spise. Han var tydelig sulten. Etter å ha spist sa han at han kommer fra *Kharaz* til *Ṣan'ā'*. Han kunne ikke snakke arabisk og var uten mat i tre dager. [Videre sa han at] han leter etter noen fra sin klan. Det som var fint var at noen av mine jemenittiske venner ga ham 4000 riyal, som skal være nok for ham til å sove på et herberge, spise og drikke. Jeg ble imponert av denne omtenksomheten og hjelpen fra jemenitter. Det at det finnes gode mennesker i Jemen, og ungdom som hjelper hverandre, uansett om vedkommende er fra Jemen eller andre land.

Presidentens positive holdning overfor somaliske flyktninger ble ofte trukket fram i samtale av både jemenitter og somaliere. Hans ståsted har mye å si for hvordan vanlige folk oppfattet flyktninger. *"Gud velsigne 'Ali 'Abdullah Ṣāliḥ"*, hørte jeg flere ganger. *"Presidenten føler med oss"*, *"Han snakker godt om oss"*, sa Ruqia.

Hvordan somaliske flyktninger ser på vertsnasjonen?

Somalierne viste seg å være mindre generaliserende når de snakket om jemenitter. *"Aṣābī laysū sawā"* ("[Fem] fingre [på en hånd] er ikke like") var et ordtak jeg hørte mange ganger som svar på spørsmålet mitt om deres forhold til majoritetsbefolkningen. *"Menneskene er ikke like"*, sa Maryam. Ruqia sa: *"Jeg kjenner både de gode og de dårlige"*. I følge Ruqia hadde de fleste jemenittiske menn et dårlig syn på somaliske kvinner. *"Men det finnes også dem som respekterer somaliske kvinner"*, la hun til.

Svarene jeg fikk var som regel positive. *"De respekterer oss!"*, sa en eldre informant blant somaliske flyktninger i 'Aden, og mente at også flyktninger bør vise respekt for Jemen. *"Vi har det godt i Jemen"*, la han til. Noen av mine informanter uttrykte seg svært positivt overfor Jemen, pga. de felles verdier de deler med vertsnasjonen. Disse følte seg vel i Jemen tross økonomiske vansker.

Noen informanter blant somaliere mente at mye av jemenittenes negative holdninger overfor flyktninger skyldes flyktningene selv.

Jemenitter er slik at hvis du oppfører deg fint mot dem, kommer de til å like deg. Hvis du er et bra menneske vil alle elske deg, men hvis du er dårlig... ingen liker et dårlig menneske, sa den somaliske studenten 'Uthmān.

Şālih mente noe lignende:

Jemenitter liker ikke flyktninger pga. stjeling og tigging, og de tror at flyktninger får dollarstøtte fra UNHCR.

En av informantene siterte et arabisk ordtak som lyder: "Yā gharīb kun adīb" ("Å du fremmede, oppfør deg anstendig"). De var tross alt gjester i dette landet og burde avstå fra alt som kan skape et dårlig omdømme.

Enkelte ville også vise at de eier egenskaper som jemenitter ville ha godt av, som for eksempel solidaritet. 'Uthmān sa:

Somaliere bor sammen med hverandre. I Jemen kan en jemenitt ha et firma mens hans bror sulter.

"Somaliere er mer gjestfrie enn jemenitter", mente Şālih.

Tilfeller av diskriminering

I ovennevnte eksempler kunne vi lese at flyktninger blir møtt med likegyldighet, eller i noen tilfeller fiendtlighet, snarere enn med vennskap. De er utsatt for negative stereotypier og diskriminerende holdninger og har en følelse av pågående marginalisering.

"Det finnes fortsatt rasisme blant dem.", var Ruqias kommentar til en hendelse hun fortalte meg om som hun opplevde som svært krenkende.

En gang da jeg var i 'Aden, dro jeg til en butikk, stor butikk. Det var fullt av kvinner der. Jeg hadde på meg 'bati', du vet hva 'bati' er? Det er en type somalisk klesdrakt, sånn stor. Og det var en butikk som solgte parfymen, sminke og sånne ting. Da han som jobbet der så meg, ropte han: 'Hei, hei, hei, du, du.....' Jeg spurte: 'Hva er det?' Han sa: 'Kom her'. Han tok fem riyal og gav til meg. 'Ta disse og gå!' Jeg var så flau. Flau, flau, flau. Jeg spurte ham: 'Hva er det med deg, mann? Er det bare fordi jeg har dette på meg?' Han rødmet og var flau, men unnskyldte seg.

Selv var jeg vitne til situasjoner hvor både jemenitter og somaliere følte seg krenket av den andre parten. Jeg gjengir her to utdrag fra dagboken min. I den første historien er det en flyktning som opplever å bli kalt ulovlig migrant av en jemenitt. I den andre, en jemenitt som ikke føler seg velkommen i en bydel med mange somaliere.

Utdrag fra dagboken:

Mandag, 21.1.2008

"Dere er her illegalt"

Overnattingsstedet og kaféen i aṣ-Ṣāfiyya er et sted hvor somaliere og jemenitter pleier å tilbringe dagene, som regel ved å tygge qāt på ettermiddagene. Under et av mine besøk på kaféen ble jeg kjent med Ṭāhir. Jeg gjør ham kjent med oppgaven min, og vi sitter og snakker fritt. 'Vi er muwāṭinīn (borgere) [lik de andre]', sier Ṭāhir stolt om flyktningenes status i Jemen. Dette var noe som måtte ha irritert en jemenitt som satt like ved nokså mye. 'Dere er ikke [lovlige] borgere. Dere er her illegalt', utfordret han Ṭāhir med. Han viste seg til å være ganske kranglete, og begynte å ramse opp mange av de vanlige stereotypiene om somaliere som jeg har hørt så mange ganger før i Jemen. Han nevnte: Prostitusjon, kriminalitet, kvinneomskjæring, klankonflikter, interesseekteskap. Ṭāhir insisterte på at han er en borger muwāṭin, og at hans familie har drevet med handel i 'Aden, i generasjoner. Han har vært i Jemen før, og kom siste gang for seks måneder siden. Jemenitten var svært uhøflig og gjorde narr av Ṭāhir og språket hans, men denne snakket med en somalisk venn, og forklarte ham hva krangelen gikk ut på. Situasjonen mellom de to ble svært anspent. Ṭāhir virket såret, og stadig gjentok 'ayb (skam, det er skammelig å snakke sånt). Det roet seg etter hvert, mye takket være Ṭāhir som etter hvert tok det meste med smil.

Ordet muwāṭin (borger) var mye brukt blant somaliere i Ṣan'ā'. Å bli regnet som en borger gav flyktninger en følelse av at de var på lik linje med andre. Ifølge jemenittisk flyktningepolitikk befant de seg lovlig i landet. At enkelte nektet dem denne retten, oppfattet somaliere som svært krenkende.

Fredag, 8.2.2008

"Hva er det disse araberne gjør her?"

En kveld etter endt intervju var jeg og mine to jemenittiske venner Ashraf og Khālid uenige om hva vi skulle gjøre resten av kvelden. Ashraf insisterte på at vi skulle besøke hans somaliske venner som drev en forretning i nærheten av bussholdeplassen i al-Basātīn. Khālid likte forslaget dårlig. Han syntes ikke så veldig mye om at Ashraf liker å omgås somaliere. Selv om han bor i 'Aden, har han vært i al-Basātīn kun et par ganger, men da også med Ashraf. Og særlig mislikte han å være der om kvelden. Etter å ha stått litt i døren til foretningen, gikk vi ut. Like etter spurte Khālid: "Hørte du hva den jenta sa?". Han reagerte med sinne på en av kundene i butikken. "Hva sa hun?", spurte jeg. Ifølge ham sa hun: "Hva er det disse araberne gjør her?". Han skjulte ikke sinnet. "Det er de som kommer med rasisme, ikke vi jemenitter. Hvordan vil de at jeg skal oppføre meg mot dem?". "Du virker opprørt?", spurte jeg. "Ja" svarte han. "De oppfører seg som om dette er deres land". Vi tok neste buss tilbake til sentrum.

Etter denne hendelsen likte Khālid al-Basātīn enda mindre.

Hughes ¹³⁷ nevner at enkelte flyktninger klaget over å ha blitt kalt 'abīd (slave) av jemenitter. Ingen av mine informanter hadde opplevd dette, men de fleste hadde blitt kalt

¹³⁷ Hughes, *Report on the Situation of Refugees in Yemen: Findings of a one-month exploratory study August/September 2002*.

'warya'. 'Warya' er et somalisk uttrykk som betyr 'hei du'. Det er et flittig brukt uttrykk i språket, som jeg stadig hørte mens somaliere snakket med hverandre. En typisk samtale mellom to venner ville starte slik: "Warya..." ¹³⁸ Blant jemenitter er warya blitt et kallenavn for somaliere. Somaliske jenter og kvinner særlig. Den nedlatende måten jemenitter bruker ordet på, gjør at somaliere opplever det som krenkende: "Til og med ordet 'warya' er blitt et skjellsord!" sa 'Uthmān oppgitt mens han fortalte om flyktningenes omdømme i samfunnet. Negative holdninger kan resultere i verbal diskriminering, men til tider også i konflikt.

Regionale forskjeller

Observasjonene fra feltarbeidet, samt informantenes beretninger, peker på at det er tydelige økonomiske og sosiale forskjeller blant flyktninger sør og nord i Jemen. Flyktninger i 'Aden føler seg mer tilfreds med lokalbefolkningen. Både somaliske og jemenittiske informanter gav klart uttrykk for dette. De fortalte om større forståelse og grad av aksept blant 'Adens innbyggere.

"Somaliere i 'Aden har ikke problemer med skikkene, men har det i Ṣan'ā'." sa den somaliske studenten 'Uthmān. Journalisten al-Kibṣī fortalte noe lignende: "Tradisjonene i sør er lik de somaliske. I 'Aden kan de integreres bedre enn i Ṣan'ā'".

Somaliere føler at Ṣan'ā' er mer konservativt enn 'Aden. "Folk i Ṣan'ā' er ikke liberale.", sier 'Uthmān. Det at somaliere føler større aksept i 'Aden enn i Ṣan'ā' blir forklart med at sørlige Jemen i motsetning til indre og nordlige deler av landet har hatt kontakt med Afrikas Horn gjennom historien. Dette var 'Uthmāns svar da jeg spurte ham om eventuelle forskjeller mellom nord og sør:

I 'Aden er de fleste flyktninger fattige. Deres økonomiske kår er svært dårlige. Men de fleste som er bosatt i Ṣan'ā' er studenter, arbeidere, de fra de øvre sosiale lag, de som har familie i utlandet som sender dem penger. Deres familier er i Europa, Nord-Amerika eller de rike Gulfstatene. De som er her [i Ṣan'ā'] har det godt. Dette er sett fra en side. Sett fra en annen side; somaliere i 'Aden føler seg som om de er i sitt eget land. Fordi vi tidligere har hatt kontakt med folk fra 'Aden mer enn de fra Ṣan'ā'. Visste du at de fleste jemenitter som bodde i Somalia før krigen var fra 'Aden og Hadramawt? Disse bor nå i 'Aden og har svært god kontakt med somaliere. Folk i Ṣan'ā' derimot, ble kjent med somaliere etter Somalias sammenbrudd. De visste ingenting om dem før. Dette er altså sett fra en annen side. Sosialt sett har somaliere det bedre i 'Aden enn somaliere i Ṣan'ā'. Men økonomisk sett er de i Ṣan'ā' bedre stilt.

Ifølge 'Uthmān føler somaliere seg mer tilfreds sosialt i 'Aden, selv om somaliere i Ṣan'ā' har bedre råd. "Selvfølgelig!" svarte Ruqia da jeg spurte om hun delte dette synet. Hun la vekt på de økonomiske vanskene flyktninger møter i 'Aden:

¹³⁸ Orwin, Martin. *Colloquial Somali, A Complete Language Course*. (London: Routledge. 1995), 39.

I 'Aden tigger de, her jobber de. Her [i Ṣan'ā'] finner du ikke somaliere som tigger. Det er akhdām som tigger her.

Mens befolkningen i 'Aden lenge har hatt kontakt med afrikanere, har de eneste mørkhudede i Ṣan'ā' vært – akhdām. (khādim fl. akhdām – tjenere). De blir også kalt muhamashīn, de marginaliserte, og anses for å være etterkommere av de etiopiske innvandrerne fra det sjette århundre. Denne gruppen har vært utsatt for rasisme og diskriminering i samfunnet, og har alltid hatt jobber som andre jemenitter ikke ville ha.¹³⁹ ”Det fantes rasisme i Jemen for lenge siden. Se på akhdām.”, sa en av jemenittiske informantene om forskjellsbehandlingen akhdām historisk har vært utsatt for:

Jeg spurte Ruqia om min observasjon stemmer, at de økonomisk bedre stilte flyktningene bor i Ṣan'ā', men at 'Aden, tross dårligere levestandard av mange oppleves som et sted hvor de føler seg mer tilfreds. Videre spurte jeg hva det var med 'Aden som somaliere likte så godt. Dette var hennes svar:

Du har sett al-Basātīn!? Når du går ut i al-Basātīn ser du somaliere rundt deg. Somaliske hus her, en somalisk butikk der, en somalisk barbersalong her, en somalisk musikkbutikk der... Det er så fint.

Her i Ṣan'ā' finner du ikke noe sånt, og hvis det finnes somaliske butikker må du bruke transport for å komme dit.

Også Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden, mente at det er en klar forskjell mellom sør og nord i landet.

Det er stor forskjell. 'Aden er bedre. Folk fra 'Aden kjenner somaliere, de har hatt kontakt med Somalia. Spesielt i Mukallā og andre steder på den sørlige kysten. Men problemet skjer når du beveger deg langt fra kystområdene. Menneskene i isolerte landsbyer har ikke sett andre enn dem som bor rundt dem. Når en, høy svart mann kommer dit, tenker de 'Dette er dødsengelen [ler høyt] som kom for å ta sjelen min'. Noen av dem har sett svarte mennesker før, det finnes noen få etterkommere av Abraha [etiopiere] som de kaller akhdām. Men det er stor forskjell på utseendet. Somaliere er minst to meter høye.

Til tross for at de ser på befolkningen i sør som mer kulturelt like, er den negative siden av tilværelsen i 'Aden de veldig vanskelige økonomiske levekårene de fleste av flyktningene lever under. Flere informanter pekte på at de fleste somaliere bosatt i Ṣan'ā' har det mye bedre økonomisk enn sine landsmenn i 'Aden. Enkelte gav uttrykk for at dette gjør at somaliere er mer respektert i Ṣan'ā'. Muhammed 'Ali Hersi, leder av den somaliske foreningen i Ṣan'ā', mente at ”En somalier i Ṣan'ā' blir sett på som en borger”.

¹³⁹ ”al-Fi'āt al-mahmasha fi l-Yaman (al-akhdām)”. al-Muntadā al-'ijtimā'ī ad-dīmuqrāṭī. 25.07.2006, www.hic-mena.org/documents/SDF%20report2.doc (oppsøkt 27.11.2008).

Men forholdene i disse byene har forandret seg i løpet av de 17 år siden de første flyktningene kom.

Før og nå

“Før var alt bedre” (Maryam, somalisk flyktning i Şan‘ā’)

De av informantene som kom på 90-tallet fortalte ofte med en viss nostalgi om de første årene av sitt opphold i Jemen. Det skyldes flere grunner. Antallet flyktninger var mindre, og den økonomiske situasjonen i landet var bedre, noe som gav større sjanse for arbeid. Flyktningene i leiren hadde mye større matrasjoner. Fram til 1994 fikk også flyktninger i *al-Basātīn* UNHCR assistanse. Økonomiske nedgangstider i landet, med økende arbeidsledighet og stadig høyere priser, påvirker også flyktningene hardt. De humanitære organisasjoner og frivillige givere er grunnet et stadig større antall flyktninger ikke lenger i stand til å yte like mye assistanse, slik det var tilfelle på 90-tallet. Det råder en enighet om at det økonomiske aspektet ved tilværelsen i Jemen har blitt verre.

Ruqia, som har bodd i Jemen i 16 år, mente at situasjonen særlig i ‘Aden er blitt verre:

I ’92 var alt bra. Somaliere arbeidet og studerte. Da jeg besøkte ‘Aden på nytt i 2006, ble jeg overasket. Hvor kom alle de menneskene fra?

Hva med befolkningens mottakelse? Har jemenittenes oppfatning av flyktninger forandret seg?

Enkelte av informantene forteller at jemenittenes holdning overfor flyktninger har vært bedre før. Andre igjen gav uttrykk at det har blitt bedre nå etter at jemenitter ‘har lært’ å omgås somaliere. *“Før skjønte de [jemenitter] ikke ordet flyktning, hva det betyr. Nå er det bedre.”*, sa Şālīḥ, som kom til Jemen i 1992.

Jeg fikk høre forskjellige svar på spørsmålet mitt om hvorvidt flyktningenes situasjon har forandret seg siden 1990-tallet. Det var en klar forskjell i svarene om flyktningene var fra Şan‘ā’ eller ‘Aden. Ruqia mente at de sosiale forholdene er blitt mye bedre i Şan‘ā’ de siste årene.

I Şan‘ā’ var det problemer. Jeg kom til Şan‘ā’ året 2000. [...] Når du gikk på gata ble du tatt på, av jemenittiske menn. På følsomme steder! Det var slåsskamper daglig. Men nå mener jeg at det har forandret seg. Det finnes ikke slike problemer. [...] Når det gjelder ting som seksuell trakassering, finnes det ikke nå. Men rasisme finnes fortsatt.

Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden, er av den oppfatningen at somaliske flyktninger har det bedre nå enn før. Da jeg spurte om det skyldes somaliernes tilpasning til det jemenittiske samfunnet, svarte han:

Somalierne har ikke forandret seg, de er de samme. Men jemenittene har nå forstått somalierne, etter en lang periode og etter at vi har betalt en høy pris. Jemenitter er nå vant med somaliere.

'Umar kom som flyktning til Jemen i 2006. Ut fra det han har hørt av andre flyktninger, mente han at jemenittenes holdning overfor somaliere var mye bedre før, og at de følte seg mye mer velkomne i landet.

Da somalierne først kom, ble de godt mottatt av jemenittene. De tok dem med seg hjem for å spise sammen. Hvis en trengte et sted å bo, gav de ham et ledig rom. Det var gjestfrihet. Men nå er det mange somaliere. Det finnes mange problemer. Folk er redde for å ta dem med seg hjem, for at de skal stjele noe. Noen somaliere gjorde fæle ting, og hvis en somalier stjeler noe, ser de på oss som om alle har gjort det. Før var det bedre.

Konklusjon

I dette kapitlet ble empirimaterialet fra feltarbeidet mitt brukt til å analysere relasjoner mellom flyktningene og deres jemenittiske verter. Det somaliske og det jemenittiske folket har mange likheter. Felles religion og sterke historiske bånd er de viktigste årsakene til dette. Men til tross for likhetene var det likevel forskjellene som oftest ble trukket frem av mine informanter.

Jemenitter oppfatter somaliere som altfor åpne og liberale i sin sosiale omgang. Separate sfærer for kvinner og menn er en viktig norm i det jemenittiske samfunnet, og somaliernes avvik fra denne normen er for mange et tegn på dårlig moral. Dette har vært med på å skape et feilaktig, stereotypisk bilde av somaliske kvinner som lite moralske. "Unntatt kvinnesynet er det mye som er likt", sa en av mine informanter blant de somaliske flyktningene.

Begge nasjoner har tradisjonelt vært forbrukere av det narkotiske stoffet qāt. Qāt-selskaper er en av få anledninger hvor somaliere og jemenitter møtes. Mangelen på felles møtearealer var oppgitt av de fleste informantene som hovedgrunn til at de hadde så få venner og bekjente blant 'de andre'. Ekteskap mellom disse to gruppene forekommer også, men er ikke godt sosialt akseptert. Mange beskriver disse ekteskapene som midlertidige og økonomisk betinget.

Det har ikke vært noen nevneverdige konflikter mellom flyktninger og jemenitter. Mitt inntrykk er at negative holdninger overfor hverandre, er utbredt. Jemenitter viste dog

sympati med somaliere og mente at solidaritet er en av egenskapene de kan lære av somaliere.

Somaliske flyktninger gav uttrykk at de føler seg 'mer hjemme' i 'Aden enn i Şan'ā' på tross av at de økonomiske forhold var noe bedre i hovedstaden. Dette skyldes graden av mangfold og demografisk dynamikk i disse byene. Mine funn samsvarer med Kunz' teori som jeg presenterte innledningsvis i studien, om at et samfunn med multikulturell tradisjon, i dette tilfelle befolkningen i 'Aden, vil føle seg mindre truet av migranter enn samfunn med etnisk og kulturell homogenitet, som Şan'ā'.

8 Flyktninger - en enorm byrde for Jemen?

8.1 Effekten flyktninger har på vertsnasjonen

Den negative effekten av flyktninger er blitt påpekt av regjeringen på nesten alle nivåer og av ulike segmenter i samfunnet. Myndighetene beskriver somaliske flyktninger i Jemen som en enorm byrde for landet. Dette kapitlet diskuterer effekten tilstedeværelsen av flyktninger har på Jemen for å svare på oppgavens problemstilling, hvorvidt somaliske flyktninger utgjør en fare for Jemen.

Flyktninger påvirker uten tvil mottakersamfunnet, særlig hvis de ankommer i stor antall. Men utgjør flyktninger virkelig en så stor belastning for Jemen som det blir fremstilt av jemenittiske myndigheter? Jeg ser på de områdene som flyktningene angivelig har påvirket mest: Landets sikkerhet, økonomi og tradisjoner og skikker. Jeg presenterer myndighetenes uttalelser, lokalbefolkningens holdninger og flyktningenes egne erfaringer.

Regjeringens diskurs fremstiller flyktninger som årsaken til økonomiske og sosiale problemer, forbinder deres tilstedeværelse med økningen i kriminell aktivitet, prostitusjon, demoralisering av samfunnet, utbredelse av farlige sykdommer, omsetting av alkohol og narkotika. Denne strategien blir ofte brukt av vertsregjeringer verden over, spesielt i land med dårlige økonomiske forhold.¹⁴⁰

I en av sine taler sier president 'Ali 'Abdullah Šālih: *"Flyktninger utgjør en økonomisk, helsemessig og kulturell belastning for Jemen."*¹⁴¹

Utenriksminister Abū Bakr al-Qirbi anser flyktninger som en sosial, sikkerhets- og økonomisk belastning for Jemen:

De [afrikanske migranter] er en belastning på tjenestene den jemenittiske regjering yter til sine borgere... Sikkerhetsmyndighetene må intensivt overvåke 2500 km kystlinje og landets

¹⁴⁰ Jacobsen, Karen. "African States and the Politics of Refugees: Refugee Assistance as Political Resources". *Feinstein International Famine Center Working paper nr. 6*. (Tufts University. 2001), 13. nutrition.tufts.edu/docs/pdf/famine/jacobsenwp.pdf (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁴¹ "ar-Ra'īs yū'akkid da'm al-Yaman li-Turkīyā li-l-ḥuṣūl 'alā l-'uḍwīya ghayr ad-dā'ima fī majlis al-'amn mumaththilan li-l-'ālam al-islāmī", *ath-Thawra*. nr. 15813, 27.02.2008.

grenser for å stoppe immigrasjon til nabolandene, der det finnes jobbmuligheter. Tilstedeværelse av afrikanske migranter øker dessuten arbeidsledigheten.¹⁴²

Den forrige ministeren for menneskerettigheter karakteriserer i et intervju i anledning 20.juni, Verdens flyktningsdag, flyktninger som en av de største utfordringer Jemen står overfor, og sier at tatt i betraktning de vanskelige økonomiske forhold i landet er flyktningsespørsmålet *"et av de vanskeligste og mest komplekse problemer som den jemenittiske regjeringen står overfor."*¹⁴³ Men hun sier også at Jemen er bestemt på å gjennomføre sine forpliktelser overfor disse menneskene og at landet ønsker å være en modell for mottak og beskyttelse av flyktninger.

Særlig utenriksminister Abū Bakr al-Qirbi og hans assisterende dr. 'Alī Muthanna Ḥassan, som også er leder av den Nasjonale komitéen for flyktningsaker, er ofte sitert i mediene med uttalelser om flyktningenes negative effekt på Jemen.

I sine uttalelser til media klager styresmaktene stadig over at assistansen fra det internasjonale samfunnet ikke er tilstrekkelig stor til å håndtere situasjonen på en forventet måte, samtidig som de påpeker at de anser somaliere for å være gjester i nød. Styresmaktene føler på mange måter at de taper kampen om å stoppe tilstrømmingen av flyktninger, som ikke ser til å avta, men tvert imot øker hvert år. Myndighetenes uttalelser har direkte innvirkning på opinionen. Mine jemenittiske informanter svarte utelukkende negativt på mitt spørsmål om flyktningenes tilstedeværelse kunne ha en positiv innvirkning på landet.

Også UNHCRs representanter har ved flere anledninger påpekt at Jemen bærer byrden i form av høye kostnader pga. flyktningestrømmen, til tross for landets knappe økonomiske ressurser.¹⁴⁴ UNHCR deler myndighetenes bekymring over byrden som flyktningene utgjør for det jemenittiske samfunnet. 'Abd al-Mālik 'Abduh fra UNHCR sier:

Tilstedeværelsen av flyktninger i et miljø forskjellig fra deres eget, utgjør en sosial og økonomisk byrde for landet, og Jemen har nok problemer fra før av. Det internasjonale samfunnet kan ikke belaste Jemen over evne, fordi dets ressurser er begrensede, og landet sliter med arbeidsledighet og bl.a. har problemer i utdannings- og helsesektoren.¹⁴⁵

¹⁴² "al-Yaman: al-ḥukūma taqūl annahā lam ta'ud qādira 'alā istī'āb al-mazīd min al-muhājirīn al-'afāriqa". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 16.01.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=528> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁴³ al-Fuhaydī, 'Abd al-Mālik. "Al-lāji'ūn fī l-Yaman... 'ib' yafūq imkāniyyāt al-muḍīf". *al-Mu'tamar net*. 20.06.2004, <http://www.almotamar.net/news/11491.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁴⁴ "Inkhifāḍ nisbat 'tasallul' ilā l-Yaman bi 25%". *Īlāf*. 09.10.2005, <http://www.elaph.com/ElaphWeb/Politics/2005/10/96630.htm?sectionarchive=Politics> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁴⁵ al-'Ibādi, Nizār. "Al-lāji'ūn fī l-Yaman É anīn lā yasma'uhu al-'ālam". *al-Mu'tamar net*. 19.05.2005, <http://www.almotamar.net/news/21821.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

Ifølge Jacobsen har flyktningenes innvirkning på vertsnasjonen i stor grad blitt antatt å være negativ.¹⁴⁶ Det blir ofte hevdet at flyktninger reduserer velferden i mottakerlandene, og at disse ulempene oppveier eventuelle fordeler flyktningenes tilstedeværelse måtte ha med seg. Myndighetene klager ofte over at flyktninger utenfor leirene konkurrerer med lokalbefolkningen om knappe ressurser som land og arbeidsplasser, og er en byrde på landets infrastruktur som skoler, boliger og helsevesen. Disse bekymringene underbygger enkelte staters begrunnelse for å holde flyktningene i leire.

I rapporten utgitt av Jemens Innenriksdepartement¹⁴⁷ som omhandler flyktninger fra Afrikas Horn, presenteres de negative konsekvensene av flyktningenes tilstedeværelse i Jemen. De fire nevnte områdene er mest påvirket: Sikkerhet, økonomi, helse og tradisjoner og skikker. Med utgangspunkt i denne rapporten, drøfter jeg på de neste sidene følgende tre på stander:

- *"Flyktninger utgjør en fare for landets sikkerhet"*
- *"Flyktninger utgjør en byrde for landets økonomi og velferd"*
- *"Flyktninger utgjør en fare for sosial orden (bærere av fremmede tradisjoner og skikker)"*

"Flyktninger utgjør en fare for landets sikkerhet"

De siste tiårene er migrasjon blitt et verdensomspennende fenomen. Samtidig er det tilfelle i både i-land og u-land at regjeringer, opinionen, media og forskere anser internasjonal migrasjon som en trussel mot regional og internasjonal stabilitet.

I sin artikkel *"Security, stability and international migration"*¹⁴⁸ nevner Weiner følgende situasjoner hvor migranter eller flyktninger kan bli oppfattet som en trussel mot mottaker- eller senderlandet. Migranter eller flyktninger kan bli oppfattet som politisk trussel eller sikkerhets-risiko av mottakerlandets regime. De nyankomne kan bli sett på som en kulturell trussel eller et sosialt og økonomisk problem. De kan være en forstyrrende faktor i relasjonene mellom sitt opprinnelsesland og mottakerlandet.

Enkelte jemenittiske politikere beskrev flyktninger som en tikkende bombe som kan eksplodere i den nærmeste framtiden hvis ikke Jemen gjør noe med sin flyktningepolitikk.

¹⁴⁶ Jacobsen, "Livelihoods in conflict: the pursuit of livelihoods by refugees and the impact on the human security of host communities".

¹⁴⁷ "Taqrīr 'an mushkilat al-lāji'īn fī l-Yaman min aṣ-Ṣūmāl wa duwal al-Qarn al-'afriqī wa 'athār as-salbiyya al-mutarattiba 'alā dhālik ma' muqtaraḥāt li-mu'ālajat al-mushkila wa khuṭa l-ijrā'āt at-tanfidhiyya al-mulaḥaqa". *Wizārat ad-dākhiliyya*, (Ṣan'ā', 2004).

¹⁴⁸ Weiner, Myron. "Security, Stability, and International Migration". *International Security* 17, nr. 3, (1992): 91-126. <http://www.jstor.org/stable/2539131> (oppsøkt 27.11.2008).

Bekymringen over den sosiale innvirkningen flyktningene har på Jemen, har i det siste fått flere til å bli tilhengere av en hardere linje, bl.a. med innkvartering av flyktninger i flyktningeleire.

Mange vertsstater er av den oppfatningen at større grupperinger av internasjonale flyktninger på sitt territorium er truende for sin egen politiske stabilitet og nasjonale sikkerhet. Hensyn til landets sikkerhet har en tendens til å være den mest siterte faktor som fører til forandring av staters flyktningepolitikk.

Weiner ¹⁴⁹ påpeker at etnisk homogene samfunn kan legge mer vekt på å bevare sin etniske karakter enn det heterogene samfunn gjør, og derfor kan en større befolkningstilstrømning oppfattes som en trussel mot landets sikkerhet. Czaika ¹⁵⁰ understreker at i land med høyt befolkningspress vil en stor tilstrømning av flyktninger ha en svært negativ effekt på landets absorberingskapasitet og føre til sosiale spenninger.

Innledningsvis presenterte jeg studier som omhandlet temaet flyktninger og sikkerhet. Både Muṣṭafa ¹⁵¹ og al-Ḥaydarī ¹⁵² har pekt på de sikkerhetsutfordringer flyktninger bringer med seg. Det at opposisjonelle fortsetter sitt arbeid etter å ha kommet til Jemen, kan virke negativt inn på forholdet til landene de kommer fra. Landet har åpnet for at internasjonale organisasjoner kommer og assisterer i arbeidet med flyktninger. Enkelte av disse kan ha andre motiver enn kun humanitært arbeid, som spionasje eller religiøs misjonering. Flyktninger kan være tilhengere av ideologier som de deler med enkelte partier i Jemen, som gir utslag i det politiske landskapet i landet.

Politisk sett kan en flyktningestrøm føre til ytterligere ustabilitet i allerede anstrengte bilaterale forbindelser mellom stater. Mottakerlandet kan klandre opprinnelseslandet eller transittlandet for å ikke gjøre nok for å stoppe menneskesmugling. Jemen har gang på gang krevd av myndighetene i Puntland at de tar fatt i problemet med den ulovlige trafikken over 'Adenbukta. Det spørres om det er nok vilje til å sette en stopper for denne ulovlige aktiviteten.

Det er blitt uttrykt bekymring over at vanskelige omstendigheter kan tvinge desillusjonerte flyktninger til å bli involvert i terror. Abiy Abeb, leder for Mandatflyktningenes landsforening i Jemen, uttalte:

¹⁴⁹ Weiner, Myron. "Introduction: Security, Stability and International Migration". I *International Migration and Security*, redigert av Weiner Myron. 3-35. (Boulder: Westview Press, 1993).

¹⁵⁰ Czaika, Mathias. "A Refugee Burden Index: methodology and its application"

¹⁵¹ Muṣṭafa, Al-bu'd al-'amnī li-zāhira al-lujū': *dirāsāt ḥālat al-jumhūrīya al-yamaniyya*.

¹⁵² al-Ḥaydarī, Al-lāji' ūn min al-Qarn al-'ifrīqī wa 'atharuhum 'alā al-'amn al-qawmī *al-yamanī fī-l fatra 1991 m -2002 m*.

På grunn av sin dårlige økonomiske situasjon og problemer med integrasjon i det jemenittiske samfunnet, mister mange av disse flyktningene håpet. Slike omstendigheter kan tvinge noen til å delta i terrorhandlinger mot den jemenittiske staten eller folket, eller de kan bli involvert i interne stammekonflikter for å skaffe seg inntekter eller hjelp de ikke kan få tak i enten fra staten eller UNHCR.¹⁵³

Kriminalitet

Flyktningenes dårlige økonomi gjør at enkelte tyr til kriminalitet. Vanligvis dreier det seg om små tyverier. Ifølge myndighetene står flyktninger også for en betydelig andel av ulovlig produksjon og omsetning av alkohol. Reiserutene som menneskesmuglere bruker til å komme seg fra Somalia til Jemen, og videre fra Jemen til Saudi-Arabia eller Oman, blir også benyttet under smugling av våpen og narkotika.¹⁵⁴ Forfalskning av dokumenter som ID-kort, pass, oppholdstillatelser og diplomer er også utbredt.

Noen afrikanere i jemenittiske byene har blitt arrestert for å ha begått kriminalitet som ran, prostitusjon og salg av alkohol. Noen har blitt arrestert under forsøk på å smugle illegale rusmidler inn i Saudi-Arabia.¹⁵⁵, sier Aḥmad Hāyal, tjenestemann i Innenriksdepartementet.

Politisjefen Humaiqani i *al-Basātīn* nevner de vanligste lovovertrედelsene:

De mest utbredte forbrytelser blant flyktninger, er tyverier, konsumering av alkohol og prostitusjon. Salg av narkotika også.

Kriminalitetsraten er nokså lav i Jemen. Mange jemenitter jeg snakket med som trodde at kriminalitet i byene var økende, mente at flyktninger var de viktigste gjerningsmenn. ”90 % av kriminaliteten skyldes somaliere!”, sa min jemenittiske informant Hishām.

Rapporten utarbeidet av en parlamentarisk gruppe om situasjonen for flyktninger i ‘Aden og Lahj-fylkene viser at 379 somaliske flyktninger hadde blitt dømt for ulike lovbrudd i løpet av årene 2000-2003.¹⁵⁶

Mangel på nødvendig statistikk gjør at jeg ikke klarer å trekke konklusjoner basert på tall. Men den samlende påvirkningen av flyktningenes tilværelse på antallet tilfeller av kriminalitet og den interne sikkerheten i Jemen, har en tendens til å være overestimert.

¹⁵³ Al-Ariqi, Amel. “Dire circumstances will force refugees to become involved in acts of terrorism”. *Yemen Times*. 08.09.2008. <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1188&p=local&a=3> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁵⁴ ”Wazīr ad-dākhiliyya al-yamanī: al-mushkila kabīra wa l tahrīb yashmil al-mukhaddirāt wa-s-silāh”. *Ukāz*. 18.09.2007, <http://www.okaz.com.sa/okaz/osf/20070918/Con20070918140221.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁵⁵ “al-Yaman: al-ḥukūma taqūl annahā lam ta’ud qādira ‘alā ḥ istī’āb al-mazīd min al-muhājirīn al-’afāriqa”. *Shabkat al-’anbā’ l-’insāniyya*. 16.01.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=528> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁵⁶ “Inkhifād nisbat ‘tasallul ‘ilā l-Yaman bi 25%”. *Īlāf*. 09.10.2005, <http://www.elaph.com/ElaphWeb/Politics/2005/10/96630.htm?sectionarchive=Politics> (oppsøkt 27.11.2008).

Hvis det likevel er slik at flyktninger er overrepresentert i kriminalitetsstatistikken, skyldes det fattigdommen, dårlige levekår, utestenging fra samfunnet, og diskrimineringen. Flyktninger blir lettere pågrepet enn jemenitter. Ofte blir de siktet og tiltalt uten at det er grunnlag for domfellelse. Mange av mine somaliske informanter har fortalt meg om praksisen politiet har når de jakter på en lovbrøyer som antas å være en flyktning. Da arresterer politiet ofte vilkårlig flere somaliere og venter på en tilståelse. Dette skaper frustrasjon blant flyktningene. Mange av mine somaliske informanter har gitt uttrykk for dette. En av dem, 'Umar, sa:

Jeg liker ikke at jemenitter generaliserer. Hvis en somalier stjeler noe, blir alle somaliere stemplet som tyver.

"Den fortapte generasjon"

Mange av dem jeg snakket med, prøvde å forklare noe av grunnen til kriminaliteten blant flyktning ungdom. Hussein Haji Ahmed, Somalias visesonsul i 'Aden, sa:

Mange som kommer har problemer med loven fordi de kun har opplevd anarki. Ungdommer blir overrasket når de blir arrestert for noe de har stjålet. De spør undrende: 'Jeg har sett folk drepe andre i Somalia uten å stå til ansvar for det. Her stjeler jeg og blir tatt for det?'

Traumene flyktninger bærer med seg, vil påvirke deres tilpasningsevne til det nye samfunnet. Migrasjonslitteraturen antyder at de negative hendelsene fortsetter å ha en innvirkning på sosial og psykologisk tilpasning år etter at disse begivenhetene fant sted.¹⁵⁷ Unge somaliere i alderen 10 til 30 år blir kalt for "den fortapte generasjon" fordi de vokste opp i en tid med fullstendig statlig sammenbrudd. De har ingen formell utdanning, og har i mange tilfeller vært involvert i militsaktiviteter eller kriminalitet.

Våpensmugling

Det er blitt registrert at de rutene som brukes til menneskesmugling også brukes til våpensmugling. Jemen ønsker å respektere FNs våpenembargo av Somalia, og ser med bekymring på denne utviklingen.¹⁵⁸

Håndvåpen er en del av jemenittisk folkløe og kultur, og spiller en viktig rolle i det sosiale og symbolske livet for mange jemenittiske menn. Skytevåpen er lett tilgjengelig. Selv om det er allment antatt at det finnes rundt 60 millioner skytevåpen i landet, er det

¹⁵⁷ Pernice, Regina og Judith Brook. "Refugees and immigrants' mental health: association of demographic and post-immigration factors". *The Journal of Social Psychology* 136, nr.4, (1996): 511- 519.
http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3518/is_ai_n8309685 (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁵⁸ "al-Yaman wa-ş-Şūmāl Ē tahrīb as-silāh wa tahjīr al-bashar". *Kul al-Waṭan*. Uten skrivedato,
<http://www.hedayah.net/print.asp?EgyxpID=30953> (oppsøkt 27.11.2008).

riktige tallet et sted mellom seks og ni millioner.¹⁵⁹ En *kalasjnikov* kan fås til en pris på kun 20 dollar. Så sent som i august 2007 ble det først forbudt å bære skytevåpen offentlig i hovedstaden *Ṣan'ā'* og andre provinshovedsteder.¹⁶⁰ Men er det flyktninger eller jemenitter som står bak våpensmuglingen? Flyktninger kan ikke klandres for lovovertridelser som begås av våpen- og menneskesmuglere, de samme menneskene som behandlet dem så brutalt under flukten til Jemen.

Selv om flyktninger står bak noe av kriminaliteten i landet, er det ingenting som tyder på at kriminaliteten blant flyktningene som det refereres til her, er spesielt alvorlig. Forekomsten av kriminalitet har ikke steget mer enn det som er tilfelle ved en naturlig befolkningsøkning av liknende størrelse.

Ahmed, som jobbet for FNs matvareprogram i *al-Basātīn* og *Kharaz*, mener at flyktningene ikke har noe å gjøre med smuglingen de blir beskyldt for:

Alkohol kommer fra Djibouti. Det har jeg hørt. Men det er jemenitter som jobber med det. Det er noe annet. Det er storskala kriminalitet, ikke noe flyktningene driver med.

Myndighetenes påstander om flyktningene som en trussel mot landets sikkerhet synes overdrevne. Særlig når det gjelder tilknytning til terrorvirksomhet. Det har ikke vært noen voldelige aksjoner hvor flyktninger har vært involvert. Det er ikke blitt registrert noen væpnede elementer eller militser blant somaliske flyktninger. I konflikten mellom flyktninger i *Kharaz*-leiren og lokalbefolkning i de omkringliggende landsbyer, er flyktningene den passive part. Kan flyktninger i leiren, som hovedsakelig er kvinner og barn som så vidt overlever på humanitære rasjoner, klandres for å skape ubalanse i samfunnet? Det er heller staten Jemens ansvar at befolkningen i de aktuelle landsbyer lever under så vanskelige kår at de misunner flyktningene i leiren.

”Flyktninger utgjør en byrde for landets økonomi og velferd”

Stadig oftere blir flyktninger omtalt, av både myndighetene og opinionen, som en enorm økonomisk byrde for Jemen. Også ifølge en vestlig diplomatisk kilde forverrer flyktningene den allerede svært dårlige økonomiske tilstanden i landet:

Den jemenittiske økonomien kan rett og slett ikke absorbere mange flere nykommere. Systemet er allerede under press. Hvis tallene stiger i månedene fremover, kan det presse økonomien til et bristepunkt.¹⁶¹

¹⁵⁹ ”Living with Weapons: Small Arms in Yemen. Small Arms Survey”. *Small Arms Survey*. 2003.
<http://www.smallarmssurvey.org/files/sas/publications/yearb2003.html> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁶⁰ “al-Yaman: thaqāfat as-silāḥ”. *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 19.02.2008,
<http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=590> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁶¹ ”Somali refugees languish in Yemen”. *BBC News*. 05.07.2006.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5151518.stm (oppsøkt 27.11.2008).

I følge utenriksministeren Abū Bakr al-Qirbi, ble det ved utgangen av 2007 donert 10 millioner dollar for arbeid med de afrikanske flyktningene i Jemen. Han ville ikke oppgi det nøyaktige beløpet som er nødvendig til å yte tjenester til flyktningene, men mente at de mottatte midlene var utilstrekkelige.¹⁶²

Mange av disse kostnadene er relatert til sikkerhet. I Innenriksdepartements rapport¹⁶³ oppgis det store utgifter til styrkene som kontrollerer Jemens kyst, utgifter til transport av flyktninger til registreringssenteret og deportering av illegale migranter. Ifølge en tjenestemann fra Innenriksdepartementet har myndighetene i løpet av de siste 11 årene brukt rundt 280 millioner jemenittiske riyal (140.000 dollar) kun på å deportere illegale migranter, hovedsakelig etiopiere.¹⁶⁴

Konkurransen på arbeidsmarkedet

Hos de aller fleste flyktninger er den økonomiske situasjon svært dårlig. Dette gjør at de er villige til å arbeide for en mindre lønn enn jemenitter som jobber i den uformelle sektoren.

”Vi trenger ikke mer arbeidskraft. Det har vi nok av fra før!”, var en av mine jemenittiske informantenes kommentar da jeg spurte om flyktninger kan bidra positivt til den jemenittiske økonomien. I følge utenriksministeren Abū Bakr al-Qirbi øker tilstedeværelse av afrikanske migranter arbeidsledigheten i landet.¹⁶⁵

‘Aydrūs Naqīb, parlamentariker fra det opposisjonelle Sosialistpartiet (*al-Ḥizb al-ishtirākī*), mener også at flyktninger tar jobbene fra jemenitter og gjør livet vanskeligere for de fattigste: ”Det arbeidet som en jemenitt får 300 riyal (1,5 dollar) for, utføres nå av en somalier for 100 riyal.”¹⁶⁶

Staten sliter med å skaffe arbeid til sin egen arbeidskraft pga. den høye befolkningsveksten. Gjennomsnittlig antall personer per familie er 7,1. Ifølge ‘Abd ar-Raḥmān ash-Shāmī, talsmannen for FNs befolkningsfond, er det et behov for å skape om lag

¹⁶² “al-Yaman: al-ḥukūma taqūl annahā lam ta’ud qādira ‘alā istī‘āb al-mazīd min al-muhājirīn al-‘afāriqa”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 16.01.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=528> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁶³ “Taqrīr ‘an mushkilat al-lāji‘īn fī l-Yaman min aṣ-ṣūmāl wa duwal al-Qarn al-‘afriqī wa ‘athār as-salbiyya al-mutarattiba ‘alā dhālik ma’ muqtarahāt li-mu‘ālat al-mushkila wa khuṭa l-ijrā‘āt at-tanfīdhiyya al-mulāḥaqa”.

¹⁶⁴ Ibid.

¹⁶⁵ Ibid.

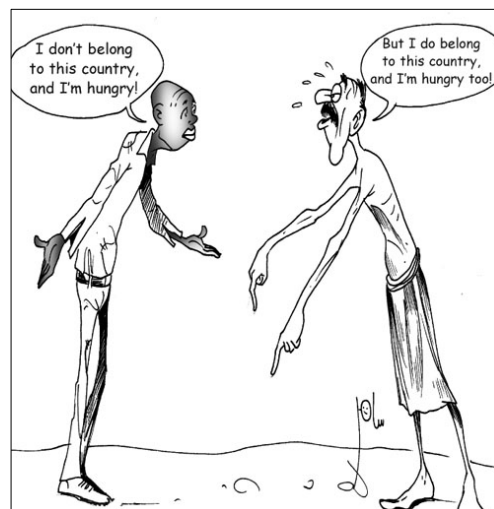
¹⁶⁶ “Fī iḥdā akthar al-buldān faqran wa aqalluhā numūwan al-Yaman É yad maftūḥa wa lakin khāliyya al-wafād li-ṣ-ṣūmālīyīn”. *Mareb Press*. 29.08.2008. http://www.marebpress.net/news_details.php?sid=12881 (oppsøkt 27.11.2008).

240.000 arbeidsplasser i året for å imøtekomme etterspørselen på arbeidsmarkedet nasjonalt.¹⁶⁷

Disse karikaturene fra den engelskspråklige avisen Yemen Times¹⁶⁸ viser illustrativt hva mange jemenitter føler overfor flyktninger.

Bilde 8.1

Bilde 8.2

Bilde 8.1: 40 % av Jemens befolkning lever under fattigdomsgrensen. De fattigste blant disse ser med fortvilelse at de nå får 'konkurrenter' blant fattige somaliske flyktninger som også har vansker med å skaffe seg det mest grunnleggende for livets opphold.

Bilde 8.2: En afrikansk flyktning klager over vanskelige levekår i samtalen med en jemenitt: "Jeg tilhører ikke dette landet og jeg er sulten!", sier han. Jemenitt svarer rasende "Men jeg tilhører dette landet og jeg er sulten også!"

Jemen hadde på begynnelsen av 1990-tallet fått i retur ca. 1 million av sine fremmedarbeidere fra Gulf-landene. Dette var en stor påkjenning for landet. For det første ble kilden til remitteringer fra utlandet stoppet, og staten fikk i løpet av noen måneder en million nye borgere å ta seg av. Jemens økonomi har hatt en nedtur lenge, og arbeidsledigheten i landet har steget jevnt siden flyktningene begynte å komme til landet på begynnelsen av 1990-tallet. Hvor mye bidrar flyktninger til økt arbeidsledighet?

Påstanden om at de tar jobbene fra jemenitter, mener jeg er problematisk. Svært få flyktninger har arbeidstillatelse og det foreligger derfor ingen offisielle tall på hvor mange av disse som er i arbeid. Men som det ble nevnt tidligere, jobber de fleste flyktninger som hushjelp eller bilpussere, yrker som ikke utføres av jemenitter, og påstanden som man ofte

¹⁶⁷ "ash-Sharq al-awsat: al-Qāhira wa- Ṣan'ā' tataṣaddiyān li-l infijār as-sukānī". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 09.07.2006, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=86> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁶⁸ "Samer's Cartoons". *Yemen Times*. <http://yementimes.com/article.shtml?p=cartoon&i=1190> (oppsøkt 28.11.2008).

hører i Jemen om at de tar jobbene fra landets borgere, mener jeg ikke er riktig. Jemenittiske kvinner fra fattige familier er ikke villige til å jobbe som hushjelp på grunn av jobbets lave status, siden det innebærer kontakt med ubeslektede menn. Dette er en jobb som alltid har vært forbeholdt utenlandsk arbeidskraft.

Selv om de er ekskludert og marginalisert fra tilgang til den offisielle økonomien, tjener flyktningene selv til livets opphold og bidrar vesentlig til den lokale økonomien. De utgjør en finansiell og menneskelig kapital og er aktive forbrukere fra det øyeblikket de ankommer landet. Flyktningene deltar aktivt i å løse sine økonomiske problemer, og regner ikke med å få mye hjelp fra andre. Kampen om å skaffe seg arbeid er derimot ikke lett.

Den største utfordringen for flyktninger i Jemen er nokså lik den mange jemenitter møter, nemlig få arbeidsmuligheter. *"Arbeid er det største problemet"*, svarer den arbeidsledige flyktningen 'Umar på spørsmålet mitt om flyktningenes utfordringer i hverdagen. Flyktninger havner nederst i jobbsøkerkøen i et land med skyhøy arbeidsledighet. Šālih beskrev situasjon for flyktninger på arbeidsmarkedet slik:

Ikke bare flyktninger har problemer med arbeidsledighet, det har også jemenitter. Hvis en borger har vansker med å finne seg arbeid, så tenk deg hvordan en flyktning har det.

Flyktninger er ikke likestilte med jemenitter på arbeidsmarkedet. Rett til arbeid på lik linje med landets borgere, som Flyktningskonvensjonen forutsetter, er ikke implementert i den jemenittiske lovgivningen. De får ikke jobbene i offentlig sektor, med mindre de er høyt utdannet. Det er få ansatte i privat sektor.

På ethvert sted de besøker for å søke jobb, blir de spurt om jemenittisk ID-kort, og det har de ikke. De har flyktning-ID. Så de utfører noen enkle jobber som jemenitter ikke vil ha, som bilvask eller lignende. Folk har det vanskelig. Mange kvinner tigger, har du sett dem?, sier Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden.

I fravær av en flyktningelov, anvendes loven om utlendinger også på flyktninger, noe som betyr at de trenger arbeidstillatelse fra Arbeidsdepartementet for å ha rett til arbeid. Men papirarbeid som dette, involverer også UNHCR og arbeidsgiveren og er svært krevende. Derfor finnes det få somaliere med arbeidstillatelse. Dette har ført til at flyktningene hovedsakelig jobber i den uformelle sektoren. De fleste tar jobbene som jemenitter ikke vil ha. De utfører manuelle, lavtlønnede jobber, eller har egne små foretak.

Ressurssterke og velutdannede flyktninger står uten jobb, eller hvis de er så heldige og jobber, utfører jobber der de ikke får bruk for sine kvalifikasjoner. Omar, lederen for tilbakevendte jemenitter i *al-Basātīn*, virket oppgitt:

Mange her har god utdannelse, men ingen bruker deres potensial. Han er ingeniør [peker på mannen som sitter ved siden av ham], men de bruker ham ikke.

Somaliske Ruqia forteller sint hvordan hun, som har en utdannelse fra Jemen, når hun søker jobb kun blir tilbudt jobber som hushjelp:

'Vil du jobbe med renhold?' Jeg svarer at jeg ønsker å jobbe med det jeg studerte, og han spør meg igjen: 'Vil du vaske? Jobbe som kokk?'

Forfalsking av vitnemål blant flyktninger har bidratt til større varsomhet og manglende vilje til å ansette dem. Journalisten al-Kibsi, som selv er utdannet engelsklærer, forteller:

En gruppe blant de første flyktningene jobbet som lærere. Men med tiden ble det oppdaget at de fleste av dem hadde falske vitnemål. Nå stoler vi ikke på de vitnemålene de har, og de av dem som virkelig var utdannede lærere, dro til Europa og Amerika.

Det er en tendens at somaliske kvinner tjener mindre enn etiopiske eller filippinske kvinner (rundt 50 dollar per måned). Kvinner klager ofte over anstrengende arbeidsoppgaver, lang arbeidstid, diskriminering, seksuell trakassering og forsinket lønn. Mange er redde for å bli anklaget for tyveri, som er en metode noen familier bruker for å ikke betale dem lønnen de har krav på. I de fleste husstander jeg besøkte, var kvinnen i arbeid.

Utdrag fra dagboken:

Tirsdag, 19.2.2008

Bilpusseren Abū Bakr tjente 290 riyal (7,5 kroner)

Klokken var 22.30 og vi var på vei tilbake til hotellet. "Mirza" hører jeg. Der står vår venn Abū Bakr som vi besøkte forrige uke i *al-Basātīn*. En skitten klut, som kjennetegner bilpusserere, henger over hans skulder. Han var i ferd å vaske en bil. Etter å ha snakket litt, spør jeg "Hvor mye har du tjent i dag?" Fra baklommen tar han ut en 200 riyallapp og en hånd full av mynter. Han begynner å telle dem: "290 riyal" Det var lønnen hans denne dagen. Abū Bakr er gift og har en familie å forsørge. Jeg tviler på at de andre historiene fra bilvaskere i 'Aden skiller seg vesentlig fra den jeg fikk høre fra Abū Bakr.

Mens tilbakevendte jemenittiske arbeidere fikk skylden for den dårlige økonomiske situasjonen på begynnelsen av 1990-tallet, anses mange flyktninger fra Afrikas Horn som syndebukker i dag. Økt utbredelse av arbeidsledighet, kriminalitet, prostitusjon og AIDS blir linket til flyktningenes tilstedeværelse i landet. Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden, er ikke enig i disse påstandene. Da jeg spurte ham om hvorvidt flyktninger var en stor byrde for Jemen, svarte han:

Jeg stilte det samme spørsmålet til en ansatt i Innenriksdepartementet. Jeg sa: 'Hvordan har vi forårsaket vanskelige økonomiske kår for Jemen, når flyktningene ikke mottar en riyal fra Jemen?' Han sa: 'Flyktninger i Jemen går på skole, og det er den jemenittiske staten som betaler lærere lønn. Flyktninger behandles på sykehus som jemenitter, og det er den

jemenittiske staten som betaler leger lønn. De forårsaker noen sikkerhetsproblemer, og det er ekstraarbeid for politiet.'

Men dette er fra samme budsjett som går til jemenitter. Somaliere deler skoler, sykehus og fengsler med dem, men dette er ikke tjenester spesielt for somaliere.

Ahmed, som jobbet med Verdens Matvareprogram i *al-Basātīn*, mente det samme:

Myndighetene gir verken mat eller medisiner til flyktningene. Tvert imot, flyktningene jobber. De bidrar.

Dyrere leiemarked

En annen negativ konsekvens av flyktningenes nærvær, er større etterspørsel og dermed økning i prisene på leiemarkedet. Særlig i de områdene med høy konsentrasjon av flyktninger har leieprisene økt de siste årene. Men den andre siden av saken er at økte leiepriser betyr større inntekt for jemenittiske huseiere.

Økt velferd for vertsbefolkningen?

Flyktninger, særlig i store antall, kan legge enormt press på lokale ressurser i mottakerlandet. På den annen side kan det hevdes at vertslandet har nytte av flyktninger, uansett om de bor i leire eller blant lokalbefolkningen. Ressurser fra internasjonal bistand 'lekker ut' i samfunnet, og økonomisk aktivitet blant flyktninger, inkludert arbeid, handel og landbruk, bidrar til utvikling og økt levestandard.¹⁶⁹ Flyktninger fører med seg menneskelige og materielle verdier og kan bli viktige aktører i den lokale utviklingen hvis de får mulighet til det. Ahmed, som har erfaring fra arbeid med flyktninger i *al-Basātīn* og *Kharaz*, sa:

Alle, med unntak av noen få, som jobber med flyktninger, er jemenitter: Leger, sykepleiere, politifolk, soldater.

Tilstedeværelsen av flyktninger har også hatt en positiv økonomisk innvirkning, inkludert utvidelse av virksomheter og salgsmuligheter. Flyktninger er blitt en kilde til billig arbeidskraft. Dette har imidlertid ført til tap for noen deler av lokalsamfunnet. Tilgjengeligheten av billig arbeidskraft har vært nyttig for arbeidsgivere som ansetter flyktninger, men samtidig gjort det vanskeligere for lokale arbeidstakere som jobber i de samme bransjene.

¹⁶⁹ Jacobsen, Karen. "African States and the Politics of Refugees: Refugee Assistance as Political Resources". *Feinstein International Famine Center Working paper nr. 6*. (Tufts University. 2001). nutrition.tufts.edu/docs/pdf/famine/jacobsenwp.pdf (oppsøkt 27.11.2008).

Disse funn støttes av Whitaker ¹⁷⁰, som konkluderer med at enkelte deler av befolkningen nyter godt av flyktningetilstrømningen, mens andre blir enda mer marginalisert. Hun oppsummerer sine funn om flyktningenes innflytelse på Tanzania slik:

Flyktninger utgjør generelt en belastning på lokal infrastruktur, miljø og ressurser, men tilbyr også billig arbeidskraft, utvider forbrukermarkedet, og begrunner økt utenlandsk bistand. ¹⁷¹

Remitteringer fra utlandet

Remitteringer er en viktig kilde til inntekt for mange utviklingsland. Jacobsen peker på at det på tross av at det finnes omfattende forskning om bidrag som migrantenes remitteringer har på utviklingen i senderlandet, er det mange færre studier av effekten av flyktningenes remitteringer på vertslandet. I tillegg til de vanlige, offisielle bank- og pengeoverføringssystemene, har flyktninger etablert sine egne, uoffisielle tjenester. ¹⁷² Pengene sendes vanligvis gjennom et somalisk overføringssystem, et *xawilaad*. Somaliske flyktninger i Jemen bidrar på denne måten med utenlandsk valuta til den jemenittiske økonomien. Remitteringer fra somalisk diaspora i Europa, Nord Amerika og Gulf-landene hjelper mange individer og familier med midler til daglige eksistensielle behov som helsetjenester, bolig og utdanning. For mange er remitteringer (ar. *ḥawāla*, som. *xawilaad*) fra familie og venner den viktigste, for enkelte eneste, inntektskilde. ¹⁷³ Mange av mine informanter fikk økonomisk støtte fra slektninger i utlandet. Den samlede summen ligger i følge Muhammed 'Ali Hersi på flere millioner dollar i måneden. Selv observerte jeg stor pågang ved en av *Dhahabshiils* filialer i Şan'ā', som jeg en periode bodde i nærheten av. Det er umulig å sette et nøyaktig tall på dette beløpet, men alt tyder på at pga. minkende arbeidsmuligheter i Jemen, spiller remitteringer fra utlandet en stadig viktigere rolle som kilde til inntekt for flyktninger.

¹⁷⁰ Whitaker, Beth Elise. "Refugees in Western Tanzania: The Distribution of Burdens and Benefits Among Local Hosts". *Journal of Refugee Studies* 15, nr.4, (2002):339-358.

<http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/15/4/339> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁷¹ Whitaker, Beth Elise. "Refugees in Western Tanzania: The Distribution of Burdens and Benefits Among Local Hosts", 340.

¹⁷² Jacobsen, "Livelihoods in conflict: the pursuit of livelihoods by refugees and the impact on the human security of host communities", 109

¹⁷³ Gundel Joakim. "The Migration-Development Nexus: Somalia Case Study". *International Migration* 40, nr. 5, Special Issue 2, (2002):255-281, 268. <http://www.somali-jna.org/downloads/Gundel%20-%20Dev%20Mig%20Nexus%20Somalia%20.pdf> (oppsøkt 27.11.2008).

UNHCRs og ikke-statlige organisasjoners bistand til det lokale samfunnet

Med økonomisk hjelp til flyktninger følger også utvikling av økonomiske muligheter for lokalbefolkningen. hjelpeprosjekter knyttet til flyktninger bør være til nytte både for 'gjestene' og lokalbefolkningen. Erfaring viser at bistand til lokalsamfunnet kan bidra til å redusere spenningene mellom de to gruppene.

UNHCR i Jemen har hatt støtte prosjekter som mange jemenitter har hatt nytte av. Dette gjaldt gratis helsetjenester til lokalbefolkningen i *al-Basātīn* og befolkningen i nærliggende landsbyer rundt *Kharaz-leiren*. Helsestasjoner med gratis medisiner i *al-Basātīn* og *Kharaz* ble benyttet av både flyktninger og jemenitter. Det ble utført arbeid med vannbrønner, og åtte nærliggende landsbyer fikk tilgang til vann gjennom UNHCR arbeid. Seks av disse er isolerte landsbyer som fikk vannreservoarer og fikk transportert vann daglig. I en av landsbyene ble skolen med 32 klasserom reparert. Lærere ved skolen fikk sine lønninger gjennom UNHCR. Samme landsby, som var uten elektrisitet, fikk elektrisitet for en begrenset periode om dagen. Også landsbyboere fikk anledning til å delta på forskjellige yrkeskurser i regi av UNHCR. En av landsbyene fikk en ny bygning med seks klasserom ved denne anledningen. I *al-Basātīn* stod UNHCR bak reparasjon av skolen og utbetaling av lønningene til lærerne.¹⁷⁴

Sommeren 2008 startet den humanitære organisasjonen ADRA et prosjekt med 140 deltakere, likt fordelt mellom flyktninger og jemenitter som bor i *al-Basātīn*. Målet er å gi nødvendige ferdigheter og erfaring som kvalifiserer dem for arbeid, samt fremme sameksistens mellom flyktninger og jemenitter.¹⁷⁵

Men et økt antall flyktninger de siste årene, og et stramt budsjett kan ha bidratt til at UNHCR ikke viet like mye oppmerksomhet til lokalbefolkningen. Dette resulterte i sinne og protestaksjoner fra landsbyboere rundt *Kharaz-leiren*.

Helsesektoren

Myndighetene klager også over at det store antallet flyktninger legger en ekstra press på den lite utviklede helsesektoren i landet. Jemen har de verste helseindikatorer i Midtøsten og Nord-Afrika. Data fra Det nasjonale befolkningsråd (*al-Majlis al-waṭanī li-l sukān*) viser at

¹⁷⁴ “‘Awḍā’ al-lāji’īn fī l-jumhūriyya l-yamaniyya al-mushkilāt wa-l-ḥulūl al-muqtaraḥa”, *Wizārat al-khārijīyya, Idārat al-lāji’īn*, (Ṣan‘ā’, 2007).

¹⁷⁵ “Mudīr ‘ām mudīriyya dār sa’d yaltaqī bi-mudīra mashrū’ at-ta’āyush al-ijtimā’ī at-tābi’ li-wikāla (adra) ‘amrīkiyya”. *Al-Ayyām*. 27.07.2008, <http://www.al-ayyam.info/Default.aspx?NewsID=e15452df-45b7-451f-b8d8-8f5391ba484a> (oppsøkt 27.11.2008).

helsetjenestene bare dekker 50 prosent av befolkningen. Spedbarnsdødeligheten er 77,2 per 1000 levende fødsler, og 18 prosent av spedbarna blir født for tidlig. Minst 65 prosent av kvinnene har ikke tilgang til helsestell. Reproductive helsetjenester er tilgjengelig i bare 25 prosent av de eksisterende helsesentrene. Morsdødeligheten er på 366 dødsfall per 100.000 fødsler. Helsestellet for gravide mødre er svært svakt, og 84 prosent av fødslene finner sted hjemme.¹⁷⁶

Flyktningestatusen gir somaliske flyktninger tilgang til helsetjenester ved de statlige sykehusene og helsesentre drevet av UNHCR-partnere. Men de subsidierte tjenester dekker ikke alle flyktningers medisinske behov. Mange flyktninger avstår fra nødvendig behandling fordi de ikke har råd til det. Dette var tilfellet med min informant Maryam, som måtte opereres, men ikke hadde råd til det.

Ifølge *Marie Stopes International Yemen* (MSIY), er tilgangen til helsesentre utilstrekkelig både for jemenitter og et stadig større antall uregistrerte flyktninger. Siden de fleste sykehusene i landet er private, må flyktninger slik som resten av befolkningen betale for tjenestene de får. Men flyktningenes økonomiske begrensninger gjør tilgjengeligheten til helsetjenester vanskelig for de fleste, og somaliere uten et formelt flyktningeregistreringskort er ikke berettiget til subsidierte tjenester.¹⁷⁷ MSIY-forskning om flyktningers reproduktive og generelle helse viste at mange flyktningekvinner sier at de ikke føler seg komfortable på jemenittiske helsesentre.

Et eksempel er sykehusenes praksis rundt fødsler. For å føde på et sykehus må den gravide vise ekteskapskontrakt. Sykehuset aksepterer ikke ekteskapskontrakter utgitt av ikke-statlige organer, som eksempelvis dem lokale shaikher utgir. I tilfelle hun mangler denne, vil hun bli nektet sykehusets tjenester og kan bli beskyldt og dømt for utukt.¹⁷⁸

Særlig i områder med høy konsentrasjon av flyktninger er forholdene vanskelige på grunn av et enormt press på ressursene. Humaiqāni, politisjefen i *al-Basātīn*, legger skylden på UNHCR:

Helseforholdene for flyktningene her er elendige. FN har ikke gjort 5% av plikten sin. Det finnes en helsestasjon her, som ikke drives av FN, men av den humanitære foreningen Iṣlāḥ. Helseforholdene er elendige. Av og til finnes det ikke medisiner en gang. Om natten er den stengt, hvis en blir syk om natten er stasjonen stengt!

¹⁷⁶ "al-Yaman: at-tazāyud as-sukānī as-sarī yuhaddid an-numūw". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 30.12.2007, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=501> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁷⁷ "Reproductive Health Care for Somali Refugees". *Impact Data*. 01.01.2004. <http://www.comminit.com/en/node/148980> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁷⁸ Grabundzija, *Movements of Somali Refugees and Asylum-Seekers and States' Responses Thereto - Country Study: Yemen*, 22.

Jemens helsemyndigheter er bekymret over økningen i antall tilfeller av en rekke alvorlige sykdommer som var blitt utryddet i Jemen for flere år siden, og mest sannsynlig kommer tilbake til landet med de afrikanske flyktningene. Noen av de mest vanlige er: Polio, spedalskhet, malaria, tuberkulose og HIV/AIDS-viruset. Barneparalyse er ifølge Jemens helseminister Muḥammad an-Naʿīm en av sykdommene som tidligere ikke var kjent i Jemen og ble registrert blant nyankomne flyktninger til ṣaydahavn i april 2004.¹⁷⁹ Flere rapporter har pekt på stadig økende forekomster av polioinfeksjon i Jemen gjennom flyktninger.¹⁸⁰ Flyktninger som tester HIV-positivt mister rett til opphold i landet og blir tvangsreturnert hjem. I følge de nye retningslinjene som skal begrense tilstrømning av nye flyktninger og ordne opp i forhold for dem som allerede bor i Jemen, er det obligatorisk med medisinsk sjekk for alle nyankomne. Retten til å bli i landet fås først etter å ha fått bekreftelse fra det jemenittiske helsedepartementet på at vedkommende er fri for farlige sykdommer. Generelt viser opinionen i Jemen negative holdninger og forbinder utbredelse av HIV/AIDS med ankomsten av afrikanske flyktninger.

I følge George Ionita, rådgiver på HIV/AIDS for UNICEF i Midtøsten og Nord-Afrika, har Jemen med 0,7 prosent HIV utbredelse den tredje største HIV-satsen i regionen, etter Sudan og Djibouti.¹⁸¹ Siden 1987, da det første tilfelle av HIV ble oppdaget i Jemen, til utgangen av 2007, er det blitt registrert 2323 tilfeller, en økning på 11 % sammenlignet med 2075 tilfeller som er blitt registrert i 2006. Av disse utgjør ikke-jemenitter 50 % av tilfellene.

¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ Sosial stigmatisering og diskriminering av mennesker som lever med sykdommen, er utbredt.

Mens flyktninger har bidratt til en økning, er de ikke hoved- eller den eneste grunn til spredning av HIV/AIDS i Jemen, slik det ofte sies. Det var ikke uvanlig å høre slike utsagn fra jemenitter. En av dem, Sayid sa:

¹⁷⁹ al-ʿIbādi, Nizār. "Al-lāji'ūn fī l-Yaman ʿanīn lā yasma'uhu al-ʿālam".

¹⁸⁰ "Yemen struggles to handle yearly influx of refugees". *The Online Pioneer and Ideals*. 28.09.2005. <http://ins.onlinedemocracy.ca/index.php?name=News&file=article&sid=6031> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁸¹ "Yemen: Stigma, ignorance hampering fight against HIV/AIDS". *IRIN*. 01.12.2005. <http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=25764> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁸² "Irtifā' ḥālāt al-muṣābīn bi-l-īdz fī l-Yaman". *Insān*. 26.04.2008, <http://www.ensan.net/news/175/ARTICLE/3744/2008-04-26.html> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁸³ ʿĀdil as-Saʿīd. "Al-waṣma al-ijtimāʿiyya abraz muʿawwiqāt mukāfahāt l-īdz fī l-Yaman". *ash-Sharq al-awsaṭ*. 03.11.2006, <http://www.asharqalawsat.com/details.asp?section=54&issueno=10202&article=390200&feature=> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁸⁴ "1549 iṣāba bi-maraḍ "al-īdz" fī l-Yaman". *CNN Arabic*. 12.12.2004, <http://arabic.cnn.com/2004/scitech/12/12/aids.yemen/index.html> (oppsøkt 27.11.2008).

Prostitusjon gjorde at en del sykdommer ble spredt i landet. For betaler du til en somalisk dame, kan du gjøre hva du vil.

I en av mine samtaler med ham, sa professor ash-Sharjabī at det nylig er blitt konkludert med at alt fokus på flyktninger med HIV/AIDS er blitt overdramatisert. Inntil nylig viste statistikken at antallet ikke-jemenitter med HIV/AIDS var høyere enn antallet smittede jemenittiske borgere.

Ahmed, som jobbet med et FN-støttet prosjekt blant flyktninger, er svært kritisk til fremstillingen av flyktninger som sykdomsbærere:

Det er lavere forekomst av HIV/AIDS blant somaliere enn jemenitter som bor i al-Basātīn. Alle arabiske land benekter at det finnes AIDS i deres land, og det er et stort problem.

Utdanning

Presset flyktningebarn utgjør på ressursene i det jemenittiske skolesystemet, blir også ofte nevnt av myndighetene. Selv om somaliske barn i teorien har rett til offentlig utdanning i Jemen, møter de i praksis en rekke utfordringer som gjør at mange dropper ut av skolen.

Registreringen av somaliske barn på skolen kan ofte bli problematisk. Mange skoler i Jemen jobber med overfylte klasserom, og flyktningebarn havner bakerst i køen. På grunn av mangelen på en lovgivning som garanterer flyktninger rett til utdannelse, er dette en beslutning som tas individuelt av hver skole. En annen hindring for mange flyktninger er betaling av skoleavgifter i tillegg til skolemateriale.¹⁸⁵ Økonomiske hindringer er hovedårsaken til at barna slutter eller er borte fra skolen. Barnearbeid er svært utbredt i Jemen, og flyktningebarn er ikke noe unntak. I 2005-2006 var 1,2 millioner jemenittiske barn ute av skolen.¹⁸⁶ Veldig ofte er de med på å hjelpe familien økonomisk ved å utføre noen enkle jobber, som gateselgere eller bilpussere.

Som nevnt tidligere er det en stor andel alenemødre blant flyktninger. Når de skal på jobb forblir barna alene hjemme. To kvinner jeg møtte fortalte at de knytter barna sine fast til sengen til de kommer hjem fra jobben.

Mange barn ankommer Jemen alene. Noen er blitt sendt av familien til utlandet som 'den utvalgte' som skal hjelpe familien hjemme i Somalia. Enkelte blir ofre for trafficking til de rike land i Gulfen.

¹⁸⁵ Grabundzija, *Movements of Somali Refugees and Asylum-Seekers and States' Responses Thereto - Country Study: Yemen*, 30.

¹⁸⁶ "al-Yaman: muḥāwalāt li-l-ḥad min tahrīb al-'aṭfāl ilā as-sa'ūdiyya". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 31.01.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=552> (oppsøkt 27.11.2008).

"Flyktninger utgjør en fare for den sosiale orden (bærere av fremmede tradisjoner og skikker)"

Tilstrømningen og bosettingen av flyktninger har en betydelig innvirkning på vertsbefolkningen, særlig når de kommer i stort antall og er kulturelt forskjellige fra verten. Land med en multikulturell tradisjon vil føle seg mindre truet av en migrasjonstilstrømning enn land som er bygget på basis av etnisk og kulturell homogenitet. Barry Buzan bemerker: *"migrasjon truer felles identitet og kultur ved direkte å endre den etniske, kulturelle, religiøse og språklige sammensetningen av befolkningen"* ¹⁸⁷

Vertsbefolkningen kan føle ubehag ved tilstedeværelse av et større antall mennesker med andre skikker og tradisjoner. Tilværelsen i Jemen introduserer både somaliere og jemenitter for hverandres kultur. Somaliere blir introdusert for den konservative kollektivistiske kulturen i det jemenittiske samfunnet. Som vist i det forrige kapittelet har jemenitter vansker med å forstå den sosiale åpenheten som finnes blant somaliere.

Ekteskap uten kontrakt, såkalte 'svarte ekteskap' (*nikāḥ aswad*) som noen flyktninger praktiserer, er enda en årsak til denne holdningen blant mange jemenitter. Det er dessuten mye friere omgang mellom kvinner og menn blant somaliere enn det som er regelen i det jemenittiske samfunnet.

Prostitusjon

Økonomiske vansker har tvunget en del kvinner blant flyktninger ut i prostitusjon. Dette er årsaken til at mange jemenitter så lett karakteriserer somaliere som mennesker med dårlig moral. Mange av mine jemenittiske informanter mente at dette er et fenomen som ikke var kjent i Jemen før. Det virker som om prostitusjon begynner å bli utbredt i det jemenittiske samfunnet, og det skyldes ikke kun flyktninger. Mange tilskriver det den enorme fattigdommen mange i landet lever under. I løpet av 2006, raidet jemenittisk politi 80 hus som ble brukt som bordeller kun i hovedstaden Ṣan'ā'. ¹⁸⁸

Tilfeller av såkalte 'turistekteskap' har hatt en dramatisk økning de siste årene. Slike 'ekteskap' varer vanligvis fra 10 dager til en måned, og anses av jemenitter som en praksis ikke forskjellig fra prostitusjon. Særlig turister fra de rike Gulf-landene er involvert. Regjeringen har nylig erkjent omfanget av problemet, og det jobbes med å innføre en ny lov

¹⁸⁷ Buzan, Barry. "New Patterns of Global Security in the Twenty- First Century". *International Affairs* 67, nr. 3, (1991):431-451, 447.

¹⁸⁸ ""Tijārat al-jins" takhtariq al-mujtama' al-Yamanī É wa-l b'ad yarji'uhā li-l-faqr al-mudqi' ". *al-'Arabiyya*. 05.01.2007. <http://www.alarabiya.net/articles/2007/01/05/30473.html> (oppsøkt 27.11.2008).

som regulerer ekteskap mellom jemenitter og utlendinger. Denne praksisen er en av hovedårsakene til spredning av kjønnssykdommer, særlig HIV.¹⁸⁹

Ifølge professor i sosiologi ved Universitetet i Ta'izz, Fawziyya Hassūna, er prostitusjon et alvorlig sosialt problem, uten at samfunnet innser det.¹⁹⁰ Er det å legge skyld på flyktningene for spredning av prostitusjon i landet en måte å flykte fra virkeligheten på?

Kvinneomskjæring

I hovedstaden Ṣan'ā' uttrykker man avsky mot kvinneomskjæring, en skikk som i utstrakt grad blir praktisert av de somaliske flyktninger. Mer enn 95 % av somaliske kvinner gjennomgår omskjæring, de aller fleste den mest alvorlige, såkalte 'faraoiske' form.¹⁹¹ Men selv om dette er en praksis ukjent for mange i Ṣan'ā', praktiseres den i utstrakt grad i områdene langs den jemenittiske kysten. Al-Ḥaydarī skriver:

Det jemenittiske samfunnet er blitt påvirket av noen afrikanske tradisjoner som for eksempel kvinneomskjæring. Det er ikke en arabisk skikk, heller ikke et religiøst spørsmål som det råder enighet om. Denne skikkens utbredelse varierer, men blir hyppigst praktisert av de med afrikanske røtter og områder med sterk afrikansk påvirkning. Ca. 69% av kvinnene i kystområdene blir omskåret, mot 15% i fjellområdene og 5% i innlandet og ørkenen.¹⁹²

En demografisk undersøkelse fra 1997 viste at 23 prosent av alle jenter og kvinner i Jemen hadde vært utsatt for omskjæring. I 2001 ble kvinnelig omskjæring forbudt ved lov.¹⁹³

Konklusjon

For mange jemenitter har konflikten i Somalia og tilstedeværelsen av flyktninger styrket deres nasjonalfølelse og gjort at de ser på ting i et annet perspektiv. Somalias eksempel er ofte blitt brukt av den ledende eliten som argument mot forandringen av den politiske styringen av landet. Ifølge mange av mine informanter har erfaringen med flyktninger hatt en positiv innflytelse på jemenittenes selvfølelse. *"Jemenitter er blitt mer tilfreds med det de*

¹⁸⁹ al-Masmari, Hakim. "Are they people of lust and corruption?". *Yemen Times*. 29.08.2005. <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=872&p=culture&a=1> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁹⁰ Tijārat al-jins" takhtariq al-mujtama' al-Yamanī É wa-l b'aḍ yarji'uhā li-l-faqr al-mudqi' ". *al-'Arabiyya*.

¹⁹¹ Country Reports on Human Rights Practices, 2002: Somalia. *United States, Department of State*, 31. 03. 2003, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2002/18226.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁹² al-Ḥaydarī, Al-lāji'ūn min al-Qarn al-'ifriqī wa 'atharuhum 'alā al-'amn al-qawmī al-yamanī fi-l fatra 1991 m - 2002 m, 190.

¹⁹³ "al-Yaman: hai'a ḥukūmiyya tataḥarrak li-waqf khitān al-'ināth". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya* . 02.07.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=844> (oppsøkt 27.11.2008).

har når de ser forholdene flyktninger lever under”, sa journalisten al-Kibsi. En annen jemenittisk informant sa: “Somaliske flyktninger hjelper oss med å forstå hvor godt vi har det.”.

Det er ingen tvil om at tilstedeværelsen av flyktninger kan ha alvorlige konsekvenser for landets stabilitet fra ulike vinkler: Sosialt, politisk og økonomisk. Men dette kan ikke rettferdiggjøre en diskriminerende tilnærming, som ofte høres fra myndighetene. *”Påvirkningen fra somaliere er kun økonomisk. En kulturell påvirkning finnes ikke, fordi de holder seg for seg selv.”*, sa Humaiqāni, politisjefen i *al-Basātīn*.

Ahmed sa følgende: *”Jeg tror at myndighetene overdriver. De vil skyve ansvare fra seg. De vil ha mer hjelp.”*

Mangelen på tallfestede data har medført at det ikke har vært mulig nøyaktig å kvantifisere ulike gevinster og tap, og komme opp med noen generell balanse, enten nettogevinst eller -tap til Jemen. Landets statsbudsjett er ikke en netto bidragsyter til flyktningene. Den eksterne giverassistansen utgjør det meste av de totale kostnadene til flyktningene. Dette går for det meste på mottak ved ankomsten, registrering og transport av flyktninger til leiren. Utenom flyktningene i leiren klarer alle andre seg på egen hånd, uten noe form for assistanse verken fra staten eller UNHCR. Min konklusjon samsvarer med Jacobsens bemerkning om at ‘flyktninger blir beskyldt for problemer som allerede finnes i landet’.

Jemen er et land som står overfor en svært usikker framtid, både økonomisk og sosiopolitisk. Selv om tilstedeværelsen av et stort antall flyktninger ikke er en avgjørende faktor, kan det tenkes at om masseflukt fra Somalia fortsetter vil flyktninger utgjøre en større belastning for landet.

9 Avslutning

Jemen er direkte påvirket av ustabiliteten i Somalia, og jemenittiske myndigheter beskriver flyktninger som en stor påkjenning for Jemens økonomi, sikkerhet og sosiale status. Jemen er et av verdens fattigste land, og står overfor en rekke utfordringer som høy arbeidsledighet, stor befolkningsøkning, krig nord i landet, separatisttrøster i sør og en stadig terrortrussel.

Likevel fortsetter flyktninger å komme til Jemen. Det er flere grunner til en slik utvikling. Jemen er det nærmeste ikke-afrikanske landet, og det er sterke historiske og sosiokulturelle bånd mellom det jemenittiske og det somaliske folket. Befolkningsstrømmen er en blanding av flyktninger og økonomiske migranter. Tross Jemens skjøre økonomi har landet fortsatt høyere levestandard enn land i Øst-Afrika hvor flyktningene kommer fra. Rundt 80% ønsker å bruke Jemen kun som et transittpunkt på veien til de rike Gulf-landene eller Vesten.

Jemen er det mest sjenerøse landet overfor somaliske flyktninger i regionen. Regjeringens flyktningepolitikk er relativt tolerant. Ikke Jemen bare var det første landet i den arabiske verden som skrev under på relevante internasjonale avtaler, men dets *prima facie*-flyktningestatus for somaliere er uten sidestykke i den arabiske verden. Men på tross av denne progressive holdningen har ikke jemenittiske myndigheter så langt klart å implementere sine internasjonale forpliktelser fra Flyktningekonvensjonen i sin egen nasjonale lovgiving.

I følge UNHCR er det i overkant av 120.000 registrerte flyktninger, men det virkelige antallet antas å være mye høyere. Både de jemenittiske myndighetene og somaliske interesse-organisasjoner anslår tallet til å være atskillig høyere, mest sannsynlig mellom 200.000 og 500.000. Det overveldende flertallet av disse er somaliere, men også 11 andre nasjonaliteter er representert blant flyktningepopulasjonen i landet. Med unntak av om lag 10.000 flyktninger i leiren *Kharaz*, er flyktningene bosatt i de store byene *Şan‘ā*, ‘Aden, *Mukallā*, *Ta‘izz* og *Hudayda*. Levekårene i leiren er svært dårlige, og det er i hovedsak kvinner og barn som forblir boende der.

Jemen ber om internasjonal støtte til å møte de vanskelighetene som oppstår ved flyktningenes tilstedeværelse. Ingen nekter for at jemenittiske myndigheter trenger internasjonal hjelp, men regjeringen kan tilby lite nøyaktige data om flyktningenes antall eller deres behov. Forespørslene er rettet mot det internasjonale samfunnet, men assistansen som gis er langt mindre enn det som er forventet av jemenittiske myndigheter.

Myndighetene føler seg som ofre for to motstridende typer politikk overfor flyktninger. På den ene siden står den tradisjonelle gjestefriheten og sterke sosiokulturelle bånd til Afrikas Horn, samt de underskrevne internasjonale avtaler om flyktningenes rettigheter, og på den andre siden en frykt at Jemen blir et mer attraktivt mål for migranter i tilfelle landet gir flyktningene flere rettigheter. Likevel er det mye som tyder på at myndighetene kommer til å innta en tøffere posisjon overfor flyktninger fra Afrikas Horn. I januar svarte Jemen med å styrke vaktholdet av sin sjøgrense mot Somalia for å forhindre ankomster av nye flyktninger, uten at det har gitt noen ønsket effekt. I oktober besluttet myndighetene å stramme inn sin migrasjonspolitik.¹⁹⁴ Denne avgjørelsen gjenspeiler en stadig større misnøye i befolkningen overfor flyktninger. Velkomsten og gjestefriheten jemenittene viste på 90-tallet, ser ut til å begynne å minke.

Hvordan har denne stadige tilstrømningen påvirket samhandlingen mellom lokalbefolkningen og flyktninger, og hvilken effekt flyktningene har på Jemen er to problemstillinger jeg har forsøkt å svare på i denne avhandlingen.

Hva er dynamikken i vertsnasjonens/flyktningenes forhold?

For å svare på ovennevnte problemstilling, stilte jeg bl.a. følgende spørsmål: Hva mener de to folkegruppene om hverandre? Finner man forestillingen om 'den somaliske faren' hos mannen i gata? Har jemenittenes oppfatning av flyktninger forandret seg siden den første flyktningestrømmen på 90-tallet?

I følge Arnaout¹⁹⁵ stiller de arabiske samfunn seg medfølende overfor flyktninger, på tross den økonomiske byrden disse utgjør. Dette har sin bakgrunn i islamsk lære og tradisjonell arabisk gjestefrihet. Men jemenittenes gjestefrihet ser ut til å minke. Dette er en tendens bekreftet gjennom uttalige eksempler i migrasjonslitteraturen. Et samfunns sosiale mottakelse vil endres over tid hvis flyktningenes opphold i landet forlenges betraktelig.¹⁹⁶

¹⁹⁴ "al-Yaman: al-ḥukūma ta'tazim waḍa' qānūn jadīd li-l-bāḥithīn 'an l-lujū". *Shabkat al-'anbā' l-'insāniyya*. 18.02.2008. <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=588> (oppsøkt 27.11.2008).

¹⁹⁵ Arnaout, *Asylum in the Arab-Islamic Tradition*.

¹⁹⁶ Jacobsen, "Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes". Sanjuga, *The reluctant host: the socio-cultural impact of refugees on developing communities*.

Områdene som flyktningene kommer fra i dag, var så sent som for noen titalls år tilbake mål for jemenitter som dro hjemmefra pga. økonomiske og politiske årsaker. På slutten av 1960-tallet søkte jemenittiske krigsflyktninger ly i Somalia. Somaliere og jemenitter føler at de har mye til felles. De har samme religion, som mange skikker og tradisjoner stammer fra. Men til tross for alle likheter var det heller forskjeller og konsekvenser av disse informantene som regel snakket om. Mitt spørsmål om hva flyktninger og jemenitter mente om hverandre, gav et bilde på de mest utbredte holdninger blant de to gruppene. Etter å ha snakket med både flyktninger og jemenitter, og i min daglige omgang med begge gruppene, var det svaret jeg oftest fikk at samhandlingen mellom dem anses hovedsakelig for å være god. Likevel florerer misforståelser, rykter og dårlige holdninger. Dette var for det meste et resultat av mangel på kommunikasjon og felles møtearealer.

Jemenitter ser på somaliere som en sikkerhetstrussel, økonomisk byrde og bærere av fremmede tradisjoner og skikker. Det er påfallende å merke seg at mange jemenitter fortsetter å gi sin støtte til myndighetenes relativt liberale politikk overfor flyktninger som baseres på tradisjonelle verdier. De fleste somaliere erkjenner at tross alle utfordringer de møter, er Jemen fortsatt det landet i regionen hvor de mest har en relativ følelse av frihet og sikkerhet. Men de fleste somaliere har ikke tenkt å bo i Jemen. Ønsket om å flytte fra Jemen er sterkt. Jemen er kun en transittstasjon. Dette har en negativ innvirkning på deres forhold til jemenitter og en større integrering i det lokale samfunnet.

Interaksjonen mellom de to gruppene kan ikke karakteriseres som konfrontasjonsfylt eller fiendtlig. 'Overfladisk vennskap' er begrepet, brukt av en av mine informanter, som etter min mening best beskriver forholdet mellom dem. I følge Grabundzija¹⁹⁷ er det ikke mulig å bruke begrepet "integrasjon" for å beskrive situasjonen til flyktninger i Jemen men at '*cohabitation*' (samliv) ville være den beste beskrivelsen.

Det er utbredt tro blant mange jemenitter at en stor andel av flyktningekvinnene er engasjert i prostitusjon, som samfunnet anser som umoralsk og ulovlig. Dette er en stor overdrivelse. Slike fordommer stammer generelt fra kulturelle forskjeller i sosiale regler, skikker og tradisjoner, særlig de som handler om kvinners roller og atferd. For lokalbefolkningen generelt "krenker" somaliere visse regler for samhandling mellom

Whitaker, Beth Elise. "Refugees in Western Tanzania: The Distribution of Burdens and Benefits Among Local Hosts"

¹⁹⁷ Grabundzija, *Movements of Somali Refugees and Asylum-Seekers and States' Responses Thereto - Country Study: Yemen*.

kjønnene. De som ikke lykkes i å tilpasse seg de sosiale reglene i vertssamfunnet, er regnet som umoralske.

Det er interessant å merke seg at det er klare geografiske forskjeller mellom Şan‘ā’ og ‘Aden i holdninger til flyktninger. Dette skyldes graden av mangfold og demografisk dynamikk i disse byene. Mine funn samsvarer med Kunz’ teori, som jeg presenterte innledningsvis i studien, om at et samfunn med en multikulturell tradisjon, i dette tilfelle befolkningen i ‘Aden vil føle seg mindre truet av migranter enn et samfunn med etnisk og kulturell homogenitet, som er tilfellet i Şan‘ā’.

Økonomisk situasjon er ikke den viktigste faktoren i integrasjonen av flyktninger, men kulturelle forhold. Kulturelle forhold bidrar til å lette integrasjon av flyktninger i de fattigste delene av Jemen.

Utgjør somaliske flyktninger en sosiokulturell fare for Jemen?

Et annet spørsmål jeg stilte innledningsvis, var: Utgjør somaliske flyktninger en fare for Jemen?

De somaliske flyktningene har nå vært i Jemen i 17 år. Deres tilstedeværelse har uten tvil hatt effekt på vertsnasjonen. Men utgjør flyktninger en enorm byrde for Jemen slik mange av myndighetenes uttalelser påpeker? Regjeringens diskurs fremstiller flyktningene som syndebukker for økonomiske og sosiale problemer, forbinder deres tilstedeværelse med økningen i kriminell aktivitet, prostitusjon, demoralisering av samfunnet, utbredelse av farlige sykdommer, omsetting av alkohol og narkotika.

Med utgangspunkt i myndighetenes rapport, som omhandler flyktningenes effekt på Jemen, har jeg har lagd og drøftet følgende tre påstander:

- *"Flyktninger utgjør en fare for landets sikkerhet"*
- *"Flyktninger utgjør en byrde for landets økonomi og velferd"*
- *"Flyktninger utgjør en fare for sosial orden (bærere av fremmede tradisjoner og skikker)"*

Flyktninger fremstilles som en utfordring for landets innenriks og utenriks sikkerhet. De forbindes med kriminalitet i myndighetenes uttalelser, og dette er en utbredt holdning blant jemenitter. De arresterte blant flyktninger har oftest vært involvert i mindre lovovertrедelser som tyverier, salg og konsumering av alkohol og narkotika, og prostitusjon. Flyktningenes vanskelige kår gjør at enkelte tyr til kriminalitet. Områder med høy konsentrasjon av flyktninger har opplevd en økning i kriminalitet. Men det er ingenting som tyder på at flyktninger er mer kriminelle enn jemenitter. Andelen av forbrytelser begått av flyktninger er ikke uproporsjonal med deres antall.

I et fattig land som Jemen blir flyktninger også stadig oftere omtalt både av myndighetene og opinionen som en enorm økonomisk byrde for Jemen. Det finnes ikke tydelige bevis på at befolkningens velferd ble redusert med flyktningenes tilstedeværelse. Effekten har ikke vært så stor som regjeringen påpeker, men det har ført til utvikling av slumområder hvor somaliske flyktninger er konsentrert. Mange er bekymret for at flyktninger som kilde til billig arbeidskraft blir konkurrenter med jemenitter på et allerede overfylt arbeidsmarked. Men påstanden om flyktninger som tar jobbene fra jemenitter er problematisk og stemmer ikke med fakta. De fleste flyktninger har manuelle, lavtlønnede jobber som jemenitter ikke vil ha.

På den andre siden kan det konkluderes med at flyktningenes tilstedeværelse har hatt en positiv økonomisk innvirkning, som utvidelse av virksomheter grunnet større etterspørsel. De er også blitt en kilde til billig arbeidskraft, og arbeid med flyktninger har gitt ansettelsesmuligheter for lokalbefolkningen. Siden flyktningene kom, har ulike givere bidratt med midler til reparasjon av skoler, helsesentre og vannbrønner i de områdene hvor flyktninger bosetter seg. Dette har lokalbefolkningen også hatt nytte av. Flyktninger bidrar med betydelige pengesummer til den jemenittiske økonomien. Utenlandsk valuta som mange flyktninger mottar gjennom remitteringer fra slektninger i utlandet, utgjør en betydelig kontanttilførsel til Jemen.

Flyktningenes liv i eksil og deres vanskelige levekår har brakt med seg en rekke forandringer i deres sosiale organisering. Klantilhørighet har mindre å si i diaspora enn i Somalia. Tradisjonelle familieroller med mannen som familiens forsørger er satt på prøve fordi menn har større vansker med å finne seg arbeid enn det kvinner har. For mange er det vanskelig å håndtere den lave sosiale statusen og den sterke følelsen av mindreverdighet som tilskrives disse jobbene. Mange menn forblir da arbeidsledige i påvente av en passende jobb. Det er ikke uvanlig å finne ganske mange menn som ikke jobber i det hele tatt, men lever av inntektene til sin søster, kone eller andre kvinnelige slektninger eller venner. Dette har skapt en krise i det tradisjonelle familiemønsteret og resulterte i økte skillsmissetall og en ny praksis med såkalte 'svarte ekteskap'.

Somalierne ble mottatt, men ikke helt godtatt av vertsnasjonen. Med årene er jemenitter og somaliere blitt mer kjent med og vant til hverandre, samtidig som de har glidd mer fra hverandre. Kulturelle, og til en viss grad språklige forskjeller har vært hovedårsaken til en slik utvikling. Landets økonomiske problemer har også bidratt til at vertsnasjonen begynte å se på flyktninger som en byrde. Men til tross for de begrensede

kostnader flyktningene utgjør for den jemenittiske staten, blir jemenittenes holdning til flyktningene stadig mer fiendtlig. Det er en tendens til å oppfatte flyktningene som mer innflytelsesrike enn de egentlig er. Denne oppfatningen av flyktninger som enestående ressursbrukere er utbredt, selv om den har vært overbevisende motbevist av flere forskere.

Jemen lider av en økonomisk stagnasjon og tilbakegang, men mine funn peker på at flyktninger bidrar lite til denne prosessen. Studien viser at de fleste somaliske flyktninger i byene i Jemen er selvforsørgende, og mange er økonomisk integrerte. For meg virker det som om myndighetene griper muligheten og bruker flyktninger som syndebukker og delvis legger skylden på flyktningene for en slik utvikling. Mange av funnene i denne avhandlingen samsvarer med funn fra tidligere studier som ble presentert innledningsvis. (se Chambers, Jacobsen, Kibreab, Sanjugta, Whitaker, Ekuru).¹⁹⁸

Det vil være interessant for videre forskning å se på hvordan den nye generasjonen av somaliere som har vokst opp i Jemen oppfatter sin stilling i samfunnet. Det ville også vært interessant å bruke andre byer i Jemen som har en betydelig konsentrasjon av somaliske flyktninger som en case, særlig byene Mukallā, Hudayda og Ta'izz. Flyktninger i rurale områder og en sammenligning av deres levekår med flyktninger i byene, ville også vært verdt å se nærmere på. Et annet tema for videre forskning ville vært å se på relasjoner mellom somaliske og andre flyktninger, hovedsakelig etiopiere og eritreere.

Det er også verdt å studere nærmere landsbyene omkring *Kharaz*-leiren og se på årsaker til den store misnøyen overfor UNHCR og flyktningene.

Oppgaven har ikke gitt noen absolutte svar, men det er forsøkt å vise, i motsetning til den offisielle holdningen og den utbredte oppfatning blant lokalbefolkningen, at flyktninger ikke utgjør en enorm økonomisk byrde eller fare for øvrig for staten Jemen og dens borgere.

¹⁹⁸ Chambers, "Hidden Losers? The Impact of Rural Refugees and Refugee Programs on Poorer Hosts".
Jacobsen, "Livelihoods in conflict: the pursuit of livelihoods by refugees and the impact on the human security of host communities".
Kibreab, "Eritrean Women Refugees in Khartoum, Sudan, 1970-1990".
Sanjugta, *The reluctant host: the socio-cultural impact of refugees on developing communities*.
Whitaker, "Refugees in Western Tanzania: The Distribution of Burdens and Benefits Among Local Hosts".
Ekuru, "It Is Better to Be a Refugee Than a Turkana in Kakuma": Revisiting the Relationship between Hosts and Refugees in Kenya".

Sammendrag

Det har i århundrer eksistert økonomiske og kulturelle bånd mellom Afrikas Horn og Jemen. Etter Somalias politiske sammenbrudd i 1991 og borgerkrigen som fulgte, har denne nabokontakten fått nye dimensjoner etter at bølger av flyktninger traff den jemenittiske kysten. Jemen er det eneste arabiske landet i regionen som har tatt imot somaliske flyktninger, gitt dem *prima facie*-flyktningestatus, og latt dem bosette seg fritt i landet. Flyktningene ble tatt godt imot, men 17 år etter har et økende antall flyktninger og den svake økonomien i landet gjort at stadig flere jemenitter nå ser på flyktninger som en byrde, både økonomisk og sosialt.

Studien har som mål: a) å undersøke hvilken virkning tilstedeværelsen av somaliske flyktninger har hatt på det jemenittiske samfunnet og b) å definere forholdet mellom flyktningene og vertsbefolkningen.

Datamaterialet i oppgaven er først og fremst basert på litt over 40 kvalitative intervjuer fra mitt seks måneder lange feltarbeid i Jemen. De intervjuede er både somaliske flyktninger og jemenitter. Jeg undersøker hvilken virkning oppholdet i Jemen har hatt på vertene, så vel som flyktningene selv. En viktig del av oppgaven har vært å se på forhold og sosiale relasjoner mellom flyktninger og majoritetsbefolkning.

Avhandlingens viktigste bidrag er at den har med meninger og perspektiver fra både flyktninger og jemenitter. Jeg presenterer noen av de vanligste oppfatninger disse har om hverandre, og som som sirkulerer i samfunnet. Studien viser at selv om de somaliske flyktningene er akseptert av storsamfunnet, er det få sosiale bånd som binder de to folkegruppene sammen. Dette gjør at misforståelser, rykter og dårlige holdninger er utbredt.

Et viktig funn er at økonomisk situasjon ikke er den viktigste faktoren i integrasjonen av flyktninger, men kulturelle forhold: kulturelle forhold bidrar til å lette integrasjon av flyktninger i de fattigste delene av Jemen.

Summary

For centuries economic and cultural ties have existed between the Horn of Africa and Yemen. After Somalia's political collapse in 1991 and the civil war that followed, these relations took on a new dimension after the waves of refugees stormed the Yemeni coast. Yemen is the only Arab country in the region that has received Somali refugees, granted them *prima facie*-refugee status, and let them live freely in the country. Refugees were initially well received, but 17 years later, the growing number of refugees and the weakening Yemeni economy has resulted in a shifting perspective: a growing number of Yemenis now look at refugees as a burden, both financially and socially.

The study aims: a) to examine what impact the presence of Somali refugees has had on Yemeni society and b) to define the relationship between the refugees and the host population.

Data used for the thesis is primarily based on over 40 qualitative interviews from six months of fieldwork in Yemen. Both Somali refugees and Yemenis were interviewed. I will examine what impact the Somali refugee relocation to Yemen has had on the host population, as well as the refugees themselves. An important part of this task has been to look at the conditions and social relations between refugees and the majority population.

The most important contribution of this thesis is the opinions and perspectives from both the refugees and Yemenis. I present some of the most common perceptions they have about each other, which are representative of the sentiments circulating in the larger society. The study shows that even if Somali refugees are accepted by Yemeni society, there are few social ties that bind these groups together. This fosters the spread of confusion, rumors and bad attitudes.

Among thesis's most important findings is that the economic situation is not the most important factor in the integration of refugees, rather cultural factors. Cultural factors contribute to make the integration of refugees easier in the poorest parts of Yemen.

Litteraturliste

Arabiske kilder

Bøker og avhandlinger

- al-ʿAnsī, Qāʿid Muḥammad. *Aṣ-Ṣirāʾāt as-siyāsiyya wa-l-ʿaskariyya fī l-Qarn al-ʿifrīqī wa ʿatharuhā ʿalā l-Yaman*. Ṣanʿāʾ: Maktabat ash-sharīf al-akādīmiyya, 2000.
- al-Bukhārī, Muḥammad ibn ʿIsmāʿīl. *Ṣaḥīḥ al-Bukhārī. Kitāb al-maghāzī 67*, Bayrūt: Dār al-Kutub al-ʿIlmiyya, 2007.
- al-Ḥankī, ʿAbd al-Karīm. *Al-ʿathār al-ijtimāʿī li-l-iqtisādī li-l-ʿawdat al-jamāʿiyya al-qasriyya ilā l-Yaman ʿām 1990 m*. Dimashq: Al-markaz al-ʿarabī li-l-dirāsāt al-istrātījiyya, 2004.
- al-Ḥaydarī, Jamāl Yaḥyā Muḥammad. *Al-lājiʿūn min al-Qarn al-ʿifrīqī wa ʿatharuhum ʿalā al-ʿamn al-qawmī al-yamanī fī l-fatra 1991 m -2002 m*. Master – avhandling, Jāmiʿat ʿifrīqiyyā al-ʿālamīyya, Qism al-ʿulūm as-siyāsiyya, al-Kharṭūm, 2005.
- ar-Rabīʿī, Faḍl ʿAbdullah Yaḥyā. *Al-Hijra wa-l-ʿindimāj al-ijtimāʿī*. Dimashq: Dar al-ʿIlm. 2003.
- ash-Sharjabī, ʿAbd al-Ḥākīm Aḥmad. *Al-ʿunf al-muwajjah ʿid al-lājiʿāt – dirāsāt maydāniyya, Ṣanʿāʾ: Muntadā ash-shaqāʿiq al-ʿarabī li-ḥuqūq al-insān, 2003.*
- aṣ-Ṣabrī, Muḥammad Yaḥyā. *Mushkilāt al-lājiʿūn wa-l-waʿī bi-ḥuqūqihim ladā ajhizat al-ʿamn fī l-Yaman. Dirāsa taṭbiqiyya ʿalā ʿayna min masʿūlī aqsām ash-shurṭa fī l-ʿāṣima. Ṣanʿāʾ: Muntadā ash-shaqāʿiq al-ʿarabī li-ḥuqūq al-insān, 2003.*
- aṣ-Ṣalwī, al-ʿIzī. *Al-hijrāt al-yamaniyya ʿabr at-tārīkh ilā minṭaqa sharq ʿAfriqiyyā. Ṣanʿāʾ: Iṣdārāt Wizārat ath-thāqāfa wa-s-siyāḥa, 2004.*
- Janqāl, ʿAlī ʿUthmān. *Al-awḍāʿ al-ijtimāʿiyya wa-l-iqtisādiyya li-l-lājiʿīn aṣ-ṣūmāliyyīn bi-l-jumhūriyya al-yamaniyya*. Master – avhandling. Jāmiʿat al-yamaniyya, Qism al-ijtimāʿī, Ṣanʿāʾ. 2004.
- Mubārak, Mubārak Muḥammad. *Dawr mufawaḍiyya al-ʿumam al-muttaḥida li- shuʿūn al-lājiʿīn fī riʾāyat al-lājiʿīn aṣ-ṣūmāliyyīn fī l-Yaman. Ṣanʿāʾ: Jāmiʿat ʿifrīqiyyā al-ʿālamīyya, Maʿhad dirāsāt al-kawārith wa-l-lājiʿīn, Maktab al-Yaman. 2000.*
- Mughram, Muḥammad. *Huqūq al-lājiʿīn fī t-tashrīʿāt al-yamaniyya. Ṣanʿāʾ: Muntadā ash-shaqāʿiq al-ʿarabī li-ḥuqūq al-insān, 2003.*
- Muṣṭafa, Ḥasan Ibrāhīm. *Al-buʿd al-ʿamnī li-zāhira al-lujūʿ: dirāsāt ḥālat al-jumhūriyya al-yamaniyya, Ṣanʿāʾ: Jāmiʿat ʿifrīqiyyā al-ʿālamīyya, Maʿhad dirāsāt al-kawārith wal-lājiʿīn, Maktab al-Yaman. 2001.*

Rapporter

“Awdā‘ al-lāji‘īn fī l-jumhūriyya l-yamaniyya al-mushkilāt wa-l-ḥulūl al-muqtaraḥa”, *Wizārat al-khārijīyya, idārat al-lāji‘īn*, Ṣan‘ā’. 2007.

“Awdā‘ al-lāji‘īn fī l-Yaman: al-wāqi‘ wa-ru‘ya li-qaḍāyā wa-shu‘ūn al-lāji‘īn fī l-Yaman”. *Markaz al-yamanī li-l-dirāsāt al-ijtimā‘iyya wa-l buḥūth al-‘amal*, Ṣan‘ā’. 2006.

“Taqrīr ‘an mushkilat al-lāji‘īn fī l-Yaman min aṣ-Ṣūmāl wa duwal al-Qarn al-‘afriqī¹ wa ‘athār as-salbiyya al-mutarattiba ‘alā dhālik ma‘ muqtaraḥāt li-mu‘ālaḥat al-mushkila wa khuṭa l-ijrā‘āt at-tanfidiyya al-mulaḥaqa”. *Wizārat ad-dākhiliyya*, Ṣan‘ā’. 2004.

“Taqrīr lajnat ash-shu‘ūn al-khārijīyya wa-l-mughtaribīn ḥawla nuzūlihā al-maydānī ilā muḥāfaẓatay ‘Adan wa -Lahj”, *Majlis an-nawāb. Lajnat ash-shu‘ūn al-khārijīyya wa-l-mughtaribīn*, Ṣan‘ā’. 2004.

“Taqrīr ‘an awdā‘ al-lāji‘īn fī l-jumhūriyya al-yamaniyya”, Ṣan‘ā’. 2004.

Aviser og nettsteder

‘Ādil as-Sa‘īd. “Al-waṣma al-ijtimā‘iyya abraz mu‘awwiqāt mukāfaḥat l-īdz fī l-Yaman”. *ash-Sharq al-awsaṭ*. 03.11.2006, <http://www.asharqalawsat.com/details.asp?section=54&issueno=10202&article=390200&feature=> (oppsøkt 27.11.2008).

al-Fuhaydī, ‘Abd al-Mālik. “Al-lāji‘ūn fī l-Yaman É ‘ib’ yafūq imkāniyyāt al-muḍīf”. *al-Mu’tamar net*. 20.06.2004, <http://www.almotamar.net/news/11491.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

al-‘Ibādi, Nizār. “Al-lāji‘ūn fī l-Yaman É anīn lā yasma‘uhu al-‘ālam”. *al-Mu’tamar net*. 19.05.2005, <http://www.almotamar.net/news/21821.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

ash-Shar‘abī, Jilāl. “Qīṣat al-lāji‘īn aṣ-ṣūmāliyyīn bada‘at qabl ‘akthar min ‘aqdayn wa-l-baqiyya ta’tī”. *Amān*. 02.01.2006, <http://www.amanjordan.org/a-news/wmview.php?ArtID=6373> (oppsøkt 27.11.2008).

ash-Shar‘abī, Jilāl. “aṣ-Ṣūmāliyyūn fī l-Yaman (malaff)”. *Mudawwana Nabīl*. 29.04.2007, <http://mohanned.katib.org/comment/reply/38> (oppsøkt 27.11.2008).

Hazā‘, ‘Abd al-Ḥāfiẓ. “Qunbulat al-lāji‘īn”. *al-Mu’tamar net*. 14.02.2004, <http://www.almotamar.net/news/6522.htm> (oppsøkt 27.11.2008).

Madabish ‘Arafāt. “Riḥalāt al-mawt”. *ash-Sharq al-awsaṭ*. 21.03.2008, <http://www.asharqalawsat.com/details.asp?section=45&issueno=10706&article=463512&feature=1> (oppsøkt 27.11.2008).

Māhir Khalīl. “al-Yamanīyūn wa-l-qāt É thaqāfa “takhzīn” abadiyya”. *al-Jazīra*. 06.07.2008,

- <http://www.aljazeera.net/news/archive/archive?ArchiveId=1094377> (oppsøkt 27.11.2008).
- Muḥammad ‘Abd al-‘Āṭī. ”al-Qāt l-akthar intishāran fī l-Yaman wa-l-Qarn al-‘afrīqī”. *al-Jazīra*. 03.10.2004, <http://www.aljazeera.net/NR/exeres/CBE87A05-3DC0-491D-85F6-DEB2CDBD0B5C.htm> (oppsøkt 27.11.2008).
- Nabīl, ‘Abd ar-Rabb. ”Nā’ib yad’ū duwal al-jiwār listiqbāl lāji’īn afāriqa wa-l-Kaḥlānī wa-Abū Ra’s li-l-dustūriyya”. *al-Mu’tamar net*. 24.11.2007, <http://www.almotamar.net/news/51268.htm> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Fi’āt al-mahmasha fī l-Yaman (al-akhdām)”. *al-Muntadā al-’ijtimā’ī ad-dīmuqrāṭī*. 25.07.2006, www.hic-mena.org/documents/SDF%20report2.doc (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Lāji’ūn É riḥla fī baḥr al-’amwāt”. 26 *Sabtambar*. 08.03.2007, <http://www.26sep.net/newsweekarticle.php?lng=arabic&sid=31367> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”an-Nāziḥun al-afāriqa fī l-Yaman”, *as-Siyāsiyya*. nr. 20189, 13. 11.2007.
- ”ar-Ra’īs yū’akkid da‘m al-Yaman li-Turkīyā li-l-ḥuṣūl ‘alā l-‘uḍwīya ghayr ad-dā’ima fī majlis al-’amn mumaththilan li-l-‘ālam al-islāmī”, *ath-Thawra*. nr. 15813, 27.02.2008.
- ”ash-Sharq al-awsaṭ: al-Qāhira wa- Ṣan‘ā’ tataṣaddiyān li-l infijār as-sukānī”. *Shabkat al-’anbā’ l-’insāniyya* . 09.07.2006, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=86> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-’Umam al-muttaḥida taṭlub min al-Yaman ‘adam iṭlāq an-nār ‘alā qawārib aṣ-ṣūmāliyyin”. *aṣ-Ṣaḥwa*. 15.12.2006, http://www.alsahwa-yemen.net/view_news.asp?sub_no=1_2006_12_15_53636 (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Yaman: tadaffuq al-lāji’īn yushakkil ḍaghṭan ‘alā mawārid al-bilād É mas’ūl”. *Shabkat al-’anbā’ l-’insāniyya* . 14.10.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=1006> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Yaman É ’ifrīqīyā: mufawaḍiyya al- lāji’īn taṭlub al-musā’ada lil-ḥad min al-mawjat al-mutazāyida li-l-muhājirīn al-afāriqa”. *Shabkat al-’anbā’ l-’insāniyya*. 22.05.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=760> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Yaman É al-qarn al-’ifrīqī É hudū’ al-baḥār yaghrī l-muhājirīn al-’afariqa wa-l-khaṭar yatarabbaṣ bihim”. *Shabkat al-’anbā’ l-’insāniyya*. 10.09.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=962> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Yaman: ’akthar min 3,000 lāji’ ṣūmālī ya’ishūn fī^l zurūf ṣa’ba”. *Shabkat al-’anbā’ l-’insāniyya*. 22.10.2007, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=381> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Yaman yarfud al-intiqādāt al-muwajjaha ḍidahu fī qaḍīyyat tadaffuq al-lāji’īn”.

- Yamanāt.net. 23.10.2008. <http://www.yemenat.net/details.asp?id=3059&catid=1> (oppsøkt 29.11.2008).
- “al-Yaman: al-ḥukūma taqūl annahā lam ta’ud qādira ‘alā istī‘āb al-mazīd min al-muhājirīn al-‘afāriqa”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 16.01.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=528> (oppsøkt 27.11.2008).
- “al-Yaman: al-ḥukūma ta’tazim waḍa‘ qānūn jadīd li-l-bāḥithīn ‘an l-lujū”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 18.02.2008. <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=588> (oppsøkt 27.11.2008).
- “al-Yaman: hai’a ḥukūmiyya tataḥarrak li-waqf khitān al-‘ināth”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 02.07.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=844> (oppsøkt 27.11.2008).
- “al-Yaman: muḥāwalāt li-l-ḥad min tahrīb al-‘aṭfāl ilā as-sa’ūdiyya”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 31.01.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=552> (oppsøkt 27.11.2008).
- “al-Yaman: at-tazāyud as-sukānī as-sarī yuhaddid an-numūw”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 30.12.2007, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=501> (oppsøkt 27.11.2008).
- “al-Yaman: thaqāfat as-silāḥ”. *Shabkat al-‘anbā’ l-‘insāniyya*. 19.02.2008, <http://arabic.irinnews.org/ReportArabic.aspx?SID=590> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Yaman bi-ḥāja li-da‘m wa-musānada duwaliyya li-ḥall mushkilāt al-lāji’īn”. *al-Mu’tamar net*. 04.12.2003, <http://www.almotamar.net/news/4556.htm> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”al-Yaman wa-ṣ-ṣūmāl É tahrīb as-silāḥ wa tahjīr al-bashar”. *Kul al-Waṭan*. Uten skrivedato, <http://www.hedayah.net/print.asp?EgyxpID=30953> (oppsøkt 27.11.2008).
- “‘Awdā’ al- lāji’īn fī l-Yaman wa miṣr tathīr qalaq al- mufawwaḍiyya”. *Swissinfo.ch*. 20.12.2005, <http://www.swissinfo.ch/ara/front.html?siteSect=109&sid=6332782&cKey=1135112764000&ty=st> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”Fī iḥdā akthar al-buldān faqran wa aqalluhā numūwan al-Yaman É yad maftūḥa wa lakin khāliyya al-wafāḍ li-ṣ-ṣūmālīyīn”. *Mareb Press*. 29.08.2008. http://www.marebpress.net/news_details.php?sid=12881 (oppsøkt 27.11.2008).
- “Inkhifāḍ nisbat ‘tasallul’ ilā l-Yaman bi 25%”. *Īlāf*. 09.10.2005, <http://www.elaph.com/ElaphWeb/Politics/2005/10/96630.htm?sectionarchive=Politics> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”Irtifā’ ḥālāt al-muṣābīn bi-l-īdz fī l-Yaman”. *Insān*. 26.04.2008, <http://www.ensan.net/news/175/ARTICLE/3744/2008-04-26.html> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”Kharaz ḥaqīqa mu’lima wa-ntihākāt sāfira wa-ḍamīr mayyit tarsum ma’sāt sha’b É al-lāji’ūn aṣ-ṣūmāl fī Kharaz: anqidhūnā É naḥnu hunā rahā’in!”. *Al-Ayyām*.

- 08.03.2008, <http://www.al-ayyam.info/Default.aspx?NewsID=3b348ab7-01e1-4cb2-b494-72832a8467c3> (oppsøkt 27.11.2008).
- “Lāji’ūn afāriqa fī l-Yaman amwāj ‘āliya wa-asmāk al-qirsh”. *Qantara.de*. 31.10.2005, http://ar.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-471/_nr-310/_cmt-82487ba68cb7db3ff3480b713599478e/i.html (oppsøkt 27.11.2008).
- ”Maḍgh al-qāt fī l-Yaman: bad’ šafḥa jadīda”. *Munazama aṣ-Ṣiḥḥa l-ālamīyya*. 01.10.2008, <http://www.who.int/bulletin/volumes/86/10/08-011008/ar/index.html> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”Mudīr ‘ām mudīriyya dār sa’d yaltaqī bi-mudīra mashrū‘ at-ta‘āyush al-ijtimā’ī at-tābi‘ li-wikāla (adra) ‘amrīkiyya”. *Al-Ayyām*. 27.07.2008, <http://www.al-ayyam.info/Default.aspx?NewsID=e15452df-45b7-451f-b8d8-8f5391ba484a> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”Mufawwadiyya as-sāmiya li-l-‘umam al-muttaḥida li-shu’ūn al-lāji’īn ta‘rib ‘an qalaqihā bi-shān maqtal shakhṣayn bir-raṣāṣ ‘alā sāḥil al-Yaman”. UNHCR. 13.12.2006, http://www.unhcr.org/eg/news_det.asp?doc_id=929 (oppsøkt 27.11.2008).
- “Taqrīr akhbārī: tadaffuq mawjāt an-nāziḥīn al-‘afāriqa ilā l-Yaman qad yu’addī ilā tanāmī rūḥ al-‘adā”. *Xinhuanet*. 18.06.2008, http://www.arabic.xinhuanet.com/arabic/2008-06/18/content_654304.htm (oppsøkt 27.11.2008).
- ””Tijārat al-jins” takhtariq al-mujtama‘ al-Yamanī É wa-l b‘aḍ yarji‘uhā li-l-faqr al-mudqi‘”. *al-‘Arabiyya*. 05.01.2007. <http://www.alarabiya.net/articles/2007/01/05/30473.html> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”Wazīr ad-dākhiliyya al-yamanī: al-mushkila kabīra wa l tahrīb yashmil al-mukhaddirāt wa s-silāḥ”. *Ukāz*. 18.09.2007, <http://www.okaz.com.sa/okaz/osf/20070918/Con20070918140221.htm> (oppsøkt 27.11.2008).
- “1549 iṣāba bi-maraḍ “al-īdz” fī l-Yaman”. *CNN Arabic*. 12.12.2004, <http://arabic.cnn.com/2004/scitech/12/12/aids.yemen/index.html> (oppsøkt 27.11.2008).
- ”26 sabbatambar tastaṭli‘ awḍā‘ al-lāji’īn aṣ-ṣūmāliyyīn fī bilādinā”. *26 Sabbatambar*. 08.02.2007, <http://www.26sep.net/newsweekarticle.php?lng=arabic&sid=30886> (oppsøkt 27.11.2008).

Andrespråklige kilder

Al-Sharmani, Mulki. *Livelihood and Identity Contractions of Somali refugees in Cairo*. Working Paper No.2, Forced Migration and Refugee Studies, The American University in Cairo. 2003.

_____.”Living transnationally: Somali diasporic women in Cairo”, *International*

- Migration* 44, nr.1 (2006): 55-77.
<http://www3.interscience.wiley.com/journal/118586635/abstract> (oppsøkt 28.11.2008).
- Arboleda Eduardo og Ian Hoy. "Convention Refugee Definition in the West: Disharmony of Interpretation and Application". *International Journal of Refugee Law* 5, nr. 1, (1993) :66-90. <http://ijrl.oxfordjournals.org/cgi/reprint/5/1/66> (oppsøkt 30.11.2008).
- Arnaout, Ghassan Maarouf. *Asylum in the Arab-Islamic Tradition*, Geneva: UNHCR/International Institute of Humanitarian Law, 1987.
- Buzan, Barry. "New Patterns of Global Security in the Twenty- First Century". *International Affairs* 67, nr. 3, (1991):431-451. [http://www.jstor.org/sici?sici=0020-5850\(199107\)67%3A3%3C431%3ANPOGSI%3E2.0.CO%3B2-4](http://www.jstor.org/sici?sici=0020-5850(199107)67%3A3%3C431%3ANPOGSI%3E2.0.CO%3B2-4) (oppsøkt 30.11.2008).
- Chambers, Robert. "Hidden Losers? The Impact of Rural Refugees and Refugee Programs on Poorer Hosts". *International Migration Review* 20, nr. 2, Special Issue: Refugees: Issues and Directions, (1986): 245-263. <http://www.popline.org/docs/205765> (oppsøkt 30.11.2008).
- Czaika, Mathias. "A Refugee Burden Index: methodology and its application", *Migration Letters* 2, nr. 2, (2005): 101-125.
www.migrationletters.com/200502/20050202_rbi_czaika.pdf (oppsøkt 27.11.2008).
- De Vriese, Machtelt. "Refugee livelihoods A review of the evidence". UNHCR EPAU/2006/04, (2006). www.unhcr.org/publ/RESEARCH/4423fe5d2.pdf (oppsøkt 27.11.2008).
- Dresch, Paul. *A History of Modern Yemen*. New York: Cambridge University Press, 1990.
- Ekuru, Aukot. ""It Is Better to Be a Refugee Than a Turkana in Kakuma": Revisiting the Relationship between Hosts and Refugees in Kenya", *Refuge* 21, nr. 3 (2003).
<https://pi.library.yorku.ca/ojs/index.php/refuge/article/view/908/481> (oppsøkt 27.11.2008).
- Fangen, Katrine. *Identitet og praksis. Etnisitet, klasse og kjønn blant somaliere i Norge*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS. 2008
- Farah, Nuruddin. *Yesterday, Tomorrow: Voices from the Somali Diaspora*. London og New York: Cassell. 2000.
- Gardner, Judith og Judy El Bushra. *Somalia: The Untold Story - The War through the Eyes of Somali Women*. London: Pluto Press. 2004.
- Gesheker, Charles L.. "Anti-Colonialism and Class Formation: The Eastern Horn of Africa before 1950". *The International Journal of African Historical Studies* 18, nr. 1, (1985): 1-32.
<http://www.jstor.org/stable/217972> (oppsøkt 27.11.2008).
- Grabundzija, Maggy. *Movements of Somali Refugees and Asylum-Seekers and States' Responses Thereto - Country Study: Yemen*. Neuchâtel: Swiss forum for migration and population studies, 2006.

- Gundel Joakim. "The Migration-Development Nexus: Somalia Case Study". *International Migration* 40, nr. 5, Special Issue 2, (2002):255-281. <http://www.somali-jna.org/downloads/Gundel%20-%20Dev%20Mig%20Nexus%20Somalia%20.pdf> (oppsøkt 27.11.2008).
- Hughes, Nesya H B. *Report on the Situation of Refugees in Yemen: Findings of a one-month exploratory study August/September 2002*. Cairo: Forced Migration and Refugee Studies Programme, American University of Cairo. 2002. www.aucegypt.edu/ResearchatAUC/rc/cmrs/reports/Documents/nesya.pdf (oppsøkt 27.11.2008).
- Ingrams Leila, Richard Pankhurst. "Somali Migration to Aden from the 19th to the 21st Centuries". *African and Asian Studies* 5, nr. 3-4, (2006): 371-382. <http://www.ingentaconnect.com/content/brill/afas/2006/00000005/F0020003/art00006> (oppsøkt 27.11.2008).
- Jacobsen, Karen. "Factors Influencing the Policy Responses of Host Governments to Mass Refugee Influxes". *International Migration Review* 30, nr. 3 (1996): 655-678. [http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183\(199623\)30%3A3%3C655%3AFITPRO%3E2.0.CO%3B2-9](http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183(199623)30%3A3%3C655%3AFITPRO%3E2.0.CO%3B2-9) (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. "Refugees' Environmental Impact: The Effect of Patterns of Settlement". *Journal of Refugee Studies* 10, nr.1, (1997):19-36. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/10/1/19> (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. "African States and the Politics of Refugees: Refugee Assistance as Political Resources". *Feinstein International Famine Center Working paper nr. 6*. Tufts University. 2001. nutrition.tufts.edu/docs/pdf/famine/jacobsenwp.pdf (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. "Livelihoods in conflict: the pursuit of livelihoods by refugees and the impact on the human security of host communities". *International Migration* 40, nr. 5, Special Issue 2, (2002a): 95-123. <http://www.seepnetwork.org/content/library/detail/933> (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. "Can refugees benefit the state? Refugee resources and African statebuilding". *Journal of Modern African Studies* 40, nr. 4, (2002b): 577-596. journals.cambridge.org/production/action/cjoGetFulltext?fulltextid=134294 (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. "Refugees and Asylum Seekers in Urban Areas: A Livelihoods Perspective". *Journal of Refugee Studies* 19, nr.3, (2006):273-286. <http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/reprint/19/3/273> (oppsøkt 29.11.2008).
- Jacobsen, Karen og Loren B. Landau. "The Dual Imperative in Refugee Research: Some Methodological and Ethical Considerations in Social Science Research on Forced Migration". *Disasters* 27, nr. 3, (2003): 185-206. http://web.mit.edu/cis/www/migration/pubs/rrwp/19_dual.doc (oppsøkt 27.11.2008).

- Kibreab, Gaim. "Eritrean Women Refugees in Khartoum, Sudan, 1970-1990". *Journal of Refugee Studies* 8, nr.1, (1995): 1-25.
<http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/8/1/1> (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. "Displacement, Host Governments' Policies, and Constraints on the Construction of Sustainable Livelihoods". *International Social Science Journal* 55, nr.175, (2003).<http://www3.interscience.wiley.com/journal/118868963/abstract?CRETRY=1&SRETRY=0> (oppsøkt 27.11.2008).
- Kleist, Nauja. "Nomads, sailors and refugees. A century of Somali migration". *Sussex Migration Working Paper no. 23*. Sussex Centre for Migration Research. University of Sussex. 2004. <http://www.sussex.ac.uk/migration/documents/mwp23.pdf> (oppsøkt 27.11.2008).
- Kunz, Egon F. "Exile and Resettlement: Refugee Theory", *International Migration Review* 15, nr. 1/2, Refugees Today. (vår/sommer 1981): 42-51.
[http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183\(198121%2F22\)15%3A1%2F2%3C42%3AEARRT%3E2.0.CO%3B2-J](http://www.jstor.org/sici?sici=0197-9183(198121%2F22)15%3A1%2F2%3C42%3AEARRT%3E2.0.CO%3B2-J) (oppsøkt 27.11.2008).
- Lawrie Nicolette og Wim Van Damme. "The importance of refugee-host relations: Guinea 1990-2003", *The Lancet* 362, nr. 9383, (2003): 575 -575.
<http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0140673603141244> (oppsøkt 27.11.2008).
- Lewis, I.M. *A Modern History Of The Somali: revisited, updated & expanded*. 4. utg. Oxford: James Currey Pape. 2002.
- Martin Susan F., Andrew I. Schoenholtz og David Fisher. "Impact of Asylum on Receiving Countries". *WIDER Discussion Paper 24*, United Nations University. 2003.
http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/discussion-papers/2003/en_GB/dp2003-24/ (oppsøkt 27.11.2008).
- Marx, Emanuel. "The Social World of Refugees: A Conceptual Framework". *Journal of Refugee Studies* 3, nr.3, (1990): 189-203.
<http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/3/3/189> (oppsøkt 27.11.2008).
- Mehta Lyla og Gupte Jaideep. "Whose needs are Right? Refugees, Oustees and the Challenges of Rights-Based Approaches in Forced Migration". *Working Paper T4*, Sussex: Institute of Development Studies. 2003.
<http://www.research4development.info/SearchResearchDatabase.asp?OutPutId=173759> (oppsøkt 27.11.2008).
- Montemurro, Marzia. *Cases for conflict: the impact of refugee flows on host countries. The example of Chad*. Florence: School on Euro-Mediterranean Migration and Development. 2005.
http://www.eui.eu/RSCAS/Research/SchoolOnEuro-MedMigration/2005_session1.shtml (oppsøkt 27.11.2008).
- Nielsen, Finn Sievert *Nærmere kommer du ikke...Håndbok i antropologisk feltarbeid*.

- Bergen: Fagbokforlaget. 1996.
- Orwin, Martin. *Colloquial Somali, A Complete Language Course*. London: Routledge. 1995.
- Pernice, Regina og Judith Brook. "Refugees and immigrants' mental health: association of demographic and post-immigration factors". *The Journal of Social Psychology* 136, nr.4, (1996): 511- 519. http://findarticles.com/p/articles/mi_hb3518/is_/ai_n8309685 (oppsøkt 27.11.2008).
- Ritland, Agnes Aall. *Skepsis til "de fremmede". En studie av mekanismer bak sosial og etnisk segregasjon*. Cand.polit - avhandling. Universitetet i Oslo, 1996.
- Sanjugta, Vas Dev. *The reluctant host: the socio-cultural impact of refugees on developing communities*. University of Adelaide, 2002, <http://motspluriels.arts.uwa.edu.au/MP2102s.html> (oppsøkt 21.11.2008).
- Samatar, Said. *Somalia: a Nation in Turmoil*. London: The Minority Rights Group, 1991.
- Somali Bantu Intellectuals Committee. "Somali Bantu Refugee Yemen - Report". Kharaz. Uten skrivedato.
- Stein, N. Berry. "The Refugee Experience: Defining the Parameters of a Field of Study". *International Migration Review* 15, nr.1-2, (1981): 320-330. <http://www.jstor.org/stable/2545346>
- Stein, N. Barry "The experience of being a refugee: Insight from research literature" <https://www.msu.edu/course/pls/461/stein/MNREXP1.htm> (oppsøkt 21.11.2008).
- Thagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget. 1998.
- UNHCR. *Håndbok om prosedyrer for kriterier for å fastsette flyktningers rettsstilling*, Oslo: Arkan. 2003.
- UNHCR, *Yemen 2000 Annual Protection Report – Executive Summary*, Şan‘ā’: UNHCR. 2000.
- UNHCR, *Yemen 2006 Annual Protection Report– Executive Summary*, Şan‘ā’: UNHCR. 2006.
- Walarigaton, Coulibaly. *Refugees and Risk of Conflict in Host Countries: Case Studies of Cote d'Ivoire and Guinea*. Ivory Coast: University of Abidjan, 2003, <http://www.ecu.edu/african/sersas/Papers/CoulibalySpring2003.htm> (oppsøkt 21.11.2008).
- Weiner, Myron. "Security, Stability, and International Migration". *International Security* 17, nr. 3, (1992): 91-126. <http://www.jstor.org/stable/2539131> (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. "Introduction: Security, Stability and International Migration". I *International Migration and Security*, redigert av Weiner Myron. 3-35. Boulder: Westview Press. 1993.

Whitaker, Beth Elise. "Refugees in Western Tanzania: The Distribution of Burdens and Benefits Among Local Hosts". *Journal of Refugee Studies* 15, nr.4, (2002):339-358.
<http://jrs.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/15/4/339> (oppøkt 27.11.2008).

Aviser og nettsteder

Al-Ariqi, Amel. "Dire circumstances will force refugees to become involved in acts of terrorism". *Yemen Times*. 08.09.2008.
<http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1188&p=local&a=3> (oppøkt 27.11.2008).

al-Jabri, Mohammed. "Clashes between Yemeni police and Somalis". *Yemen Times*. 19.12.2005. <http://www.yementimes.com/article.shtml?i=904&p=front&a=4> (oppøkt 27.11.2008).

al-Hilaly, Khaled. "Somali refugees in Yemen on the rise". *Yemen Times*. 08.10.2008.
<http://www.yementimes.com/article.shtml?i=1197&p=local&a=3> (oppøkt 29.11.2008).

al-Masmari, Hakim. "Are they people of lust and corruption?". *Yemen Times*. 29.08.2005.
<http://www.yementimes.com/article.shtml?i=872&p=culture&a=1> (oppøkt 27.11.2008).

Michael, Oliver. "Voyage to Death". *Yemen Today*, nr.5, 01.01.2008.

"Guterres addresses Arab League, urges international solidarity on Iraq displacement". *al-Huqūq*. nr. 1, januar/februar 2007.

"Living with Weapons: Small Arms in Yemen. Small Arms Survey". *Small Arms Survey*. 2003.
<http://www.smallarmssurvey.org/files/sas/publications/yearb2003.html> (oppøkt 27.11.2008).

"Migrants missing, feared drowned in Gulf of Aden". *Asharq alawsat- English edition*. 10.10.2008. <http://www.asharq-e.com/news.asp?section=1&id=14357> (oppøkt 27.11.2008).

"No Paradise In Yemen, Prospective Refugees Told". *The Somaliland Times*.
<http://www.somalilandtimes.net/2003/84/8408.shtml> (oppøkt 27.11.2008).

"Reproductive Health Care for Somali Refugees". *Impact Data*. 01.01.2004.
<http://www.comminit.com/en/node/148980> (oppøkt 27.11.2008).

"Samer's Cartoons". *Yemen Times*. <http://yementimes.com/article.shtml?p=cartoon&i=1190> (oppøkt 28.11.2008).

"Somali refugees languish in Yemen". *BBC News*. 05.07.2006.
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/5151518.stm (oppøkt 27.11.2008).

- "Yemen struggles to handle yearly influx of refugees". *The Online Pioneer and Ideals*. 28.09.2005.
<http://ins.onlinedemocracy.ca/index.php?name=News&file=article&sid=6031> (oppsøkt 27.11.2008).
- "Yemen: Stigma, ignorance hampering fight against HIV/AIDS". *IRIN*. 01.12.2005.
<http://www.irinnews.org/report.aspx?reportid=25764> (oppsøkt 27.11.2008).
- "Yemen: Government says it can no longer cope with more African migrants". *IRIN*. 14.01.2008. <http://www.irinnews.org/PrintReport.aspx?ReportId=76224> (oppsøkt 27.11.2008).
- Country Reports on Human Rights Practices, 2002: Somalia. *United States, Department of State*, 31. 03. 2003, <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2002/18226.htm> (oppsøkt 27.11.2008).
- Global Peace Index 2008. *Somalia*
<http://www.visionofhumanity.org/gpi/results/somalia/2008> (oppsøkt 27.11.2008).
- _____. *Yemen*
<http://www.visionofhumanity.org/gpi/results/yemen/2008> (oppsøkt 27.11.2008).
- Somali Refugees in Yemen. <http://www.somalirefugeesinyemen.com> (oppsøkt 27.11.2008).
- United Nations Development Programme. *Yemen, Country Profile*.
<http://www.undp.org/ye/y-profile.php> (oppsøkt 27.11.2008).
- United Nations Development Programme, *Yemen Poverty Assessment Report 2007*.
http://www.undp.org/ye/poverty_report.php (oppsøkt 27.11.2008).
- UN General Assembly. *Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime*. 2000.
<http://www.unhcr.org/refworld/docid/479dee062.html> (oppsøkt 27.11.2008).

Vedlegg 1: Intervjuer og samtaler

Jeg har gjennomført litt over 40 offisielle intervjuer i tillegg til uoffisielle samtaler.

Intervjuobjekter

Jemenitter:

Ashraf, 30, *at-Taḥrīr*, Ṣan‘ā’
Hishām, 35, *at-Taḥrīr*, Ṣan‘ā’
Niḍāl, 32, *at-Taḥrīr*, Ṣan‘ā’
Wasīm, 28, Ṣan‘ā’
Ḥāris, 53, *aṣ-Ṣāfiyya*, Ṣan‘ā’
‘Abdullah, 72, *aṣ-Ṣāfiyya*, Ṣan‘ā’
Sa‘d, 22, *aṣ-Ṣāfiyya*, Ṣan‘ā’
Kāẓim, 31, *aṣ-Ṣāfiyya*, Ṣan‘ā’
Sayid, 34, Ṣan‘ā’
Muḥibb, 20, Ṣan‘ā’
Khālīd, 30, ‘Aden
Nadīm, 28, ‘Aden

Somaliere:

‘Umar, 24, Ṣan‘ā’
‘Ubayd, 40, Ṣan‘ā’
Maryam, 31, Ṣan‘ā’
Mu‘tazz, 52, Ṣan‘ā’
‘Uthman, 28 år, Ṣan‘ā’
Munīr, 39, ‘Aden
Muḥsin, 27, ‘Aden
‘Ā’ida, 18, ‘Aden
2 menneskesmuglere, 20 og 21 år, ‘Aden
Abū Bakr, 37, ‘Aden
Familie 1 i *al-Basātīn*, ‘Aden
Familie 2 i *al-Basātīn*, ‘Aden
Ṣāliḥ, 25, ‘Aden
Nyankommer i ‘Aden: mann, 20
-II-: mann, 26
-II-: kvinne, 20
-II-: kvinne, 35

Offentlige personer og fagfolk:

Ridwan Hersi, kulturrådgiver ved den somaliske ambassaden i Ṣan‘ā’
Helge Lyberg, UNHCR Ṣan‘ā’
Suzana Kulovic, UNHCR ‘Aden
Muhammad al-Kibsi, Yemen Observer, Ṣan‘ā’
dr. ‘Abd al-Ḥakīm ash-Sharjabī, Sana’a universitetet
Muhamed ‘Ali Hersi, leder av den somaliske foreningen i Ṣan‘ā’ og ansatt i Det internasjonale Røde Kors i Ṣan‘ā’
Muhamad Dirriyah, samfunnssenterleder i *al-Basātīn*, ‘Aden
Humaiqāni, politisjefen i *al-Basātīn*, ‘Aden

Hussein Haji Ahmed, Somalias visekonsul i 'Aden
Ahmed 'Abdullah "Dādūn", leder av den somaliske foreningen i *Ma'allā*, 'Aden
Lederen for Bantu flyktninger i *al-Basātīn*
Omar Aḥmad Mubārak, lederen for tilbakevendte jemenitter, *al-Basātīn*, 'Aden
Ahmed, Verdens matvareprogram, *al-Basātīn*, 'Aden
Jābir, Universal TV, Ṣan'ā'
Fāiz, Universal TV, Ṣan'ā'
Ruqia Ahmed Abokar, ansvarlig for siden www.somalirefugeesinyemen.com, Ṣan'ā'

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Informasjonsskriv fra Yemen College of Middle Eastern Studies som bekrefter at jeg er registrert på senteret og at jeg forsker på somaliske flyktninger i landet.

الكلية اليمنية لدراسات الشرق الأوسط
Yemen College of Middle Eastern Studies

التاريخ : ٢٠٢٠ / ١ / ٢٨ م

إلى من يهمه الأمر :

الطالب : ميرزا أيدينوفيك نرويجي الجنسية مسجل لدينا في الكلية ويعمل بحث عن اللاجئين الصوماليين في اليمن وأثرهم على المجتمع اليمني علماً بأن الطالب موفد إلينا من جامعة أسلو في النرويج وشكراً ،،

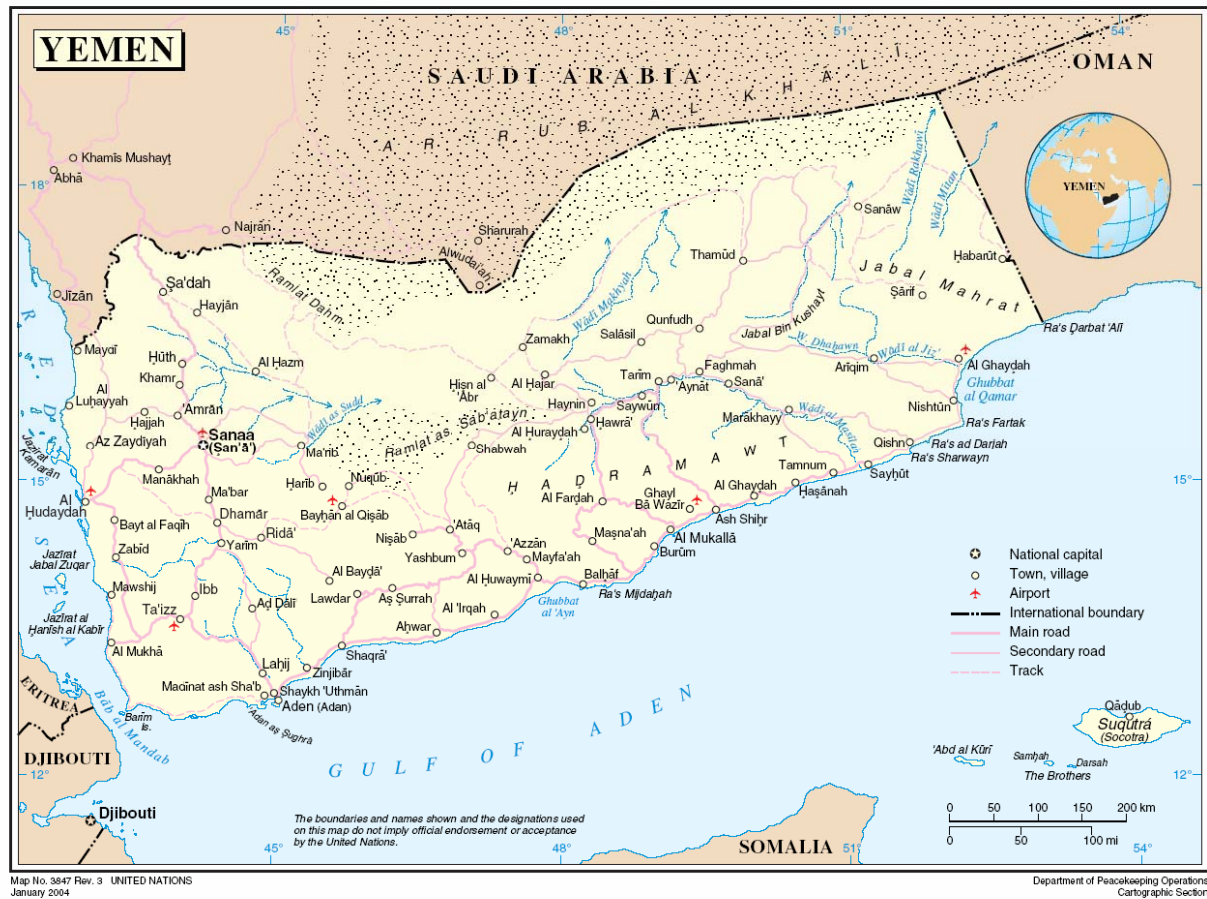
ولكم منا جزيل الشكر
وتقبلوا خالص تحياتنا

رئيس الكلية
عبري أحمد سليم

Yemen College of Middle Eastern Studies
P.O. Box 3671
Sana'a, Republic of Yemen
T. 967 1 270 200 F. 967 1 270 127
Email- ycmes@ycmes.com
<http://www.ycmes.com>

Jemens kart

Kilde: www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/yemen.pdf

Somalias kart

Kilde: www.un.org/Depts/Cartographic/map/profile/somalia.pdf

Fluktruten til Jemen

Kilde: Fra forsiden på den jemenittiske dagsavisen *as-Siyāsiyya*, 13. 11.2007, nr. 20189, "*an-Nāzihun al-afāriqa fī l-Yaman*" (Fordrevne afrikanere i Jemen).

Vedlegg 4: Bilder fra feltarbeidet

Bilde 1: Hovedgaten i *al-Basātīn*, 'Aden

Bilde 2: Innbyggere i slumbyen *al-Basātīn* lever under svært dårlige forhold

Bilde 3: Et av mine mange besøk til *al-Basātīn*

Bilde 4: "Basateen Community Centre"

Bilde 5: Somalias konsulat i 'Aden

Bilde 6: Somalisk samfunnshus fra 1920 i bydelen Ma'allā, 'Aden

Bilde 7: Dette har blitt et vanlig syn i jemenittiske gater – mange somaliske flyktninger tjener til livets opphold ved å vaske biler

Bilde 8: Bussholdeplassen i al-Basātīn